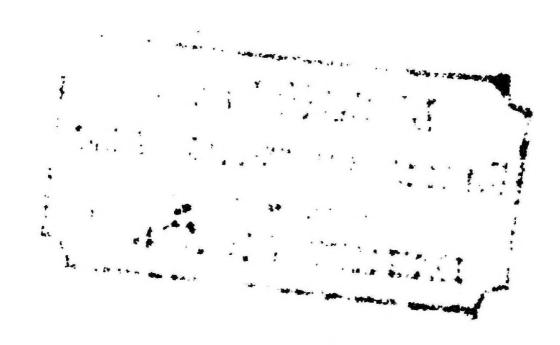

КНИГА

念

большему чертежу.

КНИГА

BOALBURMY TEPTEMY

или

APEBHAA KAPTA

РОССІЙСКАГО ГОСУДАРСТВА,

поновленная въ розрядъ и списанная въ книгу 1627 года.

HSAAHIE BTOPOE.

CAHKTHETEPBYPFB.

Въ типографія ИМПЕРАТОРСКОЙ Россійской Академія.

2007231618

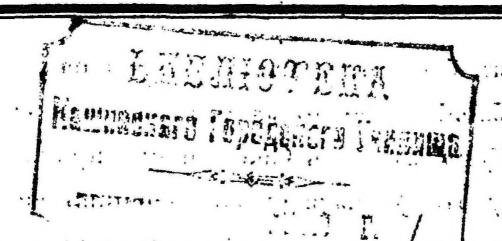
печатать позволяется

съ тъмъ, чтобы по папечатаніи представлено было въ Цензурный Комитеть узакопепное число экземпляровъ.

op 39158-42

Санктпетербургъ, 23 Февраля, 1858 года.

Ценсоръ А. Крыловъ.

ОТЪ ВТОРАГО ИЗДАТВЛЯ:

Древныйшая географическая карша Московскаго государства была составлена въ Розрядь; но когда именно, съ достовърностію неизвъсино: Карамзинъ полагаетъ въроят нымъ, что она сочинена при Царь: Осодоръ Тоанновичь (1584-1598); ибо въ ней находятся имена городовъ, Курска, Воронежа, Оскола, построенных въ его время: но напъ новыйшихъ, основанныхъ пресмийкомъ сго Годуновымъ: Борисова на Донцъ - Съверскомъ и Царево - Борисова на устыв Протвы (см. Исторію Росс. Государства Х, 260). Лербергъ, составление карты относить къ 1599 году, п. е., къ царсшвованію Годунова, не приводи однакоже доказашельствъ (см. его Изельдованія, служащіе къ объясненію древней Русской исторіи, стр. 5).

Какъ бы то ни было; но карта, отъ употребленія мало по малу обветшала, и по тому Царь Михаилъ Өеодоровичь приказалъ (въ 1627 году) Розряду возобновить ее, и составить еще новую, означивъ въ ней, отъ Москвы, города Рязанскіе, Съверскіе и Польскіе, и отъ города Ливенъ до Перекопи. Симъ дъломъ занимались и совершили его Дъяки, Думный Өедоръ Лихачевъ, и Михаилъ Даниловъ.

При Царь Осодорь Алексвевичь, въ 1680 году, она была сдълана вновь съ дополненіемъ по тогдашнему состоянію.

Къ объимъ карщамъ было составлено и описаніе.

Объ онъ осшавались въ неизвъстности до 1773 года, въ которомъ одна изъ нихъ была напечатана въ С. Петербургъ Н. Новиковымъ, подъ названіемъ: "Древняя Россійская Идрографія, содержащая описаніе Московскаго государства, ръкъ, протоковъ, озеръ, кладязей, и какіе по нихъ городы и урочища, и на какомъ оные разстояніи". Новикову попалось описаніе карты, сочиненной въ 1680 году; ибо въ приложенномъ

въ его изданию Предисловии от солинителя, товорипся: следующее: "Въ сей книга описано Великаго Госу-"даря Царя и Велинаго Князя Оводора Алек. "свевина, всен Великія и Малыя и Бълыя "Россіи Самодержца", Россійскія державы, во "Царское государство, первоначально цар; "ствующий, пресловущый и повсюду слави. "мый градь Москва, со прочими окресиными "трады, и монаспыри, и морями, и съ ръки, "и съ подстепными, и съ запольными ръчки, "и со езеры, пи кладази, и бугры; какы жог "торые городы, и монастыри, и моря; и "ръки, и ръчки, и владизи, и бугры, и уро-"чища зовушся, и сколько ошъ града до града, лопи» можаспыря: до: монаспыря : версины и "которыя рын и езера, и въ которомъ мъ усть, и какъ зовушен, или отъ куду ръби "вышекли, и гдв пали, и чно гдв къ кошопрому морю на ръкахъ протоковъ пли гдь , на кошорыхъ ръкахъ, на кошорой сторонь, ,,городы и урочища, или кладязи, или езера, "и съ какой потребою и водою которой "кладязь, или езеро, съ солью ли, "или съ "рыбою, или съ чемъ. Или по которымъ

у, городамъ какова чина бывающъ начальные у, люди: бояре ли, или окольничіе, или столь- у, ники, или стряпчіе, или жильцы, или дво- у, ряне Московскіе, или, городовые, и то въ у, сей книгъ писано. А чертежъ той писанъ у, въ царствующемъ градъ Москвъ въ лъто у, оптъ созданія міра 7188, а отъ Рождества у, христова 1680, мъсяца Іюля въ 20 день 4.

Издашель Идрографіи говоришь; что онь имьль шесть списковь: одинь получиль онъ ошъ Пешра Кириловича Хльбникова; два твь библіошеки Академіи наукь, весьма неисправные, два изъ Московской библіотеки Александра Григорьевича Собакина, и одинъ списокъ со списка, находящагося въ Патріаршей ризниць, кои онъ есь сличаль между собою, принявь за основаніе Хльбниковскій, какъ исправнийний всихъ другихъ. Находящееся, продолжаень онь, при семь спискь предисловіе показываеть, что сія выла въ трехъ частяхъ: вторую часть, жакъ ему кажешся, опыскаль онъ подъ навваніемъ "Поверсиныя книги", которую намъревается издать въ свъть въ непродолжипіельномъ времяни, а препіьей часпін, содержащей въ себъ описаніе, въ которыхъ городахъ находились бояре и пр., онъ отыскащъ еще не могъ.

Новиковъ, къ величайшему сожаданию, неиздана еще и по сіє время.

Издашелю Идрографіи неизвыстно было описаніе каршы і сдвланное вы 1627 году, которое нвилось вы свыть поды названіемы "Книга большему пертежу, или древняя карша Россійскаго Государства, поновленная вы Розриды и списанная вы книгу 1627 года." Оно напечатано вы С. Петербургы 1792 года, вы типографіи Горнаго училища, на: 323 страницахь вы 8, сы предъувыдомленіемы на XXIV страницахь, и сь приложеніемы забучнаго оглавленія на LVIII.

Издатель сей книги не подписаль своего имяни; но изъ предъувъдомленія его можно, по слогу и правописанію, догадыванный, что ето быль И. Н. Болтинь.

Изданіе ето давно уже исчезло изн книжной продажи и доставать его можно только по случаю и за большую ціну, да и Древняя Идрографія ділается уже довольно рідкою. По сей причинь и рышился сдалащь вінорое изданіе Книги большему чершежу. Но, дабы однимь разомь можно было видыць удографичесное положеніе Русскаго государства вы шеченій палаго стольшія, щ. е., отть исхода XVI до исхода XVII вака; и пемьстиль, въ ето изданіє и шакъ назыраємую Идрографію, отличивь ее мальимь шрифтомь. Покорнайше ирошу читащелей замышинь сладующее:

- такъ [] слоко ивлимъ прифиномъ; що последнее озизнаетъ разнословіе въ Идрографіи, напр. "рака [рачка] и п. д.
- тосшавлено между двухы знаковь "; жо ещо посшавлень; что сего слова не находишся вь Идрографів, напр. //прошоку: 40 версшь//.
- 5) Слова, напечаніанные въ скобкахъ [] мьлкимъ шрифномъ шакъ, что преднествующее имъ слово жаъ Книги большему чертежу неозначено //, показываютъ, что они находятся полько въ Идрографіи, а въ первой книгъ ихъ нътъ.

На мълкіе разнословія, напр. градъгородъ, езеро-озеро и т. п., я не обращалъ вниманія.

Сличая оба списка оказывается, что Книга большему чертежу написана гораздо исправные Идрографіи; въ послыдней встрычаются ужасныя описки, и въ особенности въ цыфрахъ, кои однакоже я оставиль такъ, какъ ихъ нашелъ.

Древняя ета географія, разръшающая многіе для насъ важные вопросы, заслуживаеть подробньйшаго объясненія, на что однакоже требуется много времяни, котораго у меня недостаеть. Впрочемь, я сдълаль ныторые легкіе замьчанія, какъ въ самомъ тексть, такъ и въ азбучномъ указатель.

Книга большему чертежу есть ничто иное, какъ описаніе географической карты, что ясно видно изъ вступленія къ книгь. Но существуєть ли еще ета карта, неизвъстно ни кому, покрайней мъръ до сего времяни; очень жаль, если она изчезла со всемъ.

A. Asoinocs.

C. Петербургъ. 1858.

предъувъдомленіе

перваго издателя.

Подражая рвенію, съ каковымъ нѣкошорые изъ ученыхъ особъ чрезъ изданіе съ своими обясненіями разныхъ историческихъ древностей — стараются оказать древней отечественной исторіи услугу, открытіемь шемныхъ или совершенно сокрышыхъ неизвестныхъ истиннъ, принялъ я намереніе споспъществовать таковымъ полезнымъ ихъ предпріятіямь на первый случай чрезь сообщеніе публикъ древней книги подъ названіемъ: Большой чертежь всему Россійскому государству; а послв и другими до исторіи Россійской относящимися сочиненіями. Судя по необширному сея книги содержанію, конечно многіе скажушь, что не можеть она ни мало послужить въ обогащенію отпече-

ственной исторіи: а когда увидять въ ней, напримъръ, первыя сім слова: Царствующій градъ Москва стоить на Москвъ ръкъ на львомъ берегу; и, ошъ Москвы до города Серпухова, девяносто верстъ и пр., безъ сумнънія вознегодують и скажуть: къ чему таковое напрасное издание? Ибо есть много новъйшихъ довольно исправныхъ географическихъ книгъ. - Нестрашась таковыхъ упрековь, я смыло ощвышением первымь: что доброта книги цънится не по виду, а по содержанію, не по величинь, а по върности и ръдкосни матерій. Для успокоснія же негодованія другихь, я разсудиль предварительно здесь понавать, что издаваемая мною книга имъенъ преимущество, не только предъ всьми новьйшими географіями, но и предъ всьми древними лъшописьми. Исшинна сказаннаго ушверждаешся слъдующими примърами:

1) Одинъ изъ нашихъ писателей въ двухъ своихъ сочиненіяхъ написаль: что Ивань озеро, не столько озеромъ, сколько болотомъ назвать можно; при всемъ томъ двъ большія ръки изъ него истекаютъ, Донъ и Упа. Другой, при новъйшихъ географіяль свазываень, что рька Любовна внадаенть въ рьку Быспрую Сосну. Но если
бы оба сій чисанеля имьли сію книгу Больніой черінеть, и употребили бы оную себь
пунієводинелемь: то первый бы изъ нихъ
убидьль, что рька Упа вышекла изъ Куликова поля; не въ дальнеть разстояніи отть
нюто міста, гдь у Великаго Московскаго
Князя Длінтрія Ивановича Донскаго происхорило славное сраженіе съ Татарами; и что изъ
Иваня озера проистекають хотя двъ рьки, но
Доні и Шапть, а не Уна: а другому бы открылось изъ сея книги, что рька Любовша внадаеть
въ рвку Труды, а не въ Быструю Сосну.

нринималь было назначить мьсто подъ древнее княжество Тмутараканское не далеко от городовъ Кревичей: изъ книгижъ сей видно, что Козарское владьніе не далье въ Россію простиралось, какъ до Саркела, ихъ пограничнаго и посльдняго города на Донць, то есть, не далье того мьста, гдв посль Россіанами построенъ Бълъ городъ. И изъ сихъ мьстъ Козары, то Россіянами; то Половцами, были выгнаны: въ

поставиль свои суда, возмнили, что здъсь рвчь иденть о Лимань Днвировскомъ, а не о заливь предъ Корсунью (ибо въ древніе времена всякой заливь назывался Ильмень Лимань); почему и сказали ушвердишельно, что древній и славный городъ Корсунь стояль не въ другомъ какомъ мъсть, какъ въ Днъпровскомъ Лиманъ на Кинбурнъ. Но ежелибы имъли предъ глазами издаваемой мною чершежъ, не впали бы ни мало въ таковую погръщность. Ибо въ немъ откровенно сказано, первое: что отъ двора Хана Крымскаго, находящагося на ръкъ Алмъ, или ошъ Алмисарая, и ошъ Бакчисарая, отстоящаго оть Алмисарая на три версты, до Корсуни версть съ тридцать. Тожь самое ушверждаеть и Лызловь въ Скиеской своей исторіи. Развалины древняго города Корсуни (*) лежать понынь отъ Ахтеярской гавани на берегу моря въ трехъ верстахъ. Второе: что изъ Корсуня желающему достигнуть Константинополя, должно вхать моремъ на полдень, и прівхать къ другому берегу Чернаго моря, гдъ впадаетъ

^(*) См. Физ. оп. Тавр. Кар. Габл.

въ оное ръка Сангарисъ, за чешъгре версшът до бывшаго нъкогда города Каспеня, а оттуда протхавъ сто версиъ прибыть Халкидонъ. Следовательно всей ъзды ошъ Корсуня до Халкидона триста сорокъ четыре версты, а оттуда до Константинополя останется пятнадцать версть. Всякъ имъя упоминаемой чершежъ увидълъ бы, что отъ Кинбурна на полдень моремъ вхать нвкуда, развв на сухой путь, а не водою въ Константинополь. Да хотя бы путь отъ Кинбурна до Константинополя быль и на полдень, но можно ли признашь справедливымъ, чтобъ отъ Кинбурна до Константинополя только триста пящдесять девяпъ версть, пускай всякь безпристрастно разсмотрить.

5) Ръки Салницы, по причивъ бывшихъ при оной жестокихъ съ наглыми и непримиримыми Россійскаго народа врагами Половцами сраженій, по льтописямъ нашимъ довольно извъстной, никто понынъ кромъ одного имени не въдалъ, довольствуясь при чтеніи исторіи видъть только то, что оныя сраженія происходили на ръкъ Салницъ:

но какими мъстами сія ръка прошекаеть и куда впадаеть, сіе знать не читателей уже было дъло; поелику въ лътописяхъ нигдъ о томь не упоминается, да и въ картахъ какъ нашихъ, такъ и чужестранныхъ, сея ръки нътъ. Но по изданіи помянутыя книги всякъ увидить, что сія ръка впадаеть въ Донецъ Съверской съ правой онаго стороны ниже ръки Изюма.

6) Существовавшіе нькогда и процвытавшіе Россійскаго государства города, торыхъ нынь даже слъдовъ не видно, возбуждають въ любопытныхъ желаніе знать, гдь каждый изъ нихъ находился? какъ то напримъръ: Ельна, Зоривъ, Кременскъ, Вышгородъ, Барановъ, Перевишескъ, Торчесовъ, и прочіе безчисленные: а равно многія города и другихъ сосъднихъ народовъ, напримъръ городъ Синяя вода, Нарока, Устья, Орыга, Тегиння, Тубарча, и проч. и поелику ни по нашимъ летонисямъ, ни по чужестраннымъ со всемь невозможно назначишь таковому городу настоящаго местоположенія: то помощію сего чершежа сдалать оное весьма удобно.

. 7) Известно, что наши летописатели любя краткость, не заботились описывать пуши и урочища, городовъ и границъ, какъ своихъ, такъ и сосъднихъ народовъ. Сколь затруднительно сіе для читателя; несравненно болъе для сочинителя исторіи. Доказательствомъ тому можетъ послужить следующее. Когда Батый съ Монгалами пришедъ разорилъ почти всю Россію и равномърно повоевавъ прочія государства, удалился: то не надлежало ли бы хотя сокращенно написань, откуда и какимь путемъ къ Россіи пришли Монгалы и разоря Россію, Польшу и Венгрію, куда удалились и гдь потомъ жительство мивли? Но о семъ у всьхъ глубокое молчаніе. Также въдая, что Великіе и удъльные Князья весьма часто ьздили въ Золошую Орду для ушвержденія себя на княженіяхъ, ни мало не означили, гдь сія Золошая Орда находилась. Хошя же въ церковныхъ книгахъ, гдъ повъствуется о мучительной смерти Великаго Князя Михаила Ярославича Тверскаго, въ Золотой Ордъ приключившейся, и описаны знаки мъстоположенія оной Орды: но по невъдънію

или малому вниманію, случайныя сего дикаго и скитающагося еще народа кочеванья повмвсто постоянныхъ ставлены жилищъ. Ибо тогда Ханы Монгальскія хошя во все не осшавили своихъ кочеваньевъ внъ городовъ и постоянныхъ жилищъ: однако по разореніи многихъ народовъ и самой Россіи, обозрѣвая своими глазами постоянныя жилища другихъ Азіатцовъ и Европейцовъ, признали полезнымъ шаковые же и основать; начавъ возобновлять разоренныя ими Болгарскія города, и въ нихъ по причинь привольныхъ около Волги мъстъ селиться. Самъ Ханъ построилъ для себя на Ахтубъ подлъ бывшаго славнаго города Болгарскаго Сумерканта, какъ Карпеинъ и Рубрукисъ, посланники Папскіе, сами тамъ бывщіе, увъряюшь, Шери-Сарай или Золошый дворецъ, и великолепно его украсилъ помощію Россійскихъ художниковъ. Но имя сіе знаменитаго Нижнихъ Болгаровъ города Сумерканта, иностраннымъ писателямъ здълавшееся известнымъ, не подало Руской исторіи ни малой ясности. А наши писатели видя сіе слово Сумерканить у мностранныхъ писателей, но знаемости Бухарскаго города Сумерканда, думали донынь, что Ханъ Монгальской разоривъ Россію и прочіе государства, удалился въ Бухарскую стелицу Самеркандъ, и похищенными отвсюда сокровищами оный возобновилъ, и тамъ скончался. Но по изданіи объявленной мною книги, городъ Сумеркантъ въ развалинахъ своихъ верстъ на девяносто лежащій пребудеть внутрь границъ Россійскихъ при Волгь на Ахтубь, и покажеть каждому, что Шери Сарай, Золотой дворецъ, или Золотая Орда находилась подль онаго.

Я не упоминаю уже о другихъ дробностяхъ, въ сей книги заключающихся, которыя сколь впрочемъ ни маловажными кажутся, но суть такого рода, что много объяснятъ Россійскую исторію, и дадуть ей такой видъ, которагобъ лишена она была на всегда безъ пособія сея книги.

Наконецъ долженъ я предувѣдомишь просвъщенныхъ и любопышныхъ чишашелей, что въ сей книги или по наръчію древнихъ времянъ, или по неправильности произно-

шенія, или невърностію перепищиковъ, или поелику делана она въ Розряде съ древняго весьма вешхаво чершежа, въ коемъ невозможно было ръчей разобращь; многія имена городовь, рекь, озерь и пр. не сходствують съ ныньшними и остаются такъ, какъ я нашель въ рукописи древней. Правда шщался я сколько можно исправишь оныя, и имъль помощію одной любопышной особы, пекущейся о собраніи древнихъ ръдкостей, къ моему родлиннику два еще подобныя древнія списка, при всемъ шомъ, по причинъ шъхъ же во многихъ мъстахъ недостатковъ, принужденнымъ себя нашель, оставить многія имена неисправленными. Ибо въ описаніяхъ MH топографическихъ, ни въ картахъ оныхъ не нашель. Сверхъ того опасался, чтобъ поправкою таковою не загладить следовъ древнихъ языковъ, на коихъ можетъ статьи правильно оныя въ старину имянованы: въ прошивномъ случав знашоки различныхъязыковъ да благоволяшь пошщишься сами оныя очистить: ибо всякъ въдаетъ, что одному всего здълать невозможно. Впрочемъ способствуя любопытнымъ особамъ обозрѣвать сію книгу удобнѣе, здѣлалъ я хотя съ не малымъ трудомъ алфавитъ содержащимся въ книги сей вещамъ, которой конечно убавитъ много трудовъ въ пріискиваніи желаемыхъ предлежностей.

КНИГА

БОЛЬШОМУ ЧЕРТЕЖУ,

что сдълань въ роздядь новой чертежь всему Московскому Государству, городомъ, и полю, и ръкамъ, и всякимъ полевымъ именнымъ урочищамъ 155 (1627) года.

По Государеву Цареву, и Великаго Князя Михайлы Оедоровича всея Россіи указу сыскань въ Розрядь старой чертежь всему Московскому государству, по всь окрестныя государства, и въ томъ чертежь мъра верстами и мильми, и конскою ъздою, сколько ъхать станичною ъздою на день, написано, и мъра верстамъ положена.

И тоть старой чертежь ветхь, впреды по немь урочищь смотрыть не можно, избился весь и развалился, сдылань быль тоть чертежь давно при прежнихь Государяхь.

И въ Розрядь дьяки, думной, Оедоръ Лихачевъ, да Михайло Даниловъ, велъли примъряся къ шому спіарому чершежу, въ шоежъ мъру сдълашь новой чершежъ всему Московскому государсшву, по всъ окреспіныя государсшва.

А другой чертежь вельли сдьлать отъ Царствующаго града Москвы, Резанскимъ и Съверскимъ и Польскимъ городамъ, и Ливенъ отъ города тремя дорогами до Перекопи: дорогою Муравскимъ шляхомъ; доротою Калміюскою середнею; дорогою Изюмскою; прошивъ сшарыя Розрядныя росписи, что сдълана роспись въ Розрядъ при прежнихъ Государяхъ, отъ Ливенъ до Перекопи, и отъ Перекопи до Козлева, и до Бакчисаран и Алмасарая, и до Корсуни, и до Кафы, и до Крыма, и до Балыклъя, и до Черкасовъ, что промежъ Чернаго и Азовскаго моря островъ Таурика, а нынъ Крымская орда: пъми премя дорогами ръкамъ и колодезямъ, и на ръкахъ Татарскіе перевозы и перелазы, которыми Татарове приходять въ Русь, всякимъ полевымъ призначнымъ урочищамъ, и до которыхъ урочищъ вздять изъ

Бъла-города Станицы, и кладуть доъздные памяти, а сдълавъ всему тому чертежъ, и на томъ чертежъ, города и ръки, и всякіе урочища, велъли подписать порознь, подлинно какъ была подпись всякому урочищу написана въ старомъ чертежъ.

И прошивъ чершежные подписи урочищамъ и книгу написащь, и въ книгъ и въ чершежъ знамя мъръ версшамъ положишь по прежнему, какъ была мъра версшамъ знамемъ въ сшаромъ чершежъ положена.

И въ Розрядъ чершежъ всему Московскому государству по всъ окрестные государства, от Студенаго моря съ западныя страны, от устья ръки Тенуя, морскимъ берегомъ къ востоку до устья Кола, и от устья Кола морскимъ берегомъ до Соловецкаго завороту до устья ръки Нивы, ръки и колодези и всякіе признаки, и отъ устья ръки Нивы на востокъ морскимъ берегомъ до Сумскаго острогу, и до устья ръки Онъги, и отъ Онъги до устья ръки Двины, и отъ Двины, и отъ Двины, и отъ Двины до устья ръки Печеры, и до Пуста озера, а отъ Пуста озера до устья ръки Князковой, и берегомъ Нармскимъ до

рѣки до Оби, рѣки и всякіе урочища, и за рѣку за Обь морскимъ берегомъ до рѣки Таза, и рѣки Пура, до Мангазѣи, и по Енисъю рѣку.

А на полуденную сторону отъ верьху рѣки Тенуя по Двину рѣку по Полотскъ, и отъ Полотска по рѣку Березань, и до Днетра рѣки, и рѣкою Днепромъ отъ Дорогобужа и до Кіева, и отъ Кіева до Чернаго моря.

А от ръки Таза и от ръки Оби, въ верхъ по Оби Обдорскую, Югорскую и Сибирскую землю, до Нарыма, до Пъгія Орды, и кочевую Казацкую орду, и большихъ Нагаевъ кочевье, и Бухарскіе и Юргенскіе города, и ръку Волгу до Астарахани, и ръку Донъ до Азова, и межъ Азова и Астарахани до Хвалинскаго, и до Азовскаго, и до Чернаго моря, поля и ръки, что кочуютъ малые Нагаи.

И отъ Астарахани морскимъ берегомъ до Яика, и ръку Яикъ, и до Терка до Тюменского городу, и ръку Куму, а по ней Мажаровъ юртъ, и ръку Терекъ, и по ней Пятигорскихъ Черкасъ и Кабарду въ горахъ,

и Окохи, и Мички-Зыль, и Осоки и Кугени, и оть Тюменсково Дербенть, Жельзные ворота, и Шамаху, и до усть ръки Курай, Иверскую Грузинскую землю, и до Кизылбашь, противъ стараго чертежу, что въчертежь цълой новой чертежъ сдъланъ.

А другой чертежь, противь Розрядные росписи отъ Царствующаго града Москвы, Резанскимъ, и Съверскимъ, и Польскимъ городомъ, и полю, и ръкамъ, и всемъ урочищамъ до Перекопи тремя дорогами, и Крымской ордь новой сдъланъ, и всякіе урочища на чершежахь прошивь росписи прошивъ II стараго чертежу подписаны, и на чертежахъ знаменемъ мъра верстамъ положена, и въ книгь сей прошивъ чершежные меры впреди на останочномъ листу, въ концъ мъра объимъ чертежамъ положена, почему въ чертежахъ считать верстами, сколько отъ котораго до котораго урочища.

I.

ВЪ НАЧАЛЪ

въ книгъ сей написанъ

Парствующій градъ Москва, на ръкт на Москвю, на лъвомъ берегу; а ръка Москва вытекла по Вяземской дорогъ, за Можайскомъ верстъ съ 30 "н [или не много] больши.

А отъ Москвы дорога до Серпухова 90 верстъ.

А Серпуховъ стоить на ръкъ на Нарт,

а отъ Оки ръки съ версту.

А Нара ръка пала въ Оку ниже Серпухова съ версту, выше перевозу, а на "тотъ [томъ] "перевозъ [перевозъ] отъ Серпухова дорога на Тулу.

А до Тулы отъ Серпухова 70 верстъ. Отъ Серпухова до Каширы 40 верстъ. До Олексина отъ Серпухова 40 верстъ. А Тула городъ каменной, стоить на ръкъ на Упт, на лъвомъ берегу; а Упа ръка вытекла отъ Куликова поля съ Муравскаго шляху.

А изъ подъ Тулы ръка Упа потекла подъ Кропивну, да подъ Одоевъ, и пала

выше Лихвина въ Оку, верстъ съ 30.

А дорога *Муравской шляхъ*, лежитъ мимо Тулы черезъ засъку въ Щегловы ворота (1).

И лазять Татарове выше Тулы версть съ восемь ръку Шать, а перельзши Шать и ръчку Шиварань (2), лазять ръку Упу въ Костомаровъ бродъ, "противъ Дъдилова,

[Дядиловъ] отъ Тулы 20 верстъ.

А перельзши ръку Упу, отъ Костомарова броду, ъхати въ верхъ по ръкамъ: съ лъвыя стороны Муравскія дороги ръка Упа, а "по [на] правую сторону ръка Солова, ъхати до верхъ ръки Мечи, а Меча ръка по "лъву [лъвую страну] Муравскія дороги

⁽¹⁾ Сдъланные въ валу, который защищаль отъ набъговъ Крымскихъ Татаръ. Все протяжение такихъ валовъ, устроенныхъ въ разныхъ мъстахъ, называлось Чертою.

⁽²⁾ Нынь Живорона, впадающая въ Упу.

потекла, и пала въ Донг, ниже города Лебедяни верстъ съ "30 [восемь].

А по правой сторонь, по Муравской дорогь, ръка Солова, да ръка "Плава [Плова], потекли въ ръку въ Упу. Плава пала подъ городомъ выше Кропивны, а Солова пала выше Плавы верстъ съ 10.

А проъхавъ верховье ръки Мечи, черезъ дорогу течетъ въ ръку Мечу колодезь "Го-голь [Гоголда], да Гоголька.

А отъ колодезя отъ // Гоголя [Гоголка] къ ръчкъ къ Ворглу, а ръчка Ворголъ течетъ въ ръку Сосну; // палъ [пала] выше города Ельца 7 верстъ

А перетхавъ Ворголь, по правой сторонъ дороги, верховье ръки Зуши, да ръки Любовши.

И тхати Муравскою дорогою къ верху ръчкамъ Ливнамъ, а Ливны ръчки пали, Лъсная Ливна вытекла изъ Краснаго лъсу, отъ города отъ Ливенъ съ 10 верстъ, и пала близко города въ Полевую Ливну, а Полевая [Ливна] пала въ Сосну подъ городомъ подъ Ливнами.

А отъ Тулы до Ливенъ 180 верстъ.

А ръка *Любовша* пала въ *Труды*, отъ Ливенъ верстъ 10 и больши. А река Зуша потекла подъ Новосиль, да подъ Мценскъ, и пала ниже Мценска въ Оку верстъ съ 20.

А городъ Ливны стоитъ на ръкъ [ua]

Соснъ, на лъвомъ берегу.

А Сосна ръка вытекла изъ подъ Похнутиовы дороги, отъ верху Оки, а изъ подъ Ливенъ потекла подъ Елецъ, и пала ниже Ельца 15 верстъ "вдоль [въ Допъ].

А Елеца отъ Ливенъ 50 верстъ.

А отъ Ливенъ 20 верстъ, "между [межь] Ельца, въ льтнюю пору, на ръкъ [на] Соснъ, на усть ръки Чернавы, въ городкъ, стоятъ заставные (1) головы, сотпями перемъняясь, на Калміюской дорогъ.

Отъ Ливенъ же до Новосили 70 верстъ. Отъ Ливенъ до Курска 130 верстъ.

До Оскола 130 верстъ.

До Воронежа 180 верстъ.

А подъ Ливнами перелъзни ръку Сосну подъ городомъ, и ъхати Муравскою дорогою до Перекопи.

А отъ Ливенъ Муравскою дорогою тахати въ верхъ по ръкамъ, по Тиму, да по Кщеневой.

⁽¹⁾ Заставою въ старину назывался иногда форностъ, иногда пикетъ, а иногда гарпизопъ.

А ръка *Тимъ* по праву Муравскія дороги, а пала въ Сосну выше города Ливенъ верстъ съ 15.

А Киденева по лъву Муравскія дороги, пала въ Соснужь, ниже Ливенъ версты съ 3.

А тами въ верхъ тъми ръками, на правъ, подат Муравскія дороги колодезь Кобылей, отъ города [отъ] Ливенъ верстъ съ 15, а палъ тотъ колодезь въ ръку въ Тимъ.

А на лѣвой "сторонѣ [странѣ] Муравскія дороги рѣка *Кщенева* въ верстахъ [въ] 3-хъ, или въ 4-хъ отъ дороги.

По правой же сторонъ Муравской дороги отъ Кобылья колодезя, колодезь Долгой, да колодезь Плоской; межь ихъ верстъ по 10, а пали тъ колодези въ ръку въ Тимъ.

А по лъву Муравскія дороги ръка Киценева жь.

А оть Плоскова колодезя ъхати къ Росходецкой дубровъ, а та дуброва по объ стороны Муравской дороги, а въ Расходецкой дубровъ два "озера [езера], а отъ Плоскаго до "озерокъ [езеръ] верстъ съ 30.

А отъ Росходецкія дубровы и озерокъ [езеръ] ъхати къ "Савинскому [Савинцкому] колодезю, а "Савинской [Савинцкой] коло-

дезь на правъ Муравскія дороги, а палъ тотъ колодезь въ Тимъ.

А межь Росходецкія дубровы, и "Савинсково [Савинцкаго] колодезя верстъ съ 20.

А отъ "Савинскаго [Савинскаго] колодезя тхати къ Становымъ лъскамъ, а "межлу [межь] того протзду верстъ съ полтретьятцать (1), а въ Становыхъ лъскахъ вода "худа" дождевая.

А отъ Становыхъ лъсковъ ъхати къ Пузацкому лъсу.

А отъ Становыхъ до Пузацкаго лъсу верстъ съ 10.

А Пузацкой лъсъ по объ стороны Муравскія дороги.

А изъ подъ Пузацкова лѣсу, съ правой стороны "Муравскія" дороги, вытекла рѣка Семь, и пошла мимо Курескъ подъ Рылескъ, да подъ Путивль, и пала въ рѣку въ Десну, а Десна пала въ Днѣпръ, выше Кіева полътретьи версты (2).

А по лъвой сторонъ Муравскія дороги, вытекла ръка Осколъ, да Осколецъ, а

⁽¹⁾ Полтретьятцать: 25.

⁽²⁾ Полтретьи: 21.

пошла подъ [городъ] Осколъ, да подъ Валуйку, и подъ Новой Царевъ-городъ, а пала въ ръку въ Донецъ, ниже Царева—города верстъ съ "8 [пятьнадцать].

А отъ верховей отъ тѣхъ рѣкъ ѣхати Муравскою дорогою къ Семити, кимъ Котлубаны лубанамъ верстъ съ 20, а "отъ" "Котлубаны верстъ съ 20.

по объ стороны Муравскія дороги.

А Семитцкіе Котлубаны [по объстраны] вытекли изъ *Юшковыхъ* болраковъ, отъ верху рѣчекъ Корени и Корочи, и пали въ Семь.

А отъ Семитцкихъ Котлубановъ, на лъво, дорога [прямо] Изюмская сакма, "ми-мо лъсъ Юшковыхъ бояраковъ, къ "верху [верхнимъ] ръкамъ Корени и Корочи.

А Муравскою дорогою, отъ Котлубановъ къ *Масленому* долу, а отъ Котлубановъ до Масленова долу поле чистое, верстъ ево съ 30.

А отъ Масленого долу къ Думчему кургану верстъ съ 20.

А Думчей курганъ на Муравской дорогъ, отъ Донца отъ Съверскаго верстъ съ полтретьятцать.

А отъ Думчего кургана, изъ подъ Муравскія дороги, вытекла рѣка *Пселъ*, и пала ниже "Сулы [Суры] рѣки 30 верстъ въ Днъпръ.

А до верхъ Донца-Съверскаго верстъ съ полтретьятцать, а верховье Донецкое съ

Муравскія дороги на лъвъ.

А отъ верхъ Донца-Съверского къ верху ръки Ворскла верстъ съ 30, а Ворсколъ ръка вытекла изъ подъ Муравскія дороги и пала въ Днъпръ, ниже Псла ръки 20 верстъ.

А на лъвъ Муравскія дороги *Сажной* да *Липовой* Донецъ.

А отъ верхъ ръки Ворскла, и Сажного, и Липоваго Донца, къ Карпову сторожевью, верстъ съ 20.

А Карпово сторожевье внизъ по Ворсклу, "а [п] противъ Карпова сторожевья, на Муравской дорогъ, лъсъ Болховые бояраки.

А изъ [сего] лъсу изъ Болховыхъ бояраковъ, изъ подъ Муравского шляху, по лъву, вытекла ръчка "Везеница [Везелица].

Да по лъвужь лъсъ Долгой бояракъ, "а [11] изъ него течетъ ръчка тажъ "Везеница [Везелица] и пала въ Донецъ ниже Бъла-города 2 версты.

А отъ ръчки отъ "Везеницы [Везелицы] къ ръчкъ къ Удамъ верстъ съ 10, а Уды по лъвой сторонъ Муравскія дороги, а пали въ Донецъ, ниже "Каганскаго [Кагалскаго] перевозу, отъ Бъла-города верстъ съ 90.

А отъ ръки отъ Удъ, на лъвой сторонъ Муравской дороги, ръчка "Угринъ [Угринъ] да Лопинъ.

Аръчка "Угринъ [Угримъ] пала въ Уды, а Лопинъ въ Харкову, а Харкова пала въ Лудъ [Уды].

А отъ ръчки отъ "Угрина [Угрима] и отъ "Лопино [Лопины], по правой сторонъ Муравской дороги, ръчка Гостиница, а пала та ръчка въ Ворсколъ.

А отъ рѣчки отъ Гостиницы до верхъ рѣчки Руды верстъ съ 15, а рѣчка Руда вытекла по правой сторонѣ Муравской дороги, и пала въ Ворсколъ, ниже Хотмыжскаго городища.

А Хотмынское городище на Ворсклъ.

А отъ верхъ ръчки Руды до верхъ ръчки Гравороновъ верстъ съ 5, а Гравороны вытекла по правой сторонъ Муравскія дороги, и пала въ Ворсколъ.

А противъ Гравороновъ, изъ подъ Муравскія дороги по лѣву, вытекли, Березовой колодезь, да рѣчка Рогозенецъ, а колодезь Березовой и рѣчка Рогозенецъ пали въ Уды.

А отъ ръчки Рогозенца, до ръчки до Олешенки верстъ 5, а Олешенка вытекла по лъву изъ подъ Муравскія дороги и пала въ "Удъ [Уды].

А отъръчки отъ Олешенки, на правой сторонъ Муравскія дороги, верстъ съ 7, ръчка *Мерло*, и пала въ Ворсколъ.

А по лѣву Муравскія дороги, отъ рѣчки Олешенки къ рѣчкѣ Мерчику, а Мериикъ "вытекъ [вытекла] съ лѣвой стороны Муравскія дороги, изъ подъ Турьихъ Лукъ, и течетъ черезъ Муравскую дорогу, и пала въ Мерло.

А межь Мерла и Мерчика, на Муравской дорогъ, розрытой курганъ.

"Да [до] верхъ Мерлажь съ Бъла-города сторожа Кодище, а въ низъ по ръкъ Мерлу, отъ Муравскія дороги верстъ съ 8, сторожа "Санное [Ганное] праворотье.

А отъ "Саннова [Ганнова] праворотья къ верхъ рѣчкѣ Pабыни, а Pабынь вытекла изъ подъ Муравскія дороги и пала въ Ворсколь.

А отъ рѣчки Рабыни до верхъ рѣчки Братиницы верстъ съ 6, а Братиница вытекла "по правую сторону [по праву] изъ подъ Муравскія дороги и пала въ Ворсколъ.

А по лъвой сторонъ Муравскія дороги, до верхъ ръчки *Маревы* верстъ съ 20, а *Марева* пала въ ръку въ *Можъ*.

А отъ Мареоы до верхъ ръчки "Болгиревъ [Волгиревъ], верстъ съ 8, а ръчка "Бол-

гирг [Волгиревъ] пала въ Можь.

Аотъ "Болгиря [Волгиря], по лъвой сторонъ Муравскія дороги, "Турниковъ [Турышковъ] колодезь, и паль въ Мерчикъ.

А по правой сторонѣ Муравскія дороги, отъ верхъ рѣчки Братиницы, до верхъ рѣчекъ, Ковы и "Котельвы [Котейвы] верстъ 15, а Кова и "Котельва [Котейва] пали въ Ворсколъ.

А отъ ръчекъ отъ Кооы и отъ "Котельвы [Котейвы] къ Валкомъ, до верхъ ръки Коломока и ръки Мжа, верстъ съ 15.

А ръчка *Коломокъ* пала въ Ворсколъ, а "*Можь* [Мжа] въ Донецъ.

А межь Мжа и Коломока, на Муравской дорогъ, "рву [рвы] версты съ три, а ровъ въ ширину сажени съ полторы, а въ глубину сажень, а индъ больше, а по сторонамъ тово рву обойти нельзя, пришли лъса и болота.

А "перевхавъ [перевхать] Можъ, и Коломокъ, и Валки, по праву Муравскія дороги, до верхъ рѣчки Орчина, а Орчина палъвъ "Орелъ [Оръль].

А по лъву отъ Мжа, до верхъ ръчки "Адалага [Адалаги] верстъ съ 20, а ръчка Адалага пала въ Можъ.

А отървчки Адалага по лвву лвса "Лав-

скіе [Илавскіе] бояраки верстъ съ 10.

А изъ "Лавскихъ [Илавскихъ] бояраковъ вытекли ръчки, Олешенка, да "Илавка [Иловка], и пали въ Можъ.

А по праву Муравскія дороги ръчка Берестовенецъ, пала въ Берестовую.

А отъ ръчки Берестовенца до ръчки Берестовой верстъ съ 6, а Берестовая пала въ "Орелъ [Оръль].

Аполъву отъръчки отъ "Илавки [Иловки] до верхъръчки Комольши, верстъ съ 15.

А ръчка *Комольша* пала въ Донецъ, ниже Змъева кургана.

А отъ Комольши до Абашкина колодезя верстъ съ 8, а колодезь Абашкинъ палъ въ Донецъ [11] ниже Комольши.

А отъ Абашкина колодезя до верхъ ръчки Чепеля версты съ 4.

А по праву Муравскія дороги, отъ рѣчки Берестовой, подлѣ Муравскія дороги, колодезь, и ѣхати тѣмъ колодеземъ въ верхъ Муравскою дорогою до рѣчки до Орели верстъ съ 50 и больши, а верхъ Орели, на Муравской дорогѣ, лѣса, Кошъ болракъ. Апольну отъръчки Чепеля до ръчки до Берекъ и до "Леднины [Левкины] россощи верстъ съ 20.

А по праву отъ ръчки отъ Орели до Гнилой Орели верстъ съ 20, а Гнилая Орель пала въ Орель же.

А отъ Гнилой Орели къ ръчкъ къ Торцу верстъ съ 20, а Торецъ, по лъву Муравскія дороги, палъ въ большой Торъ, ниже Святыхъ горъ, отъ Донца версты съ 4.

Да отъ Гнилой [же] Орели, до верхъ ръчки Терновки, верстъ съ 20, а Терновка пала въ Самару.

А на рѣчкѣ на Терновкѣ стоитъ человѣкъ "камень [каменый], а у нево кладутъ изъ Бъла-городу станичники доѣздныя памяти, а другія памяти кладутъ на Самарѣ у дву дѣвокъ каменныхъ (1).

А отъ каменнаго человъка до Самары верстъ съ 30.

⁽¹⁾ Стража при такъ называвшихся засъкахъ, валахъ, или чертахъ, обязана была осматривать ввъренное охранению ея пространство, и о состояни опаго подавать донесения, кои назывались Довадивами памятями. Она клала ихъ въ извъстныхъ мъстахъ, а слъдовавшая за нею, брала ихъ, оставляя свои.

А отъ Самары до Волчьих вод верстъ съ 20, а Волчьи-воды пали въ Самару.

А ниже Волчыхъ-водъ пала въ Самару рѣка *Быкъ*, отъ Волчыхъ-водъ верстъ съ 10.

А межь Волчыхъ-водъ и Быка мечеть Татарская каменная, саженъ ея съ 20.

А льсу съ тъхъ мъстъ до Перекопи нътъ.

А въ верхъ по Быку дорога Муравская.

А на лывы оты Волчымхы—воды кы верхы рыкы Тору, а рыка Торы пала вы Донець.

А отъ Волчыхъ-водъ и отъ Татарскія мечети, до Конскихъ-водъ, верстъ со 100 и больши.

А въ Конскихъ-водахъ вода пръсная, а Конскія-воды пали въ ръку въ Москов-ку, а Московка пала въ Днъпръ противъ острова "Томоковки [Томовкоки].

А отъ Конскихъ-водъ до Перекопи верстъ со 100 и больши, "то" по старому чертежу.

А на "лѣво [лѣвой], съ Муравскія дороги для воды итти, "и [ино] поворотить отъ Конскихъ-водъ на Молочныя-воды, гдѣ кочуютъ Нагаи, и въ тѣхъ мѣстахъ воды копаные колодези (1).

А отъ Молочныхъ-водъ до Перекопи . верстъ со 100, а воды до Перекопи копаныяжь.

А въ Перекопи городъ каменной, а въ немъ живутъ Крымскіе Татара и Турчаня, и нарядъ (2) въ городъ есть.

А Перекопи отъ моря до моря на 6 верстахъ, а поперегъ Перекопи [съ] двъ сажени косыхъ, а въ глубину три сажени, а по рву стоятъ башни каменныяжь, а между башенъ саженъ по 200 и по 300, а пашню пашутъ на сей сторонъ Перекопи, и черезъ ровъ въ иныхъ мъстахъ люди ъздятъ.

А. отъ Перекопи до Царева двора, которой дворъ на ръкъ на Алмъ, а другой дворъ въ Бакчисарать, верстъ съ 90, а между тъхъ дворовъ версты съ 3; а въ тъхъ дворахъ живетъ Крымской Царь; а отъ моря тотъ дворъ, что на ръкъ на Алмъ, верстъ съ 10, а Бакчисарай отъ моря #13 верстъ [верстъ съ 15].

⁽¹⁾ То, что нынь называется Цистерна.

⁽²⁾ Артиллерія.

А въ Бакчисарать палаты Царевы, поварни и конюшни, каменныя, а стоитъ подъ горою ниско; да за Царевымъ дворомъ версты съ 2, церковь "Пречистыя [Пресвятыя] Богородицы въ солончукахъ (1), а служатъ у нее Гречане. А которой дворъ на ръкъ на Алмъ, и въ томъ дворъ одна палата, да избы деревянныя, обмазанныя глиною, а стоитъ на берегу въ виноградъ.

А отъ Царевыхъ дворовъ до Корсуни верстъ съ 30.

Да отъ Перекопижь ъдучи, на правъ, у моря на берегу, городъ *Козлевъ* (2) каменной.

А отъ Перекопи до Козлева верстъ съ 50.

А отъ Козлева до Бакчисарая верстъ съ 40.

А отъ Перекопи до Бакчисарая, и до Козлева, по объ стороны дороги, деревни Татарскія, а воды копаные колодези, а ръкъ нътъ.

⁽¹⁾ Солончакъ: мъсто, гдъ земля напитана солью.

⁽²⁾ Ныпъ Евпаторія, утздный городъ Таврической области.

А до Кафы отъ Бакчисарая версть съ 60, а по объ стороны "тое [той] дороги деревнижь Татарскія, а воды копаныя, и родники есть.

А у Татаръ во всъхъ деревняхъ пашни пашутъ, а съютъ пшеницу, ячмень и [да] полбу.

II.

Роспись Изюмскія дороги.

Оть Муравскія дороги на льво, оть Семскихь Котлубановь, "изъ [пизъ] "Пудсатсково [Подпузацкаго] льсу, Изюмская дорога. По льву Изюмскія дороги льсь Юшковы бояраки.

Отъ Изюмскія дороги на лѣвѣ, изъ Юшковыхъ бояраковъ, вышла рѣчка Дубен-ка, и пала въ Осколъ, ниже города Оскола.

А протхавъ Юшковы бояраки, верховья ръчки Орлеи съ лъвой стороны Изюмскія дороги, а ръчка Орлея пала въ Осколъ же. А проъхавъ "Орлей [Орлей], по правой сторонъ Изюмскія дороги, двъ ръчки, Корень, да Короча, и пали въ ръку въ Нежеголь, а Нежеголь пала въ Допецъ, ниже Бъла-города верстъ съ 20.

А отъ ръчекъ Корени и Корочи, по лъвой сторонъ Изюмскія дороги, ръчка "Олешенка [Алешинка] пала въ Осколъ.

А оть рѣчки оть Олешенки къ рѣчкамъ къ "верхъ [верхамъ] Холка и Холани, а рѣчки Холка и Холань, по лѣвую сторону Изюмскія дороги пали въ Осколъ.

А отъ ръчекъ отъ Холка и отъ Холани, на правой сторонъ Изюмскія дороги, ръчка Волчьи-воды пала въ Донецъ.

А противъ Волчьихъ-водъ, съ лъвыя стороны Изюмскія дороги, Разгромной колодезь, палъ въ Осколъ.

А отъ "ръчки [ръчекъ] отъ Волчьихъ водъ и отъ Разгромного колодезя, на лъвой сторонъ Изюмскія дороги, ръчка Козинка, а пала въ Осколъ, ниже Волуйки города въ Козиной полянъ.

А отъ ръчки отъ Козинки, по правой сторонъ Изюмскія дороги, ръчка Хотомль, пала въ Донецъ.

А отъ ръчки Хотомли, по правой сторонъ Изюмскія дороги, ръчка Гнилица, да ръчка Бурлукъ, а пали въ Донецъ.

А отъ ръчки Гиплицы, да отъ Бурлука, по правой сторонъ Изюмскія дороги, ръчка "Балыклия [Булуклея] пала въ Донецъ.

А отъ рѣчки "Балыклѣи [Булуклен] къ рѣчкамъ къ верховью къ Изюму, да къ Изюму, а пали въ Донецъ, подъ Изюмскимъ курганомъ, отъ Царева-города верстъ съ "8 [50], и тутъ Донецъ-Стверскій возятца.

А перевезшися Донецъ итти отъ Съверскаго-Донца на Муравскую дорогу, а отъ Съверскаго-Донца до Муравскія дороти верстъ съ 40, а взойдетъ на Муравскую дорогу [у] верьхъ ръки "Арпьли [Оръдн].

А отъ Царева – города до Перекопи скорою тадою тати пять дней, а "сттгами [съ тельгами] тати недъли двъ.

III.

"Дорога Калміюская."

Дорогажь отъ Ливенъ на Осколъ, да на "Валуйку [Валуйки], да "въ [на] Царевъ-городъ, Калміюская: ъхати съ Ливенъ.

Подъ Ливнами перелести "Сосну [Сосна],

и ръку Кщенесу перелести.

А перетхавъ ръку Кщеневу, тхати къ ръкъ [къ] Олыми, да ръка Олымъ перелести.

А отъ ръки отъ Олыми, по правой сторонъ Калміюскія дороги, ръчка Горосимъ, лала въ Осколъ выше города Оскола.

А отъ ръчки Горосима къ ръчкъ къ Опочкъ, а Опочка пала въ Горосимъ.

- А отъ ръчки Опочки, по правой сторонъ Калміюскія дороги, ръка Убля.

А отъ ръчки Убли, ръчка Потудонь, и

та ръчка перелести на Котлубаны.

А ръчка Потудонь пала въ Донъ.

А отъ ръчки Потудони къ Погорълому лъсу.

А отъ Погорълаго льсу къръчкъ Котлу, а ръчка Котель по правую сторону Калміюскія дороги, а пала въ Осколь, ниже города Оскола верстъ съ 10.

А отъ ръчки отъ Котла къ лъсу Куколову, а отъ Куколова лъсу къ Тихой Сосню, къ Каменному броду, и тутъ Сосна перелести.

А отъ Каменнаго броду, по лъвой сторонь, верховье ръкъ "Айдарское [Андарское] да Баучарское.

А по правой сторонъ Калміюскія дороги, верховье ръки Волуйки.

А пробхавъ верховье ръки Волуйки, ръчка Палатова, да ръчка Палатовка, и Палатовка пала въ Палатову, а Палатова пала въ Волуйку, выше города Волуйки версты съ 4.

А отъ Палатовы и отъ Палатовки, по правой сторонъ Калміюскія дороги, ръчка Урагова.

А отъ Урасвой и [оть] Уразовой къ верховью ръчки Красной, да къ ръчкъ Боровой.

А рѣчка Красная и Боровая, по правой сторонъ Калміюскія дороги, и пали объ въ Донецъ, Красная ниже Царева-города верстъ сполъ 60, а Боровая ниже Красныя верстъ съ 10.

А ъхати къ Донцу - Съверскому внизъ по Боровой, а Донецъ перевестися ниже Боровой версты съ двъ.

А перевезчися Донецъ на Крымскую сторону, ъхати на *Бълой* колодезь.

А отъ Бълаго колодезя къ верхъ рѣчкѣ *Крымкъ*, а отъ рѣчки отъ Крымки къ верхъ рѣчкѣ *Міюсу*.

А отъ верхъ ръчки Міюса къ верхъ ръчкъ Елкувата, а верхъ ръчки Елкуваты курганъ высокъ, а на немъ три человъка каменныхъ.

А отъ ръчки Елкуваты къ верхъ ръчкамъ къ Коламъ.

А тъ ръчки всъ по лъвой сторонъ той дороги пали въ моръ.

А по правой сторонъ тоя дороги ръка "Горъ Горъ].

А отъ рѣчекъ отъ Калъ къ рѣчкѣ къ "Короташу [каратушу], и рѣчка Короташа перелѣсти, а отъ рѣчки Короташа, къ "рѣчкѣ [рѣкѣ] къ Берлу, а отъ той рѣчки къ другой рѣчкѣ къ Берлу жь.

А отъ другой ръчки Берла, ъхати подлъ морскихъ проливъ, а въ морскихъ проливахъ воды соленыя, а пръсныхъ водъ нътъ: надобно вожи (1), ктобъ отыскивалъ пръсныхъ ледъл колодезей.

А отъ тъхъ морскихъ проливъ ъхати къ Молочнымъ-водамъ, а въ Молочныхъ-водахъ, вода соленаяжь, а копаные колодези есть.

А отъ Молочныхъ-водъ до Перекопи написано по старой росписи 60 версть, а по старому чертежу, какова мъра верстамъ

⁽¹⁾ Вожатые.

положена, и по той мъръ отъ Молочныхъводъ [и] до Перекопи 120 верстъ.

А рѣкъ и лѣсу отъ Молочныхъ-водъ до Перекопи нѣтъ, а копаныя воды колодези есть.

А отъ Молочныхъ-водъ къ рѣчкъ Куклюкамъ, а отъ Куклюкъ къ Перекопи.

IV.

РОСПИСЬ РЪКЪ ДОНЦУ,

приходять "Татаровя [Татары] въ Русь.

Ръка Донецъ-Спверской, вытекла изъ чистово поля, отъ верху Семицы-Допецкія, ъдучи къ Перекопи, съ лъвыя стороны дороги Муравскія, отъ Бъла-города верстъ съ 60, и потекла подъ Бълъ-городъ, а мимо

Бълъ-городъ потекла, и пала въ Донъ, ниже ръчки "Кундрючьи [Кондрючьи] 10 верстъ, а Донъ ръка пала подъ Азовомъ въ море въ Азовское.

А протоку Донца-Съверсково отъ верхъ и до устья "514 [414] верстъ.

А съ верху съ правыя стороны отъ Муравскія дороги, пали въ ръку въ Донецъ, ръчка Донецъ - Саженой [Саженой], да ръчка Донецъ - Липовой, выше Бъла-города, Липовой верстъ съ 6, а "Сажной [Саженой] верстъ съ 20.

А ниже Липова-Донца съ версту, палъ въ Съверской-Донецъ колодезь Лихой-ерекъ (1), взялся врагомъ изъ подъ Муравскія дороги.

А Бълъ-городъ стоялъ на Донцъ, на Бълой горъ, на правой сторонъ Донца, и послъ Литовскаго разоренья перенесенъ на другую сторону Донца, съ нижнія стороны Бълаго колодезя, отъ берега отъ Донца, отъ старого городища 380 саженъ; стоитъ въ нискомъ мъстъ; а Бълой колодезь течетъ изъ Разуменского лъсу, палъ въ Донецъ выше города.

А ниже Бъла-города версты съ 2, пала въ Донецъ ръчка "Везеница [Везелица], а

⁽¹⁾ Ерекъ, Ерикъ: слово Турецкое, Джагатайскаго наръчія; значитъ: небольшой ручей.

"Везеница [Везелица] вытекла изъ подъ Муравскаго шляху, изъ лъсу, изъ Болховыхъ бояраковъ, а другая россошь (1) тоежь ръчки "Везеницы [Везелицы] вытекла изъ лъсу, изъ Долгово бояраку, а лъсъ Болховые бояраки, и Долгой бояракъ, на Муравской дорогъ, отъ Бъла-города верстъ съ 15.

А ниже "Везеницы [Везелицы], съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръчка Разумница, отъ усть ръчки "Везеницы [Везелицы] версты съ 4.

А ръчка *Разумница* вытекла блиско поровень ръчки Кореня, по Осколской и по Ливенской дорогъ, изъ *Разумново* лъсу.

А отъ Разумного лъсу, по Ливенской дорогъ, въ Донецъ палъ Крутой врагъ, а по тому врагу, отъ Разуменсково лъсу, до ръки до Донца, были надолобы отъ Бълагорода верстъ съ 15.

А ниже Разумницы, съ Крымской стороны версты съ 4, пала ръчка Таплина.

А ниже Таплины, съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръчка Нежеголь. Отъ Бъла-города до Нежеголи верстъ съ 20.

⁽¹⁾ Прежнее русло ръки.

А въ Нежеголь, блиско "усть [устья], пала ръчка Корень, да ръчка Короча, а вытекли Корень и Короча изъ подъ Муравскія [н] изъ подъ Изюмскія дороги, отъ верху Семицкихъ Котлубановъ, блиско Юшкова боярака.

А ниже Нежеголи, съ Крымской стороны, паль въ Донецъ колодезь Нежегольской, отъ Нежеголи съ версту. А промежь Нежеголи и колодезя Нежегольсково, на Крымской сторонъ, на Донцъ, городище Нежегольское.

А съ Нагайской стороны, ниже Нежеголи верстъ съ 6, пала въ Донецъ ръчка Волчьи-воды, а вытекли изъ подъ Изюмскія дороги, отъ верху Розгромнаго колодезя, а Розгромной колодезь палъ въ Осколъ.

Асъ Крымской стороны, ниже "Волчы воды [Волчыхъ водъ] пала въ Донецъ ръчка Старица, а въ нее палъ Доброй колодезь. Отъ Волчыхъ водъ до Старицы верстъ съ 6.

А ниже Старицы, съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръчка Старицкой ерекъ, версты съ 4.

А ниже Старицково "ерека [ерка] версты съ двъ, съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръчка Паленой-ерекъ.

А ниже Паленаго "ерека [ерка] верстъ съ 10, пала въ Донецъ "ръчка" Хотомля.

А ниже Старицы, съ Крымской стороны, верстъ съ #8 [50], палъ въ Донецъ колодезь Салтановской.

А ниже Салтановскаго колодезя, на Донцъ, городище Салтановское, отъ колодезя съ версту.

А съ Нагайскія стороны, ниже Хотомли, пала въ Донецъ ръчка *Гнилица*, отъ Хотомли версты съ 4.

А ниже Гиплицы съ версту, съ Нагайскія стороны "впала [пала] въ Допецъ ръчка Бурлучекъ.

А ниже Бурлучка съ версту, съ Нагайскія стороны, пала въ Донецъ ръчка Бурлукъ, отъ Изюмскія дороги.

А ниже Бурлука, съ Нагайской стороны, паль въ Донецъ колодезь "Каганской [Кагайской], а черезъ него лежитъ дорога въ новой Даревъ-городъ, отъ Бурлука верстъ съ 10.

А на Крымской сторонъ, ниже Салтановскаго колодезя, верстъ съ полтретьятцать, городище "Котковское [Колковское], "а на Котови [Анакотокъ] тожь.

А ниже "Котковскаго [Колковскаго] городища верстъ съ 5, городище Гумнинья, а ниже Гумнинья на Донцъ "Каганской [Кагайской] перевозъ, отъ Гумнинья верстъ съ 5.

А ниже Гумнинья, выше перевозу съ версту, пала въ Донецъ ръчка "Бабка [Балка].

А ниже "Бабки [Балки] съ версту пала въ Донецъ ръчка "Тетлъга [Татлъга].

А ниже "Тетлъги [Татлъги], на Донцъ, Чугуево городище, отъ "Тетлъги [Татлъги] версты съ 4.

А ниже Чугуева городища, "Студеной] колодезь, отъ городища версты съ 3.

А ниже "Студенка [Студеного] колодезя, ръка Уды, отъ Студенка съ версту.

А на усть Уды "Кабаново [Баново] городище, по лъвой сторонъ, отъ устья версты съ 2.

А вверхъ по Удамъ съ лѣвыя стороны, "Хорошаго городища [Хорошее городище], отъ устья верстъ съ 20. А по правой сторонъ вверхъ по Удамъ, впала въ Уды ръчка Жирогань, отъ устья верстъ съ 10.

А по ятвой сторонт въ верхъ по Удамъ, выше Хорошаго городища, Донецкое городище, отъ Хорошево верстъ съ 5.

А выше Донецкаго городища, съ правой стороны, пала въ Уды ръчка Харь-кова, отъ городища съ версту, а въ Харь-кову пала ръчка Лопина.

Аниже "Кабанова [Кабакова] городища, съ Крымской стороны, внизъ по Донцу, Мохначево городище, отъ "Кабанова [Кабакова] верстъ съ 5.

А ниже Мохначева [городища] верстъ съ 10, пала въ Донецъ ръчка Можь.

А ниже "Каганскаго [Кагайскаго] колодезя, съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръчка Гнилица; черезъ нее лежитъ дорога въ новой Царевъ-городъ, отъ колодезя прямо степью верстъ съ 10.

А ниже Гнилицы, внизъ по Донцу, ръчка Балыклъя, пала въ Донецъ, ниже Гнилицы прямо степью верстъ съ 20, а подлъ ръки ъхать берегомъ верстъ съ 40.

А въ Балыклъю пала ръчка малая Балыклъйка, отъ Донца въ верхъ по

Балыклъе, впала съ правой стороны, а верховьемъ взялась выше Балыклъи.

Аниже Балыклып, Каменной колодезь, отъ Балыклып верстъ съ 12, а противъ Каменнаго колодеза, выше Савинскаго перевозу, съ Крымской стороны, заплава Балыклыйская.

. А ниже Каменнаго колодезя на Донцъ Савинской перевозъ, отъ колодезя версты съ 4.

А ниже Савинскаго перевозу рѣчка Изюмъ, отъ Савинскаго перевозу верстъ съ 12.

[А пиже Изюма, Изюмецъ: межь ихъ версты съ 2].

"А ниже Изюма пала въ Донецъ, съ правыя стороны, ръка Сальница."

А ниже тое Изюмецъ.

А "выше [ниже Изюма и] Изюмца на Донцъ Изюмской перевозъ.

А отъ Изюмскаго перевозу до Царевагорода 8 верстъ.

А ниже Изюмца, на Донцъ, Каменной перевозъ, отъ Изюмца верстъ съ 6.

А отъ Каменнаго перевозу къ новому Пареву-городу "8 верстъ [верстъ съ 50].

А ниже Изюмсково перевозу впала въ Донецъ ръка Осколъ, а ръка Осколъ вытекла отъ Муравскія дороги пзъ подъ Пузатсково льсу, отъ верхъ "ръки [ръчки] Семи-Пузатскія, а въ нее пала, съ правой стороны, ръчка Осколецъ, а съ лъвыя стороны пала ръчка Горосимъ, а въ Горосимъ пала ръчка Опочка, а съ верху Горосима, отъ Ливенъ, лежитъ дорога Калміюская.

А Горосима паль въ Осколь съ лъвыя стороны; выше города Оскола 8 версть.

А подъ городомъ подъ Осколомъ, съ правой стороны отъ Изюмскія дороги, "палъ [пала] въ Осколь ръчка Осколецъ.

А ниже Оскольца, съ правой стороны, пала въ Осколь ръчка *Дубна*, вытекла отъ Юшковыхъ бояраковъ.

А съ Нагайской стороны, противь города, отъ Калміюскія дороги, пала въ Осколь ръчка Убля, течеть отъ верху ръки Дъвицы, и ръзл Нотудони.

жерсть съ 10, пала въ Осколь ръчка Котелъ.

А ниже Дубны, отъ Изюмскія дороги, -нала въ Осколь ръжка "Орлая [Орлая].

А ниже "Ордан [Орлен рычки] пада, отъ Изюмскія дороги, рычка Холока, противъ слободы Голубиной, отъ города Оскола 50 версть.

А ниже Холка, отъ Изюмскія дороги, пала въ Осколъ ръчка Холань.

А съ Нагайской стороны, отъ Калміюскія дороги, паль въ Осколь *Бълой* колодезь, ниже Голубиной 5 верстъ.

А ниже Бълаго колодезя Жестовыя горы, а подъ Жестовыми горами, на Осколь, перевозъ Татарской.

А ниже Жестовыхъ горъ, до города до Волуйки, 60 верстъ.

Съ Нагайской стороны, ниже Жестовыхъ горъ, до верху ръчки Мосея, пали въ Осколъ 12 ръчекъ, однимъ прозвищемъ всъ "Созоны [Сосны].

А ниже ръчки Холани, отъ Изюмскія дороги, паль въ Осколь Розгромной колодезь, течеть отъ Волчыхъ-водъ.

А ниже Розгромнаго колодезя, пало въ Осколъ озеро "Банище [Бранище].

А выше "Банища [Брапища], ниже города Волуйки, пала ръчка "Казинка [Казнипка].

А ниже "Банища [Бранища] паль въ Осколь колодезь Бахтинъ, а на устьъ Бахтина колодезя, съ вышнія стороны, стояль новой Царевъ-городъ.

А съ Нагайской стороны, ниже ръчки "Созона [Сосны] 7 верстъ, пала въ Осколъ ръка Волуйка, а на ней на устъъ стоитъ городъ "Волуйка [Валуйки].

А выше города по Оскольской дорогъ,

пала въ Волуйку "ръчка Гръка] Мосей.

А выше Мосея, съ другой стороны, пала въ Волуйку ръчка Палатова, отъ Калміюскія дороги, отъ города [отъ] Волуйки 4 версты.

Въ Палатову пала ръчка Палатовка.

А отъ Волуйки, внизъ по Осколу, отъ Калміюскія дороги, пала въ Осколъ ръчка

Ураева, да ръчка Уразова.

А съ Крымскія стороны, по рѣкѣ по Донцу, отъ устья рѣки Мжа, въ верхъ по рѣкѣ, по Мжу, съ правой стороны верстъ съ 30, пала въ Можь рѣчка Марева, а Марева вытекла отъ Муравскаго шляху, отъ верху рѣчки "Марчика [Марчина] нзъ подъ Дубьихъ-Лукъ.

А выше Мареоы впала въ Можь рѣка Сухая "Ракитна [Ракитка], отъ Мареоы

верстъ съ 5.

А выше Сухой "Ракитны [Ракитки] пала въ Можь ръчка Мокрая "Ракитна [Ракитка], отъ Сухой "Ракитны [Ракитки] съ версту.

А выше Мокрой "Ракитны [Ракитки] пала въ Можь ръчка "Одринка [Ординка], отъ "Ракитны [Ракитки] верстъ съ 10.

А выше "Одринки [Ординки] верстъ съ 5, пала въ Можь ръчка "Болгирь [Волгирь], а верховьемъ взялась "Болгирь [Волгирь] изъ подъ Донецкой поляны.

А выше "Болгиря [Волгиря], въ верхъ по Мжу, Валки, отъ "Болгиря [Волгиря] верстъ съ 10.

А по лъвой сторонъ по Мжу, отъ Донца, ръчка "Одалагъ [Адалагъ] впала въ Можь отъ устья верстъ съ 40, а вытекла "Одалагъ [Адалагъ] изъ подъ Муравскаго шляху съ "верху [версту отъ] ръчки Бересствовой.

А ниже Мжа, на Донцъ, съ Крымской стороны, Змпьево городище, а Змпьево курганъ тоже, отъ Мжа версты съ 2.

А ниже Змъева городища ръчка Комолша, а на Комолши городище каменное, отъ Змъева верстъ съ 10, лъсомъ, подлъ Донца.

А ниже Комолши на Донцъ Абашкинъ перевозъ, отъ Комолши версты съ 3, съ Крымской стороны на Русскую сторону.

А ниже Абашкина перевозу на Донць Шабалинской перевозь, отъ Абашкина перевозу верстъ съ 10, съ Крымской стороны. А ниже Шабалинскаго перевозу верстъ съ 10, палъ въ Донецъ "Букинъ [Бакипъ] колодезь.

А ниже "Букина [Бакина] колодезя на Донцъ, Ляховъ перелазъ, съ Крымской стороны на Русскую сторону.

А ниже Ляхова перелазу на Донцѣ Савинской перевозъ, отъ Ляхова верстъ съ 20, съ Крымской стороны на Русскую сторону.

А ниже Савинского перевозу пала въ Донецъ ръчка *Чепель*, отъ Савицского верстъ 15.

А ниже Чепеля верстъ съ 10, пала въ Донецъ ръчка *Береки малые*, *Каменные* тожь.

А ниже Каменныхъ Берекъ пала въ Донецъ ръчка *Большіе Береки*, отъ малыхъ Берекъ версты съ 2.

А ниже Берекъ большихъ, верстъ съ 7, пала въ Донецъ ръчка Ерекъ каменной, а межь Берекъ и "Ерека [Ерка] каменного, Изюмской курганъ, а отъ каменнаго "Ерека [Ерка] къ новому Цареву – городу верстъ съ 10.

А ниже Царева-города, отъ усть ръки Оскола, на Донцъ, съ Крымской стороны,

Святыя горы, отъ Царева - города верстъ съ 10.

А ниже Святыхъ горъ, съ Крымской стороны, пала въ Донецъ ръка Topz, отъ Святыхъ горъ верстъ съ 15.

А въ большой Торъ пала ръчка Торецъ, отъ Донца версты съ 4, а на устье озера соленые.

А ниже Тору версть [съ] 30, пала въ Донецъ ръка "Багмутова [Бахмутова].

А ниже "Багмутовой [Бахмутовой] верстъ съ 15, на Донцъ перевозъ Боровской на Калміюской дорогъ.

А ниже Боровского перевозу, съ Крымской стороны, палъ въ Донецъ *Бълой* колодезь, отъ перевозу версты съ 2.

А ниже Бълаго колодезя другой *Бълой* колодезь, верстъ съ 10, а надънимъ *Савинъ*.

А отъ нижнево Бълого колодезя до Лугани, до нижнія розсоши, верстъ съ 150 [8].

А ниже Лугани пала въ Донецъ ръчка малой Луганикъ, отъ Лугани верстъ съ 5.

А ниже Луганчика верстъ съ 5, на Донцъ, Сизыя горы.

Ниже Луганчика до Бълаго колодезя верстъ съ 15.

А ниже Бълого колодезя, до Каменной ръчки верстъ съ "50 [8].

А ниже Каменныя рѣчки, Каменка рѣчка пала въ Донецъ, отъ Каменныя верстъ съ 5.

А ниже Каменки Лихой колодезь, паль въ Донецъ подъ Гребенными горами; берегомъ ъхать верстъ съ 40, а прямо степью верстъ съ 10.

А межь Лихова колодезя, и Гребенныхъ коръ, на Донцъ, перевозъ Татарской въ Русь.

А ниже Гребенныхъ горъ, "Кундрючья [Кондручья] ръчка впала въ Донецъ съ Крымской стороны верстъ съ 60.

А отъ усть "Кундрючьи [Кондручьи] до усть ръки Донца, гдъ "пала [палъ] въ Большой Донъ, верстъ съ 10.

А съ Нагайскія стороны, внизъ по Донцу, отъ устья ръки Оскола, отъ Царева-города, палъ въ Донецъ колодезь Святой, а "не Тризгузъ [Нетригузъ] онъ же, верстъ съ 15, выше малаго неревозу.

А ниже малаго перевозу, на Донцъ, большой перевозъ, ниже усть ръки Тору; отъ малаго перевозу верстъ съ 10.

А ниже большаго перевозу верстъ съ 12, пала въ Донецъ ръчка Черной-Жеребецъ.

А ниже Чернаго - Жеребца, пала въ Донецъ ръка *Красная*; отъ Чернаго-Жеребца до Красной верстъ съ 15.

А ниже Красныя ръчки, пала въ Донецъ ръчка Боровая, а межь Красной и Боровой

верстъ съ 10.

А ниже Боровой, съ Нагайской стороны, колодезь Ольховой, отъ Боровой верстъ съ 20.

А ниже Ольховаго колодезя, съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръка "Айдаръ [Андаръ]; отъ Ольховаго до "Айдара [Андара] верстъ съ 30.

А ниже "Айдара [Андара], съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръчка *Явсюга*; отъ Айдара до Явсюги верстъ съ 6.

А ниже Явсюги, съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръчка Деркулъ [отъ Явсюги до Деркула верстъ...].

А выше Деркула, на Донцъ, Сизыя горы, съ Крымской стороны, отъ Деркула версты съ 2.

А ниже Деркула палъ въ Донецъ Митякина колодезь; отъ Деркула до Митякина верстъ съ 15.

А ниже Митякина, паль въ Донецъ Вишневецкой колодезь; отъ Митякина до Вишневецкого верстъ съ 20.

А ниже Вишневецкаго, пала въ Допецъ "ръка [ръчка] Глубокая; отъ Вишневецкаго до Глубокія версть съ 5.

А ниже Глубокой, пала въ Донецъ ръчка Колитвенецъ, отъ Глубокія верстъ

съ 15.

А ниже Колитвенца, палъ въ Донецъ Дядинъ колодезь; отъ Колитвенца до Дядина колодезя верстъ съ "8 [50].

А противъ Дядина колодезя, на Крым-

ской сторонь, Хорошія горы.

А ниже Дядина колодезя, съ Нагайской стороны, пала въ Донецъ ръка Бълая Колитва.

А противъ Колптвы, съ Крымской стороны, на Донцъ Гребенныя горы.

А ниже Колитвы, на Донцъ, Сокольи горы, съ Нагайской стороны.

Отъ Колитвы до Сокольнхъ горъ верстъ

съ 15.

А у Сокольнхъ горъ, съ Бъла-города, Станичники кладутъ доъздныя памяти.

А ниже Сокольихъ горъ, пала въ Донецъ, съ Нагайской стороны, ръчка Быстрая, отъ Сокольихъ горъ версты съ 4.

А отъ Быстрыя до Роздоровъ, гдъ Донецъ палъ въ Большой Донъ, верстъ съ 40.

V.

донъ.

Ръка Донг вытекла изъ Иваня озера, отъ Дидилова верстъ съ 30, и потекла подъ Епифань.

Да изъ тогожь Иваня - озера потекла ръка *Шать*, и пала въ ръку въ Упу, выше города Тулы верстъ съ 8 и больши.

Авыше [града] Шата, верстъ съ 6, пала

въ Упу ръчка Шиворонь.

А выше Шиворони, противъ Дъдилова, на Упъ, Костомаровъ бродъ, а въ тотъ бродъ отъ Ливенъ и отъ Ельца дорога, мимо Тулы къ Серпухову, черезъ засъку въ Щегловы ворота, Муравской шляхъ.

А городъ Епифань стоитъ на Дону, съ Нагайской стороны, отъ Дъдилова 40 верстъ.

А Дъдиловъ отъ Тулы 20 верстъ, на ръчкъ на Шиворонъ, съ Крымской стороны.

А ниже Епифани съ правыя стороны, пала ръчка "Непрядва [Неправда отъ Муравскаго шляху верстъ...].

А ниже Епифани верстъ съ 20, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка *Табалы*, течетъ отъ Михайловской дороги.

А ниже Табаловъ 10 верстъ, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка "другая [пижиля] Tабалы.

А по правой сторонъ Дону, ниже [нижиихъ] Табаловъ, пала въ Донъ ръчка Рыхотъ, отъ Табаловъ верстъ съ 5.

А съ Нагайской стороны, противъ Рыхотъ, пала въ Донъ ръчка Поники.

Аниже тъхъ ръчекъ на Дону "Тарасьева [Тараева] гора, отъ Стараго - Донкова 2 версты, а ниже горы на Дону бродъ.

А ниже того 18 версть, съ правой стороны, пала въ Донъ ръчка Вязовна, а на устье Вязовны, съ Крымской стороны, поставленъ городъ Новой-Донковъ; перенесенъ "съ [оть] стараго мъста 20 версть, а отъ Епифани Донковъ 60 верстъ.

Аниже Стараго-Донкова, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка "Рожна ГРожна].

А ниже Рожны 5 верстъ, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка Кочуръ.

А ниже Новаго-Донкова 10 версть, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка "Сквернай [Сквернай], а противъ тое ръчки,

съ правыя стороны, пала въ Донъ ръчка Перехвалъ.

Отъ Донкова до Перехвала 10 верстъ.

А ниже тъхъ ръчекъ 10 верстъ, съ правыя стороны, пала въ Донъ ръчка "Лебедянь [Лебядянь], а на устье ея на Дону городъ "Лебедянь [Лебядянь].

Отъ Донкова до "Лебедяни [Лебядяни] 20

верстъ.

А ниже "Лебедяни [Лебядяни] верстъ съ 8, пала въ Донъ ръка "Красивая [Быстрая] Меча, а на устът ръки Мечи, съ вышнія стороны, Волотова могила.

А ниже Мечи верстъ съ 30, пала въ Донъ ръка *Быстрая-Сосна*.

А на ръкъ на Соснъ, близко устья, съ лъвыя стороны, Сокольи горы.

А ниже устья Сосны, на Дону, Донская бестьда, каменной столь и каменные суды.

А ръка Сосна вытекла отъ верху ръки Оки за 15 верстъ, а въ нее палъ колодезь Луковецъ, съ Нагайской стороны, а на устъъ Луковца Татарской перелазъ, [н] бродъ въ Русь.

А ниже Луковца пала въ Сосну ръчка "Хвошна [Хвощиа], отъ Ливенъ верстъ съ полъ 30, [а] на устът "Хвошны [Хвощны] бродъ на Соснъ, ходятъ "Татара [Татарове] въ Русь.

А ниже "Хвошны [Хвощны], съ правой стороны, пала въ Сосну ръка *Тимъ*, отъ Ливенъ 15 верстъ.

А ниже Тима верстъ съ 10, пала въ Сосну ръка *Труды*, съ лъвой стороны; а ниже Трудовъ на Соснъ *Кирпичной* бродъ, выше города Ливенъ версты съ 3.

Авъръку въ Труды паларъка Любовша, отъ Ливенъ "20 верстъ [верстъ съ 20].

А подъ городомъ подъ Ливнами пала "ръчка [ръка] Ливны съ Московской стороны, а вытекли Ливны, Лъсная изъ Краснаго лъсу, а Полевая "Ливна" прямо по Муравской дорогъ отъ Любовши, и пала въ Лъсную подъ Ливнами, выше острогу.

А ниже Ливны версты съ 3, пала въ Сосну ръка *Киценева*.

А ниже Кщеневой версты съ 3, съ лъвой стороны, паль Xмелевой колодезь.

А ниже Хмелеваго колодезя, съ Крымской стороны, пала въ Сосну рѣка *Олымъ*.

Отъ Ливенъ до устья Олыма 27 верстъ.

А съдругія стороны, ниже Олыма версты съ 3, пала въ Сосну ръка Чернава, а на устьт ръки Чернавы, на Соснъ, бродъ: Калміюская дорога.

На той дорогь городокъ, на усть Чершавы; стоять въ немь головы съ сотнями въ льтнюю пору.

А ниже Чернавы версты съ 3, пала ръчка "Есенокъ [Ясенокъ].

А ниже "Есенка [Ясенка] пала въ Донъ ръчка Ворголъ.

А ниже Воргла 7 версть, на Соснь, городь Елецъ, "а подъ нимъ пала въ Сосну ръчка Елецъ." Отъ Ливенъ до Ельца 50 верстъ, а отъ Лебедяни 40 верстъ до Ельца.

А ниже города Ельца, до устья ръки Сосны 15 верстъ.

А ниже устья рѣки Сосны, и ниже Донскія бесѣды, съ Нагайской стороны, верстъ съ 10, палъ въ Донъ Студенокъ колодезь.

А ниже Студенка колодезя "15 верстъ [верстъ съ 15], съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка "Ръпецъ [Репенецъ].

А съ Крымской стороны, ниже "Ръпца [Репенца] верстъ съ 5, пала въ Донъ ръчка Снова, а Снова вытекла отъ верху ръки "Алыми [Олыми].

А съ Нагайской стороны, ниже Сновы, версты съ 4, палъ въ Донъ колодезь Конь, протоку версты съ "4 [2].

А съ Крымскія стороны, ниже колодезя Коня, пала въ Донъ ръчка Въдога, отъ Воронежа верстъ съ 10, а вытекла отъ

верху "ръчки [ръки] Убли.

А ниже Въдоги 3 версты, пала въ Донъ ръчка Дъвица-смердящая, отъ Воронежа 7 верстъ, а вытекла отъ верху ръчки Убли, а Убля пала въ ръку въ Осколъ противъ города Оскола. Осколь отъ Ливенъ 130 верстъ, а до Воронежа тожъ.

А ниже Дъвицы съ Нагайской сторо-

ны, пала въ Донъ ръка Воронежъ.

А въ верхъ по Воронежу "8 [50] верстъ, съ Московской стороны, а оть ръки отъ Дону отъ перевозу 5 версть, городъ Воронежъ.

А ръка Воронеже вытекла отъ Шатцкаго и отъ Рясково убздовъ, отъ ръки отъ Пора, а ръка Пора пала въ ръку въ Оку, подъ Тереховымъ монастыремъ, съ нижней стороны.

А выше города Воронежа, въ верхъ по [ръкъ] Воронежу, съ Нагайской стороны, пала въ Воронежъ ръчка Усманъ, отъ Воронежа 20 верстъ.

А выше Усмана 25 версть, съ Нагайской стороны, пала въ Воронежъ ръчка Ивница,

подъ Стольною поляною.

А выше Ивницы 5 версть, пала въ Воронежь ръчка Злягощъ.

А съ правой стороны, выше Злягоща, 20 версть, паль въ Воронежь "Бълг [Боль] колодезь.

А отъ Воронежа до Ельца 180 верстъ.

А ниже Воронежа, съ Нагайской стороны 50 версть, пала въ Донъ "ръчка [ръка] Форосань.

А ниже Форосани, съ Крымской стороны, ръкою верстъ съ 30, а полемъ верстъ съ 15, пала въ Донъ ръка Красная— Дъвица.

Аниже Красныя-Дъвицы пала въ Донъ ръка "Потудонъ [Потудонъ], верстъ съ 10, а вытекла отъ верху Въдоги.

А ниже "Потудони [Потудона] верстъ съ 6, пала въ Донъ ръчка Коротоякъ; протоку верстъ съ 10.

А ниже Коротояка верстъ съ 10, съ Крымской стороны, пала въ Донъ //рѣка [рѣчка] Тихая - Сосна.

А на "ръкъ [ръчкъ] на Соснъ, отъ Дону верстъ съ 30, Каменной бродъ, а въ "томъ бродъ [тотъ бродъ] лежитъ дорога Калміюская.

А выше Каменнаго броду, на Соснъ, "Торковая [Терковая] поляна. А ниже Тихія-Сосны 20 версть, пала въ Донъ ръчка "Лиска [Лиски], съ Крымской стороны; протоку ръчки версть съ 20.

А ниже ръчки Лиски верстъ съ 8, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка

Икорецъ.

А ниже Икорца верстъ съ 60, пала въ Донъ ръка *Бетюкъ*.

А ниже Бетюка верстъ съ 15, пала въ Донъ, съ Нагайской стороны, ръка "Серетъ [Серста].

А ниже Серета версть съ 40, съ Крымской стороны, пала въ Донъ ръка

Калитва - черная.

А ниже Калитвы версть съ 20, пала въ Донъ, съ Нагайской стороны, ръчка Мамонецъ.

А съ Крымской стороны, ниже Мамонца, верстъ съ 30, пала въ Донъ ръка *Баучаръ*.

Асъ Нагайской стороны, ниже Баучара версть съ 20, пала въ Донъ "ръка [ръчка] "Толучьева [Талучьева].

А ниже "Толучъевой [Талучьевой] верстъ съ 10, съ Нагайской стороны, пала въ

Донъ ръчка Песковатая.

А ниже Песковатыя версть съ 10, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка Елань. А ниже рѣчки Елани верстъ съ 20, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ рѣка.

 $Xonep_{z}$.

А ръка Хоперъ вытекла отъ верху ръки Ланкододы, а ръка Ланкодода пала въ ръку въ Суру, а въ нее пала ръка Ланкодода [Огилы Колода].

А съ правыя стороны, отъ верху ръки Ломовой, вытекла ръка, и пала въ Хоперъ, а Ломова пала въ ръку въ Мокшу.

Въ рѣку [же] въ Хоперъ пала рѣка Сувола, а Сувола рѣка вытекла отъ верху Дны.

А на устьт ртки Хопра, на Дону, перевозъ бродъ Татарской.

А выше Хопра рѣки, рѣка Бетюкъ, рѣка "Талучьева [Талучьева], рѣка Сувола, и тѣ рѣки "взядися [вязалися] верховьями съ рѣкою Цною.

А рѣка *Щна* вытекла отъ города отъ Воронежа за 110 верстъ, и течетъ въ рѣку *Мокшу*.

Протоку Мокши ръки 180 верстъ, а *Мокша* пала въ Оку, ниже *Касимова* 30 верстъ.

А отъ устья рѣки Хопра до Воронежа 330 верстъ.

А съ лъвыя стороны, съ верху ръки Хопра, пала въ Хоперъ ръка Сартаба. А Сартаба вытекла "отъ Табалыка" ръки; протоку Сартабы ръки 130 верстъ.

А ниже Сартабы 70 верстъ пала въ Хоперъ ръка *Бурлукъ*; протоку 200 верстъ.

А ниже Бурлука 30 верстъ, пала въ

Хоперъ ръчка Кумылъ.

А выше Хопра рѣки, съ Крымской стороны, ниже *Мамонца* рѣки 30 верстъ, пала въ Донъ рѣка *Баучаръ*.

А ръка *Баучаръ* вытекла отъ Калміюскія дороги, отъ верху ръки "Айдара [Андара] и ръки Волуйки; протоку "Айдара [Андара] ръки 150 верстъ.

А ниже Хопра ръки, съ Нагайской стороны, верстъ съ 30, пала въ Донъ ръка Медвъдица. А Медвъдица ръка вытекла двумя протоки отъ Табалыка ръки.

А въ Медвъдицу пала ръка "Кармыша [Каирмыша], съ лъвой стороны; вытекла "Кармыша [Каирмыша] отъ ръки отъ Волги "верстъ съ 6", отъ верху Увъши ръчки.

А Увъша [ръчка] пала въ Волгу, противъ города Саратова, выше городища Увъшина.

А ниже "Кармыши [Каирмыши] пала въ Медвъдицу ръчка Арчеда. Протоку Арчеды 130 верстъ; протоку "Кармыши [Каирмыши]

рѣки 100 верстъ; а рѣки *Медельдицы* протоку 220 верстъ.

Въ Медвъдицу, съ правой стороны, пала ръчка Войской.

А ниже Медвъдицы 90 версть, съ Нагайской стороны, пала ръчка Иловка, а вытекла ръчка Иловка за 100 версть отъ ръки отъ Волги, отъ верху ръки "Кармышенки [Камышенки]. Протоку Иловки 100 верстъ.

А ръчка "Кармышенка [Камышенка] пала въ Волгу, ниже ръчки Иловки 50 верстъ.

А ниже Иловки пала въ Донъ ръка Кешеня; протоку Кешени 100 верстъ.

А ръка *Кешеня* вытекла отъ Волги, отъ верху ръчки *Балыклеи*, а *Балыклея* пала въ Волгу; протоку 60 верстъ.

А ниже ръки Кешени пала въ Донъ ръка *Паншина*; течетъ отъ той же ръки Балыклеи; протоку 70 верстъ.

А отъ усть ртки "Паншиной [Паншины], близко отъ Дону, вытекла ртка Царица, и потекла къ рткт къ Волгъ, пала въ Волгу противъ Царицына острова, а на острову стоялъ Царицына городъ.

А ниже ръки Паншиной, съ правой стороны Дону, 50 верстъ, пали въ Донъ двѣ рѣчки, обѣ *Голубыя*; протоку тѣхъ рѣчекъ 50 верстъ.

А ниже Голубыхъ 20 версть, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка Карпова; протоку 50 версть; течетъ отъ ръки отъ Царицы.

А ниже Карповой, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръчка *Царица*. Протоку 40 верстъ. Отъ Карповой до Царицы 30 верстъ.

Ниже Царицы 20 верстъ, пала въ Донъ ръчка *Камышенка*.

Ниже ръчки Камышенки на 20 "верстахъ [верстъ] выше Аксенца, протоку двъ версты, пали въ Донъ двъ ръчки Аксаи, а ниже тъхъ ръчки протокъ Аксенецъ.

А выше протока Аксенца 40 версть, съ другія стороны, пала въ Донъ ръка Чиръ; вытекла близко Дону отъ усть ръки "Бончара [Баучара]; протоку ръки Чира 180 версть.

А ниже протока Аксенца пала въ Донъ ръчка "Цымля [Цымма], протоку 60 верстъ.

А ниже "Цымли [Цылма] 20 верстъ пала въ Донъ "Кумшакъ [Кумшакъ] ръка.

А ниже "Кумшака [Кумшайка] рѣки 60 верстъ пала въ Донъ рѣчка "Тальникъ [Талинка]; протоку 50 верстъ.

А ниже ръчки "Тальника [Талинки] 40 верстъ, съ Нагайской стороны, пала въ Донъ ръка Чорной Салъ, а вытекла съ верху горы Улки; протоку 20 верстъ.

А ниже Чорнаго-Салу пала въ Донъ ръка "Сасыкъ-салъ [Сасыскалъ] (1), протоку 300 верстъ, отъ горы отъ Улки, а отъ Чорнаго-Салу 90 верстъ.

А ниже "Сасыкъ-сала [Сасыскала] ръки 40 верстъ, пала въ Донъ ръка Юрюкъ-салъ, изъ горы изъ Улки; протоку 340 верстъ.

А ниже ръки Юрюкъ-сала 30 верстъ, пала въ Допъ, противъ Роздоровъ Донец-кихъ, ръка Манача; протоку Маначи ръки 1520 [420] верстъ. А ръка Манача вытекла отъ "Хвалинскаго [Хвалимскаго] моря, отъ озера Ясыбашъ за 70 верстъ, изъ горы 11 Ташмурана [Ташмура], изъ солонцовъ.

А гора "Ташмуранъ [Ташмуръ] отъ Астарахани "210 [15] верстъ.

А съ верху ръки Манача, съ лъвыя стороны, озеро, а въ томъ озеръ емлютъ соль, Азовцы и Черкасы Пятигорскіе, и Казыева улусу Татаровя.

⁽¹⁾ Сасыкъ есть слово Татарское: значить волюгій, смердящій; ниже переведено гнилый.

А съ верху ръки Манача, на низъ 150 верстъ, съ правой стороны, отъ горы отъ Улки, пала въ Маначю ръка *Купчаклы*.

А съ другія стороны пала въ Маначу рѣка "Кулаузъ [Калаузъ]; протоку Кулаузъ рѣки "350 [308] верстъ.

А въ ръку Кулаузъ пала, съ лъвыя стороны, ръка Алмалы, а противъ ее пала съ правой стороны ръчка Алалы.

А ниже Алалы, пала въ Кулаузъ

"истока и колодезь [истокъ наъ кладязя]

"Какуйгыръ [Какунгыръ]:

А по правой сторонт по тому "стоку [истоку] люди каменные болваны, противътой соли, что емлютъ Азовцы.

А ниже "Калаузы [Калауза] рѣки пала въ рѣку Маначю, Ергеликъ большой; течетъ отъ рѣки отъ Кубы; протоку 450 верстъ.

А ниже большаго Ергелика пала въ Маначю ръчка *Ергеликъ-сасыкъ*, по нашему гнилой; протоку 100 верстъ.

А выше Маначи ръки пала въ Донъ ръка Донецъ - Стьверской, съ Крымской стороны.

А ниже Донца, съ Крымской стороны, пала въ Донъ ръчка *Таузлова*; течетъ отъ Міюса; протоку 40 верстъ.

А ниже Таузловой, выше Азова, вытекъ изъ Дону "протока [протокъ] Мертвой-Донецъ, и палъ въ море, собъ устьемъ (1).

А ниже Мертваго-Донца, ръка Донъ

пала въ море подъ Азовомъ.

А городъ Азовъ на устьъ Дону, съ лъвыя стороны Дону.

А отъ Азова до Перекопи верстъ съ 400.

А которыя рѣки въ Азовское море, съ Московскія стороны, отъ устья Дону до Перекопи, пали, и тѣ рѣки писаны въ книгѣ сей, по Калміюской дорогѣ, что писана отъ усть Боровой.

А съ Нагайской стороны отъ Азова, до усть ръки Волги, до "Хвалинскаго [Хвалинскаго] моря, полемъ верстъ "съ 600 [600 верстъ].

А ниже Азова "на устьъ [до усть] Дону, пала въ море ръка *Кугальникъ*; протоку 170 верстъ.

А въ Кугальникъ пала рѣка Жегерликъ; протоку 70 верстъ.

А отъ той ръки пала въ море ръчка Княгинина-вода; протоку 250 верстъ.

⁽¹⁾ Т. е. собственнымъ своимъ устьемъ.

Въ морежь пала ръка E a, "верстъ съ 60".

A отъ р π ки Eu 110 верстъ, пала въморе р π ка Ky.pna.

Отъ Курпы 30 верстъ, пала въ море ръчка "Кумана [Кумака].

Отъ "Кумани [Кумаки] 50 верстъ, пала въ море ръчка, прозвище ей неописано.

А отъ той ръчки 60 верстъ, пала въ море ръка *Куба*; протоку Кубы 650 верстъ; вытекла изъ горъ.

А отъ усть рѣки Кубы, морскимъ берегомъ до морскія гирлы (1), что протока изъ Азовскаго моря въ Черпое море, и до Кафы 90 верстъ.

А отъ Кафы берегомъ Чернымъ моремъ до горы 460 верстъ, а тою жь горою берегомъ морскимъ 100 верстъ.

И всего отъ гирла морскимъ берегомъ и горою "660 [560] верстъ.

А отъ Чернаго моря до верху ръки *Кубы*, и ръки *Кумы*, 300 верстъ.

⁽¹⁾ Гирло, по Малороссійскому выговору, тоже что горло, а по апалогін, морскій промисъ.

А въръку Кубу пала ръка Лаба изъгоры. А отъ Чернаго моря тъ горы и до Хвалинскаго моря (1).

А въ тъхъ горахъ, по Терку, и по ръкамъ по инымъ, Пятигорские Черкасы, и Кабарда, и Окохи, и "Осоки [Соки], и Кугени, и Мичкизы.

И промежъ ръки Терка, и ръки Куры, и иныхъ ръкъ, и по Хвалинскому морю, Грузинская п Иверская земля, и Ширвань, и Шамаха (2).

А отъ ръки Кубы, отъ горъ, къ Черному морю, и къ Азовскому морю, и до верху ръки Маначи, отъ тъхъ горъ, все кочевье малыхъ Нагаевъ, Казыева улусу.

А отъ верху ръки Кубы изъ горъ вытекла ръка *Кума*, и потекла къ Хвалин-

⁽¹⁾ Въ Идрографіи другій смысль: "А вървку Кубу "пала ръка Лаба изъ за горъ, отъ Чернаго "моря: тъ горы и до Хвалимскаго моря."

⁽²⁾ И здъсь также Идрографія представляєть другій смысль: ..., и Кугени, и Мичкизы.

[&]quot;А промежь ръки Терка, и ръки Куры, и "иныхъ ръкъ.

[&]quot;А по Хвалимскому морю Грузинская и пр."

скому морю, отъ Терка 70 версть, вровень съ ръкою Теркомъ.

А въ Куму пала рѣка *ПДаузловъ* [Доузловъ], а другая рѣка *Бибала*.

А ръка Кума потекла двумя протоки изъ одной ръки, а протоку 250 верстъ: и потекли объ Кумы ръки въ землю, отъ Хвалинскаго моря, отъ проливовъ, и отъ устья ръки Терка, 120 верстъ.

А на полуденной сторонъ за горами, отъ Чернаго моря, отъ горъ за 100 верстъ, вытекла ръка "Куръ [Кура], и "потекла возлъ горъ 630 верстъ", и потекла къ Хвалинскому морю. А изъ Кура, съ лъвыя стороны, вытекла ръка Терекъ, и потекла въ горы, а изъ горъ пала въ Хвалинское море, отъ Астарахани "500 [400] верстъ.

А ниже Терка ръки, ръка *Кура* "и "пала въ Хвалимское море.

А на устьт ртки "Кура [Куры], съ лтвыя стороны, у Хвалимскаго моря, городъ Салянъ, отъ города отъ Шамахи 50 верстъ.

А по правой сторонъ ръки "Кура [Куры], ниже "Терка [Терека], пала въ "Куру [Куръ] ръка Лариша; протоку Лариша ръки 90 верстъ.

А выше той ръки на Куръ городъ Тифлисъ.

А противъ Тифлиса города, за ръкою за Куромъ [Курою], въ горахъ, два города, а подписи тъмъ городомъ въ старомъ чертежъ нътъ.

А ниже Лариша ръки "70 [9] верстъ, пала въ "Куръ [Куру] съ полудни ръка.

На ръкъ Ларишъ, отъ "Кура [Куры] верстъ съ 20, городъ Ачекала, а на другой сторонъ городъ "Шункюрь [Шюпкюръ].

А ниже Шункюра 60 верстъ, пала въ "Куръ [Куру] ръка, а на ней, отъ "Кура [Куры] 10 верстъ, городъ Кгенжа.

А ниже того города "30 [10] верстъ,

на Куръ городъ Карабасъ.

А ниже Карабаса, городъ $Eup\partial e$, противъ тово за ръкою за "Куромъ [Курою] 10 верстъ, городъ Epenb, а изъ "подъ нево [того] течетъ въ Куръ истокъ.

А противъ города Кгенжа, пала въ "Куръ [Куру] ръка Лабань, течетъ изъ горъ.

А съ верху рѣки Лабани протоку 30 верстъ, а на "ней [пемъ] городъ Крымъ, а ниже Крыма рѣка Лабань потекла середь "горъ [города]; протоку 110 верстъ.

На ръкъ на Лабани городъ Заемъ; подъ городомъ подъ Заемомъ изъ горъ палъ ручей.

А отъ Заема города 40 верстъ, ръка Лабань пала въ ръку въ "Куръ [Куру].

А ниже рѣки Лабани 30 верстъ, пала въ "Куръ [куру] рѣка "Кура"; протоку 100 верстъ, а на ней, отъ верху 20 верстъ, городъ Кабола [кабала], а отъ моря тотъ городъ 50 верстъ.

А ниже тово на той же ръкъ городъ Акташъ.

А ниже Акташа 40 версть, на "Куру [Курь] городъ Кгенянъ.

А ниже тое ръки 30 верстъ пала съ лъвыя стороны ръка, а на ней городъ Шамаха.

А ниже Шамахи 50 версть, на устье ръки "Кура [Куры], городъ *Салянъ*.

А отъ Саляна 30 верстъ городъ *Бака*, на берегу въ губъ Хвалинскаго моря.

А отъ "Бака [Бакн] города 50 верстъ, а отъ Шамахи "отъ города" 40 верстъ, городъ Мушкюръ [Мюшкюръ]; отъ моря Мушкюрь 10 верстъ.

А отъ Мушкюря 20 верстъ, Шарань.

А отъ Шарани [Шарана] 50 верстъ, у моря, на берегу, городъ Дербентъ, желъзные ворота тожь, а по Турски Темиркапы [Темирь Капе].

А отъ Дербента 80 верстъ, межь горъ и Хвалинскаго моря, городище Тарки [Торки].

А Тарки [Торки] отъ рѣки "Коиса [Консы] прямо 20 верстъ, а Коиса рѣка позадь Тарковъ [Торковъ] отъ Терка, а отъ усть Коиса [Консы] рѣки "Тарки [Торки] 40 верстъ. А Коиса рѣка вытекла изъ горъ изъ Иверской земли.

А отъ Тарковъ [Торковъ] до усть Терка,

до Тюменсково городу 180 верстъ.

А отъ Тюменсково городу до Аста-

рахани "500 [400] верстъ.

А отъ усть ръки "Кура [Куры] 250 верстъ, съ полуденныя стороны Хвалинскаго моря, Гилянь.

А до *Мидіи* отъ усть ръки "Кура [Куры] 750 верстъ.

VI.

РОСПИСЬ РЪКЪ ТЕРКУ.

Рѣка *Терекъ* потекла изъ рѣки изъ "Кура [Куры] въ ночь (1) горы.

⁽¹⁾ Т. е. на полночь пли на съверъ.

А на низъ по Терку, съ лъвыя стороны ръки "Терка [Терки], Кабарда.

А въ Кабардъ пала изъ горъ въ Терекъ ръка Арданъ, протоку 50 верстъ.

А отъверху [отъ] Терка, отъ ръки "Кура [Куры] "да [до] Кабарды, до Ардана ръки, 170 [100] верстъ, "а отъ Ардана ръки 20 верстъ," пала въ Терекъ ръка Агеръ.

А ниже Агера пала въ Терекъ рѣка "Юрюхъ [Урюхъ], отъ Агера 20 верстъ.

А ниже "Юрюха [Урюха] ръки пала въ Терекъ ръка "Кизилъ [Кызылъ], отъ "Юрюха [Урюха] 20 верстъ.

А въ низъ по Терку [ръкъ] "по тъмъ ръкамъ" 60 верстъ; а въ верхъ по тъмъ ръкамъ до "горъ на [Горна] 50 верстъ.

А отъ Кабарды, отъ *Кызъ* рѣки, въ низъ Теркомъ рѣкою, до усть рѣки *Бълыя* 60 верстъ; протоку [рѣки] Бѣлыя 20 верстъ.

А въ ръку "Бълую [Бълью] пала ръка Черемъ.

А ниже Черемъ рѣки 20 верстъ, рѣка Баксанъ меньшой.

А ниже, другая рѣка *Баксанъ середней*, 20 верстъ.

А ниже Баксана ръки, ръка *Палкъ* 20 верстъ.

А сошлись тѣ четыре рѣки всѣ въ одно мѣсто и отъ того потекла одна рѣка "Бълая [Бълыя].

А по тъмъ ръкамъ земля Пятигорскихъ

Черкасъ.

А протоку тѣхъ рѣкъ, съ верху до Терка, 90 верстъ; по тѣмъ рѣкамъ Пяти-горскіе Черкасы.

А ниже Бълыя ръки, ръкою Теркомъ, съ правой стороны, пала въ ръку въ Терекъ ръка Курпа.

А ниже Курпы ръки, 20 верстъ, палъ въ Терекъ съ правыя стороны, колодезь Горячей.

А ниже того колодезя 40 версть, паль въ Терекъ, другой колодезь Горячей.

А ниже колодезя Горячаго, пала въ Терекъ ръка "Сунща [Сунша].

А въ "Сунщу [Суншу] ръку пала ръка Бълая, да ръка Быстрая.

А отъ верху до устья рѣки Сунщи [Супше] 200 верстъ, а рѣкою "ино [и] больши.

А противъ устья рѣки Сунщи [Сунши] на другой сторонѣ Терка, острогъ.

А отъ острогу внизъ по Терку 170 верстъ, "потекла [потекъ] изъ рѣки Терки къ морю "протока [протокъ] Всполная

Быстрая, [и] "пала [паль] въ "морскую протоку [морскій проливь]; [протока] до "морскія [морскаго] "проливы [пролива] 100 верстъ.

А ниже Быстрыя 20 версть потекла протокою [протокомь] ръка Тюменка; протоку до Хвалинскаго моря Тюменки ръки 130 версть.

А изъ Тюменки ръки вытекла ръка Заплавная, и текла 80 верстъ, и пала Заплавная опять въ Тюменку.

А на устьт ръки Тюменки, городъ Тюменской.

А ниже Тюмени протока "ръка" Терекъ; пала ръка Терекъ отъ Тюмени въ море 30 верстъ.

А изъ Терка, съ лъвой стороны, протока Подстепная Быстрая; изъ нево "потекла [потекъ] "протока [протокъ] Кызла, и "пала [палъ] опять въ Быструюжь.

А промежь "протоки [протока] Терки и "протоки [протока] Кызла, "пала [паль] протока [протокъ] изъ Теркажь въ [моръ] "Брянцовой въ протокъ [Брящовъ].

А изъ Брянцовой протоки течетъ въ Терекъ "протока [протокъ] Ляпушкина [Ляпушкинъ].

А отъ устья Терка до устья протоки Брянцовой 60 верстъ. А отъ Брянцовой до Подстепной протоки 40 верстъ.

А отъ устья Подстепныя 130 верстъ до Пяти-колодезей.

А Пять – колодезей отъ озера, отъ морскія проливы "Тереузяка [Тереузени] 30 верстъ.

Отъ Теркажь рѣки, отъ острогу, до Пятигорскихъ Черкасъ 90 верстъ, а противъ острогу и Пятигорскихъ Черкасъ до рѣки до *Кумы* 90 верстъ.

А по ръкъ по Кумть, съ правыя стороны, 7 мечетей Татарскихъ, Мажаровъ юрть, да мечеть, по другой сторонъ ръки Кумы, Аракъ-Кешень.

Отъ Теркажь отъ острогу 100 верстъ, за ръкою "за" Кумою, мечеть "Аса [Айса] Ахметъ.

Отъ Тюменскаго города къ Астарахани до верху "Тереузякъ [Тереузени] морскія проливы 250 верстъ.

А отъ Тереузяка [Тереузепи] до Мочака, до Бълаго озера, 120 верстъ.

А отъ Бълаго озера до *Ясыбашъ* озера 120 верстъ.

А отъ Ясыбашъ до [другаго] Бълаго озера 50 верстъ.

А отъ Бълого озера до *Башсызъ* озера 80 верстъ.

А отъ верху Башсызъ озера до "Аста-

рахани [Астрахани] 100 верстъ.

А отъ Астарахани, внизъ Волгою ръкою до ближнія Соли (1), 70 верстъ.

А до дальнія Соли отъ Астарахани 100 верстъ.

А до горы до Улки отъ Астарахани 300 верстъ.

А съ востоку подлѣ Улки горы проходили воды, истоки нетекуще, и озера, а съдругой стороны изъ горы Улки вытекли ръки, и пали тѣ ръки въ ръку въ Донъ, выше Азова.

А Азовъ отъ Улки горы 300 верстъ.

А вдоль горою Улкою 230 верстъ.

Съ полуночи по конецъ Улки горы озеро Apna.

А отъ Арпа озера противъ горы, на 150 верстахъ, 7 озеръ.

А ниже Улки горы, межь "моремъ [морей] и горъ, отъ "Чернаго [Чермнаго] и отъ Азовскаго моря, все кочевье малыхъ Нагаевъ.

⁽¹⁾ Соляныхъ копей.

А [отъ] устья ръки Волги отъ Астарахани, Хвалимскимъ моремъ, на востокъ, до устья ръки Яика, "500 [400] верстъ.

VII.

РВКА ЯИКЪ.

Ръка Яикъ (1) вытекла поровень съ Аралтовою горою противъ верховья "То-бола [Табалы] ръки.

Отъ *Великіе "Тюмени* [Тумени] ръка Яикъ вытекла за 250 верстъ.

А въ россошахъ ръки Яика прошли озера, а изъ россошей потекла ръка Яикъ въ Хвалимское море.

А протоку ръки Яика до "моря" 1050 верстъ.

А съ верху рѣки Яика пала въ "рѣку" въ Яикъ рѣка *Юрюкъ-Самаръ*, по нашему

⁽¹⁾ Ръку Яикъ, после Пугачевскаго бунта, велъно называть Ураломъ.

Ръзвая; протоку 350 верстъ; пала въ Яикъ противъ Аралтовы горы съ правыя стороны.

Съ правыяжь стороны, ниже Юрюкъ Самары ръки, пала въ Янкъ *Трюгунъ-Сакмаръ* ръка; протоку Трюгуна-Сакмары 100 верстъ.

А ниже 60 верстъ, пала въ Янкъ *Сал*мышъ-Сакмаръ ръка.

А ниже Салмышъ-Сакмара [ръки] 100 верстъ пала въ Яикъ "Дюдкгилъ [Дюдгилъ] ръка, а ниже 50 верстъ, другая Дюдкгилъ [Дюдгилъ] ръка, а ниже 60 верстъ третья Дюдкгилъ [Дюдгилъ] ръка.

"Вышней [Вышпяго] Дюдкгили [Дюдгила] протоку 70 верстъ, а нижней [пижняго] Дюдкгили [Дюдгила] протоку "590 [190] верстъ.

А ниже Дюдкгили 50 верстъ, пала въ Яикъ ръчка, а ниже той ръчки "пало [пали] двъ ръчки, а всъ три однимъ "прозвищемъ [прозваніемъ] Ишсурклы.

А ниже тъхъ "ръкъ [ръчекъ] 30 верстъ, пали въ Яикъ три ръчки однимъ "прозвищемъ [прозваніемъ] "всъ три" Дузча.

А противъ тъхъ "ръкъ [ръчекъ] съ лъвой стороны Яика, пала въ Яикъ Изле ръка.

Авыше Изле ръки, [по] конецъ Аральтовы горы, пала въ Яикъ ръка Воръ изъ горы Урака.

Изъ той же горы "Урака" вытекла ръка Иргызъ, и пала въ озеро "Акбашлы [Акбалышъ].

А противъ той рѣки, въ тожь озеро, пала рѣка Саукъ, а въ рѣку Саукъ "пала" "Бозынь] Гинчалъ "Ильгеръ [Илгенъ] рѣка "съ лѣвой стороны".

А съ "правой [львой] стороны въ тожь озеро пала *Юрюкъ-Иргызъ* "ръка".

А противъ тъхъ ръкъ и Хвалимскаго моря, съ горою Юрюкомъ пески "Аракумъ, [Аракомвъ], да пески "Каракумъ [Паракумъ], да пески Барсуккумъ.

Изъ той же "Юрюка" горы потекла ръка Гемъ.

А въ Гемъ ръку съ правой стороны пала ръка "Темирсу [Темерису].

А Гемъ ръка, не дошедъ [до] Хвалимскаго моря 20 верстъ, нала въ озеро.

А съ правой стороны "Гемъ [тьми] ръки, Кайняръ-Сакгызъ ръка, отъ "Геми [Гема] ръки 50 верстъ, устьемъ въ ровень отъ моря, пала "себъ" въ иное озеро. Протоку Кайняръ-Сакгызъ ръки 200 верстъ.

А съ лъвой стороны, ниже Вора ръки 420 верстъ, пали въ Яикъ три ръчки безъ "прозвищь [прозванія], а межь "ими [ихъ] по Яику "берегомъ" 90 верстъ.

А ниже тъхъ "ръчекъ [ръкъ] 50 верстъ, пала въ Янкъ, съ лъвой стороны "Янка", Илезъ ръка, ниже горы Тустеби: по нашему та гора Соляная, ломаютъ въ ней соль.

А на устьт той ръки островъ Кошъ-Яикъ.

А промежь "тъмъ протокомъ [тьхъ протоковъ] и ръки Яика, на острову Казачей городокъ.

А Илезъ рѣка вытекла "съ [за] горою "Юрюкъ [Урюкъ], а верховьемъ взялась тарѣка съ рѣкою "Темиремъ [Темиромъ]; вытекла тремя протоками.

А въ *Илез* ръку, за 60 верстъ отъ устья, съ лъвой стороны, пала *Сунгурлукъ* ръка.

А противъ горы "Тузтеби [Тузъ-тебъ], выше Сунгурлука, вытекла рѣка Оиль, и пала "Оиль рѣка", не дошедъ до рѣки Яика, въ землю. А на устъѣ той рѣки около 8 [50] озеръ "Караголь [Карагулъ], по нашему Черные озера.

А промежь "рѣки" Сунгурлука и Оилл "рѣки", пали двѣ рѣки въ землю: рѣка Аспуга, да "рѣка Кууей [Куей].

А тъ объ ръки вытекли изъ горы, а "горы [горъ] "прозвище [прозваніе] неописано, а по той горъ лъсъ.

А противъ Оиля ръки, 30 верстъ отъ Яика, гора Индеръ, [а] подъ тою "Индеръ" горою озеро, а въ немъ соль, какъ ледъ.

А противъ той горы, на ръкъ на Яикъ, съ лъвыя стороны, лъсъ.

А отъ той горы, внизъ ръкою Яикомъ, до "Боксана [Баксана] протоку 50 верстъ, "а" Боксана протоку "до моря" 60 верстъ.

Да изъ Яикажь рѣки, съ лѣвыя стороны, выше Сорочика острова 25 верстъ, "потекла протока въморе потекъ въморе протокъ] Саванлы, [Саванлы]; протоку [его] "изъ Терка" до моря 70 верстъ, а моремъ отъ усть Яика, до усть тое протоки, 25 верстъ.

А отъ усть Янка рѣки, берегомъ морскимъ, на востокъ къ *Юргенской* землѣ, противъ устья рѣки *Киняръ - Сакгызъ*, до конца Хвалимскаго моря, 200 верстъ.

И всего отъ Астарахани Хвалимскимъ моремъ въ доль, до Юргенской земли, 1200 верстъ.

А поперегъ Хвалимскимъ моремъ, отъ устья ръки Яика, до Кизылбашской (1). земли, 800 верстъ.

[А отъ усть ръки Кипяръ—Сактызъ неописано].

А отъ *Хвалимского* моря до *Синево* (2) моря, на лътней на солнечной всходъ, прямо 250 верстъ.

А Синимъ моремъ до устья Сыра ръки

280 [250] верстъ.

А поперегъ Синимъ моремъ 60 верстъ.

А въ Синемъ моръ вода солона.

Изъ Синево моря вытекла ръка "Арзазъ [Аргазъ] и потекла въ Хвалимское море.

"А въ ръку Арзазъ съ востоку пала ръка Амударъя; протоку Амударъя ръки 300 верстъ."

А Арзазы [Аргазы] протоку 1060 верстъ.

А отъ Синево моря 300 версть Урукъ гора; въ доль Урукъ горы 90 версть. [А] изъ горы потекли три ръки: ръка Воръ, течетъ въ ръку въ Янкъ въ ночь (3); ръка Иргызъ течетъ въ озеро "Акбашлы [Акбашлы] на востокъ; ръка Гемъ течетъ на полдни

⁽¹⁾ Персидской.

⁽²⁾ Озеро Аральское.

⁽³⁾ На полуночь или на съверъ.

къ Хвалимскому морю, и пала не дошедъ до моря въ озеро.

Акъ Синему морю отъ Иргызъ ръки 1280 [18] версть, пески Барсукъ - кумъ; поперегъ 170во песку [тъхъ песковъ] 25 верстъ; да пески Каракумъ, отъ Синево моря 200 верстъ.

Пески *Каракумъ* вдоль 250 верстъ, а поперегъ 130 верстъ, а тъ "три" пески прилегли къ Синему морю къ берегу.

Въ Синее моръ "съ [къ] востоку пала ръка Сыръ, а въ Сыръ ръку пала ръка Кендерликъ.

А рѣка Кендерликъ вытекла изъ Улутовой горы, //двѣма [двумя] протоки.

А отъ горы, Кендерлика ръки протоку 330 верстъ.

А другая рѣка *Кендерликъ*, изъ тоежь "горы [рѣки] пала въ рѣку *Сарсу*.

Аръка Сарса пала въ озеро, не дошедъ до Сыра ръки, отъ усть ръки Кендерлика 150 верстъ, а отъ Карачатовой горы за 70 верстъ.

А въ доль Карачатовой горы 250 верстъ, а отъ Сыра ръки та гора 80 верстъ.

А отъ усть ръки *Кендерлика* 150 верстъ, сълъвыя стороны ръки Сыра, городъ *Сунакъ*, противъ Карачатовой горы.

А промежь озера Акбашлы и ръки "Саукъ [Сукъ] и озера "Анколъ [Аиколъ], и "по" объ стороны ръки Зеленчика, и ръки Кендерлика, и ръки "Сарсу [Сарсы], и песковъ Каракумъ, на тъхъ мъстахъ, на 600 верстахъ, кочевье Казацкія орды.

На ръкъ же на "Сыръ [Сарсъ], отъ Сунака города 90 верстъ, городъ Ясырванъ.

А отъ Ясырвана города 100 верстъ, городъ *Тюркустанъ*, отъ Сыра ръки "отъ берега" 20 верстъ.

А отъ Тюркустана 140 верстъ, на ръкъ на Сыръ, городъ Арканъ.

А отъ Аркана 60 верстъ, на полуденной сторонъ, городъ "Янгурганъ [Янкурганъ], отъ Сыра ръки 10 верстъ.

А отъ "Янгургана [Янкургани] 70 верстъ городъ Акнурганъ.

А отъ Акнургана 110 верстъ, городъ "Сайрям» [Саирянмъ], отъ ръки 20 верстъ.

А отъ "Сайряма [Саирянма] 160 верстъ, съ ночныя стороны Сыра ръки, городъ "Таш-куръ [Такшуръ], отъ ръки Сыра 30 верстъ.

А съ полуденныя стороны, противъ "Ташкура [Такшура] города, прилегла къ Сыру ръкъ гора [Вдонъ]; вдоль по горъ 130 верстъ.

А отъ той горы 200 версть, Карабасъ гора; въ доль Карабасомъ горою 400 версть. А на горъ Карабасу городъ, а подписи тому городу въ старомъ чертежъ испортились: не знать.

А отъ Сыра ръки тотъ городъ на полдни "500 [400] верстъ.

А отъ тово города, "что на горъ 140 верстъ" [по горъ] къ городу къ Бухару.

А къ *Бухару* городу и во всю землю Бухарскую, изъ Сыра ръки розведены воды по "пашнъ [пашнямъ] для того, что тамъ безводно.

А противъ города Бухара, 170 верстъ, потекла ръка изъ озера Угусъ, по нашему Быкъ, въ Хвалимское море; протоку 1000 верстъ.

А на рѣкѣ на Угусъ городъ Каганъ, живетъ въ немъ Юргенческого [Юргенскаго] Царя братъ.

А: отъ *Кагана* города 220 версть, къ Хвалимскому морю, городъ *Юргенчь*, отъ ръки *Арзаза* 50 верстъ, а отъ Хвалимскаго моря 400 верстъ.

А водъ подъ нимъ, ни ръкъ, ни озеръ, въ чертежъ не написано.

VIII.

крымская орда.

Крымская орда промежь моря Азовскаго и моря Чернаго.

Море Черное обтекло съ полдня и отъ запада, а другое Азовское море обтекло съ полуночи, и "съ [къ] востоку, и съ полудни.

А отъ Крымскія орды Чернымъ моремъ, отъ *Корсуни*, за Черное море въ *Турскую* землю, прямо на полдни 240 верстъ, до другова берега Чернаго моря.

А въ море Черное пала ръка Сангарисъ, а въ Сангарисъ ръку пала ръка Гамусъ. Сангарисъ ръки протоку 80 верстъ, а ръки Гамуса протоку 40 верстъ.

А отъ Сангарисъ ръки 30 верстъ, у Чернаго моря, городъ *Каспенъ*.

А отъ Каспена 100 верстъ, городъ Халкидонъ, стоитъ къ берегу "къ Черному морю [Чернаго моря].

А отъ Халкидона до Константинополя "города", промежь ими прошло гирло морское изъ Бълаго въ Черное море.

А по старому чертежу, отъ Халкидона до Константинополя "города". 15 верстъ, а "Константинь городъ [Константинополь], къ берегу стоитъ Бълому морю.

А Крымская орда писана въ книгъ сей, дорогою Муравскимъ шляхомъ и Азовскаго моря ръки.

IX.

РБКА ДНБПРЪ.

Въ Черное въ моръ, проливу морскую, въ Ильмень, пала ръка Днгыпръ, отъ Перекопи верстъ съ 70, а отъ Козлева верстъ съ 40.

А вытекла рѣка Днѣпръ отъ Бѣлыя, за 40 верстъ (1).

⁽¹⁾ Въ Идрографіи: "Вытекла рѣка Днъпръ отъ Бълыя рѣки за 40 веретъ, а пала въ Черное

А которые города по Дивпру стоять, и къ тъмъ городомъ дорога:

Отъ царствующаго града Москвы до Можайска 90 верстъ. Городъ Можайска стоитъ на ръкъ на Москвъ, на правомъ берегу.

А отъ Можайска 80 версть до *Вязмы*, а промежь Можайска и Вязмы село *Царево*

займище.

A городъ Bязма [стоитъ] на рѣкѣ на Bязміъ.

А Вязма вытекла выше города 20 версть, и пала въ ръку въ Днюпръ, отъ Вязмы 30 версть.

А отъ Вязмы до Дорогобужа 80 версть. Дорогобуже стоить на ръкъ на Днъпръ.

моръ, въ проливъ морскій Ильмень, отъ Перекопи версть съ 70, а отъ Козлева версть съ 40.4

Въ объихъ киигахъ слово Ильмень, объясняется морскими проливоми. Слово это есть испорченное Греческое Лимпи, которое однакоже встръчается въ нашихъ лътописяхъ: "И наполнинася рвы трупія человьча, и Лименю Галатскому кроваву быти." (См. описаніе завоеванія Турками Царяграда въ Ник. V, 258). Греческое Лимпи значить морскій заливъ, и морскую пристань.

А Днюпры рыка течеты изы мху изы болота, а вы верху Дныпра монастыры "Болдины" по лывой стороны, оты Вязмы "тоты монастыры" 60 версты, а потекла рыка Дныпры поды Дорогобужы, а городы Дорогобужы на лывомы берегу.

А изъ подъ Дорогобужа рѣка Днѣпръ потекла подъ *Смоленскъ*, а отъ Дорогобужа до Смоленска 80 верстъ.

А изъ подъ Смоленска рѣка Днѣпръ потекла подъ "Дубровну [Дубровку], а "Дубровна [Дубровка] стоитъ на Днѣпрѣ на правомъ берегу. Отъ Смоленска до Дубровны [Дубровки] 90 верстъ.

А отъ Смоленска, съ правыя стороны 30 верстъ, пала въ Днъпръ ръчка *Катыня*.

А отъ Катыни 30 верстъ пала ръчка Гусиная.

Отъ той ръчки пала въ Днъпръ ръчка Скороносная.

А отъ Скороносныя 20 верстъ ръчка Ухиня.

А съ лъвыя стороны отъ Смоденска пала въ Дивпръ ръчка Лубна.

А пиже ръчки Лубны, отъ Смоленска 20 верстъ, пала въ Днъпръ ръчка Ухиня.

А ниже Ухини 7 верстъ, пала въ Днъпръ ръчка "Жорны [Рожна].

А ниже "Жорны [Рожны] 10 верстъ, пала ръчка Встесная.

А ниже Встесныя 20 верстъ, пала ръчка Лосменная.

А ниже Лосменныя, рѣчка Лупоголова пала въ рѣку Мерею.

А выше Мереи пала въ Лупоголову ръчка Иватка.

А Мерея, ниже Лосменныя "верстъ съ 30 [50 верстъ], пала въ Днъпръ.

А ниже Мереп, ръчка *Рвенка* пала въ Днъпръ.

А ниже той ръчки, ръчка Росана.

А ниже Росаны на Днъпръ городъ Дубровна.

А ниже города Дубровны, пала ръчка Кропивна.

А съ правой стороны Днъпра, ниже Дубровны, пала въ Днъпръ ръчка Боранескъ, выше города Боранска 25 верстъ.

А ниже Боранска 20 верстъ, на Днъпръ городъ Копысъ.

А ниже Копыса, съ лъвой стороны, на Днъпръ, 20 верстъ, городъ Шкловъ.

А ниже Шклова 50 верстъ, на Днъпръ городъ Могилевъ.

А ниже Могилева 40 версть, городъ Быховъ. А ниже Быхова 70 версть, городь Быхово-нижней.

А ниже 30 верстъ городъ Рпчица.

А ниже Ръчицы 250 верстъ, пала въ Днъпръ ръка Сожа.

А вытекла Сожа рѣка отъ Смоленска, блиско отъ Днъпра рѣки. А сверху въ Сожу рѣку пала рѣка Остря, отъ Смоленска 100 верстъ; протоку Остря 140 верстъ.

А верхъ ръки Остря, отъ Смоленска, городъ *Рославль*, а Рославль отъ Смоленска и отъ Дорогобужа 130 верстъ.

Въ ръкужь въ Сожу пала ръка Вехра.

А Вехра рѣка вытекла съ верху межь двухъ рѣчекъ, Ухини да Жорны, отъ Смоленска 20 верстъ, и пала ниже города Кричева, въ рѣку въ Сожужь.

А на Вехръ ръкъ городъ *Мстиславль*. Отъ Смоленска до Мстиславля 80 верстъ.

А отъ Мстиславля до Кричева, на той же Вехръ, 40 верстъ.

А въ ръку Вехру съ правой стороны пала ръка *Городия*. Протоку Городии 40 верстъ, а отъ Мстиславля 30 верстъ.

А ниже рѣки Городни 15 верстъ пала рѣка *Лутни*. Протоку рѣки Лутни 40 верстъ.

Въ ръкужь Сожу, ниже города Кричева 30 верстъ, пала ръка Пропасть, а ръка Пропасть вытекла противъ города Шклова, отъ ръки отъ Днъпра; протоку 100 верстъ.

А на правой сторонъ, съ верхъ ръки Пропасти, городъ *Радомль*. Отъ Смоленска до Радомля 110 верстъ; а отъ Могилева до Радомля 30 верстъ; отъ Шклова 30 [же] верстъ; отъ Мстиславля 50 верстъ.

А ниже Кричева 60 версть, на ръкъ на Сожъ, городъ Пропойскъ, съ правыя стороны ръки.

A противъ Пропойска [отъ Пропойска] 80 верстъ городъ Рославль.

А городъ Рославль отъ Серпъйска 140 верстъ.

А ниже Пропойска, на ръкъ на Сожъ [жь] 60 верстъ, городъ Чичерской.

А ниже Чичерска 120 верстъ, на Сожъ жь, городъ "Гомья [Гомой].

А выше города Гомья 20 верстъ пала ръка Ипуть.

А вытекла ръка Ипуть отъ Стародуба.

Протоку рѣки Ипути 130 верстъ.

А отъ Гомья 80 версть, на Ипути, городъ Попова гора.
6

А ниже Гомья 180 верстъ пала въ Днъпръ ръка Сожа.

А выше устья Сожи ртки 20 верстъ,

на Дивпрв городъ, а подписи ивтъ.

А ниже ръки "Сожи" 40 верстъ, пала съ лъвой стороны въ Днъпръ ръка Десна.

А ръка Деснавытекла отъ Дорогобужа, верховьемъ миновала съ ръкою съ Угрою.

Отъ Дорогобужа Десна потекла за

30 верстъ.

А внизъ по Деснъ 10 верстъ, городище Ельна.

А ниже Ельны 30 верстъ, на Угръ, городище Зорево, отъ Десны 10 верстъ.

А Угра ръка вытекла 5 верстъ отъ Десны, и пала Угра ръка въръку во Оку, выше Колуги 7 верстъ.

На Угръ ръкъ, отъ Колуги 30 верстъ, село *Товарково*.

ГРъка Десна].

Аръка Десна потекла на полдникъ городу къ Рословлю, и не дошедъ 20 верстъ до Рословля, и поворотила на востокъ на зимней; текла 80 верстъ, и поворотила на полдень; текла 100 верстъ до Брянска.

А Брянскъ городъ на правомъ берегу ръки Десны. А отъ Брянска до Рославля 130 верстъ.

Отъ Брянскажь до Козельска 100 верстъ. "Козелескъ [Козельскъ] стоитъ на ръкъ на Жиздрть.

А отъ Козельска до Лихвина и до Перемышля 30 верстъ, а отъ Лихвина до Колуги 40 верстъ.

Отъ Козельска до *Бплева* 30 верстъ. Отъ Козельска до *Болхова* 70 верстъ.

А ръка Жиздра потекла отъ ръки отъ Десны "изъ Брянскова лъсу", и пала въ Оку выше Перемышля 4 версты.

Отъ Брянскажь 60 верстъ Карачевъ.

А отъ Карачева 60 верстъ Орелъ.

Отъ Карачеважь 70 верстъ Болховъ.

А отъ Болхова 40 верстъ Бълевъ.

Отъ Бълева 30 верстъ до Лихвина.

Отъ Орла 30 верстъ до Кромъ.

А отъ Кромъ 120 верстъ до Курска.

А Карачевъ городъ стоитъ на ръкъ на Снъжету.

А Снъжето ръка вытекла изъ подъ Свиныя дороги, и пала въ Десну ръку, противъ Брянска выше посаду.

А Свиная дорога отъ Рыльска до Болхова. А тою Свиною дорогою "прихаживали [перехаживали] Бълогородские (1) Татаровя, на Рыльскіе, и на Карачевскіе, и на Болховскіе, и на Орловскіе мъста, Бакай [Банай] Мурза, какъ Польскихъ городовъ не было. А прихаживали на Свиную дорогу съ Бакаева шляху, а Бакаевъ шляхъ отъ Муравсково шляху верстъ съ 40 къ Днъпру.

А на Семи тъ Татаровя перелазили Семь ръку, ниже Курска 40 верстъ, подъ Городецкимъ городищемъ.

И на томъ Татарскомъ перевозѣ нынѣ деревни Рыльскаго уѣзда, а сторожа отъ Татаръ, на Городецкомъ городищѣ стоитъ изъ Курска.

А ниже Брянска на Деснъ 60 верстъ, городъ *Трубческъ*.

А отъ Трубческа 35 верстъ, городъ Почепъ.

А отъ Брянска 70 верстъ до Почепа.

А отъ Почепа 70 верстъ, городъ Попова гора, на ръкъ на Ипути.

⁽¹⁾ Аккерманскіе.

А Почепъ городъ стоитъ на ръкъ на Судости, а ръка Судость течетъ отъ Рословля, и пала въ Десну, ниже Почепа.

А рѣка *Ипуть*, что подъ городомъ подъ *Поповою-горою*, течетъ отъ Стародуба, и пала въ рѣку Сожу, выше города Гомьи 20 верстъ.

А отъ Почепа до *Стародуба* 60 верстъ.

А Старобудъ стоить у Родника колодезя, а ръки подъ нимъ пътъ.

А ниже Почепа 30 версть, противъ Стародуба, на ръкъ на Судости, городище Padorougb.

А ръка *Судость* вытекла выше Трубческа 30 верстъ, и пала въ Десну, ниже Трубческа 50 верстъ.

А ниже Трубческа 90 версть, на Деснъ, Новъ-городокъ-стверской, на правой сторонъ Десны ръки.

А въ Десну рѣку, съ лѣвой стороны, ниже Трубческа, пала рѣка *Неруса*, а въ Нерусу пала рѣка *Навля*.

А отъ Нова-городка до Путивля 70

верстъ.

А до Рыльска отъ Нова-городка 120 верстъ.

А Путивль и Рылескъ [Рыльскъ] на ръкъ на Семи.

А ниже Нова-городка, въ Десну пала ръка *Семь*, отъ Нова-городка 70 верстъ.

А рѣка Десна, отъ устья рѣки Семи, текла 85 верстъ до Чернигова.

А городъ Черниговъ стоитъ на ръчкъ на Стрижени, отъ Десны 3 версты.

А отъ Чернигова 60 верстъ, внизъ по Деснъ, на лъвой сторонъ, городъ Острь, а подъ нимъ пала въ Десну ръка Острь, а ръка Острь вытекла изъ подъ городища изъ подъ Бълыя-вежи, отъ верху ръки Удая.

Отъ Черниговажь, внизъ по Деснъ 60 версть, городъ Моромескъ, отъ Десны 5 версть, стоить въ бору, а подъ нимъ и около ево озеро, противъ города Остря, отъ Остря 7 верстъ.

А ниже "Остря" 60 версть, ръка Десна пала въ ръку въ Днъпръ, выше Кіева полтретьи версты.

Въ ръку въ Десну, ниже Путивля 70 верстъ, пала ръка Семь; течетъ изъ подъ Рыльска и изъ подъ Путивля.

А рѣка Семь вытекла изъ Пузатиково лѣсу, изъ подъ Муравской дороги, отъ верху рѣки Оскола, и отъ верху Оскольца,

а промежь ихъ верховья, черезъ Пузатикой лъсъ, лежитъ дорога изъ Крыму въ Русь, Муравской шляхъ, мимо Ливны.

А въ ръку въ Семь, съ лъвыя стороны, ниже Муравсково шляху верстъ съ 10, пала Семица, ръкаДонецкая, а вытекла отъ верхъ Донца-Съверского, течетъ черезъ Муравской шляхъ.

А выше Семицы - Донецкія, пала въ Семь Семица-Котлубанская.

А Семь-Котлубанская вытекла отъ верху Корени и Корочи, изъподъ Изюмского шляху, противъ Юшковыхъ бояраковъ, течетъ черезъ Муравской шляхъ. Отъ Пузатиково лъсу до Котлубанскія — Семи верстъ съ 20.

А съ другія стороны рѣки Семи, противъ Семицы-Донецкія, пала въ Семь рѣчка Лещинъ, ниже Семи-Котлубанскія верстъ съ 10, а Лещинъ вытекла съ верху рѣки Тима; протоку верстъ съ 15.

А ниже Лещина 10 версть, пала въ Семь ръчка Xонь, а вытекла Xонь изъ подъ "Пахнутикой [Пахнутсковой] дороги.

А "Пахнутцова [Пахнутскова] дорога промежь Лещина и Хону, отъ ръки Семи въ Мълевой бродъ.

А ниже Хону версть съ 15, пала въ Семь ръка *Рать*, а ръка *Рать* вытекла изъ подъ Пахнутцовой [Пахнутсковой] дороги.

А съ другой стороны Семи, версты съ 3, выше Рати; пала въ Семь ръчка Полная, а Полная вытекла отъ верху ръки Реута, течетъ черезъ Бъло-гороцкую дорогу; протоку верстъ съ 30.

А ниже Полныя верстъ съ 6, пала въ Семь ръчка "Млодоть [Молодость], течетъ изъ подъ Галичьей дубровы, а черезъ ее лежитъ изъ Курска дорога въ Бълъ-городъ.

А ниже "Млодоти [Молодости] верстъ 7, пала въ Семь ръка "Тускорь [Туспуръ], а вытекла ръка "Тускорь [Туспуръ] изъ подъ Пахнуцковой дороги; протоку "Тускори [Туснура] верстъ съ 40, ка потекла подъ "Курескъ [Курекъ], а изъ подъ Курска, ниже города версты съ двъ, пала въ Семь. А въ ръку Тускорь, пала ръка Снова, отъ Курска верстъ съ полъ 30, а вытекла отъ верху ръки Оки.

А ниже Сновы верстъ съ 5, на Тускори пустыня, монастырь Пречестыя Богородицы Курскія, отъ Курска 20 верстъ.

Аниже Пречистыя Богородицы Курскія, пала въ Тускорь, отъ Курска верстъ съ 10, ръчка Обметь, течетъ отъ Теплаго колодезя.

Въ рѣкужь въ Тускорь, подъ городомъ подъ Курскимъ, пала рѣчка Куръ; протоку верстъ съ 12. А верхъ Кура, на Московской дорогѣ, Валки, отъ Курска 12 верстъ, а на нихъ надолобы (1); по вѣстямъ стоятъ сотни.

А ниже Курска верстъ съ 10, пала въ Семь ръчка *Курица*; протоку Курицы верстъ съ . . . ⁽²⁾; вытекла отъ Московской дороги, выше *Теплово* колодезя.

А съ другой стороны ръки Семи, ниже Курицы версты съ 3, пала ръчка Ворожба.

А ниже ръчки Ворожбы версты съ 2, съ правыя стороны ръки Семи пала въ Семь ръчка Розгона.

А ниже Розгоны верстъ съ 5, пала въ Семь ръчка Дична.

⁽¹⁾ Надолобы: тыпъ или палисадъ, къ которому, въ случав слуха о пабътъ Татаръ, высылалось войско для отраженія.

⁽²⁾ И въ Идрографін число версть непоказано.

А ниже Дичны верстъ съ 8, пала въ Семь ръчка Реутъ.

А ниже Реута, подъ Городецкимъ

городищемъ, пали ръчки Деревни.

А ниже ръчекъ Деревень, верстъ съ 10, ръчка *Гузномоя*.

А ниже Гузномои 12 верстъ, ръчка Избицы пала въ Семь.

А по правой сторонъ ръки Семи, ниже Гузномои версты съ 2, пала въ Семь ръка Сеопа.

Артка "Свапа [Свопа] вытекла отъ верху Оки ртки, отъ Раковыхъ-колковъ, изъ подъ "Пахнутицовой [Пахнутсковой] дороги; протоку Свапы ртки верстъ съ 90.

А въръку въ Свапу, съ лъвыя стороны, отъ верховья верстъ съ 20, пала ръчка *Желень*.

А ниже Желени верстъ съ 16, пала въ Свапу, противъ Гнани, ръчка Усожа, а Усожа вытекла по Московской дорогъ, что лежитъ изъ Курска въ Кромы и во Мценескъ, верстъ съ 8 отъ Теплого колодезя.

А Теплой колодезь на Московской дорогъ, отъ Курска 40 верстъ.

А въ ръку въ "Усожу [Сожу], впала ръчка Гниловодъ, съ правыя стороны; вытекла изъ подъ тоежь дороги.

А ниже Гниловоду, съ другія стороны, пала въ "Усожу [Сожу] ръчка [ръка] Руда.

А ниже Свапы рѣки, съ правыя стороны, пала въ Семь рѣка *Омоня*, верстъ съ 12, а отъ Рыльска Омоня 10 верстъ.

А ниже Омони верстъ 7, пала въ Семь ръчка *Волынка*.

А ниже Волынки пала въ Семь ръчка Рыла, отъ Волынки 3 версты; протоку "Рылы [Рыла] верстъ съ 15.

А въръку *Рылу* пала ръчка *Каменка*, а до ръчки до Каменки, по Путивльской дорогъ 10 верстъ, а вытекла [ръчка] Каменка отъ Семи ръки близко.

А на усть ръки "Рылы [Рылы] палъ въ Семь колодезь Дубна; протоку 5 верстъ.

А промежь ръки "Рылы [Рыли] и колодезя Дубны, на горъ, на правомъ берегу Семи, городъ "Рылескъ [Рыльскъ].

А ниже Рыльска съ правой стороны "Семи" по Путивльской дорогъ, пала въ Семь ръчка Руса, а отъ Рыльска до Русы 25 верстъ.

А на усть рѣчки Русы, паль въ Семь колодезь "Колодежь [Кладяжъ], а по Путивльской дорогѣ, "Колодежь [Кладяжи], отъ рѣчки отъ Русы отдались прочь 5 верстъ.

А ниже ръчки Русы, пала въ Семь, ниже Путивля 10 верстъ, ръка *Клевенъ*, "а ръка Клевенъ" вытекла отъ Рыльска верстъ съ 30.

А рѣка Семь пала въ Десну ниже Путивля 70 верстъ, а Десна рѣка пала въ Днѣпръ.

А ниже Десны рѣки полтретьи версты, на Днѣпру, съ Литовской стороны, на правомъ берегу

X.

ГОРОДЪ КІЕВЪ.

А ниже Кіева "съ" 6 миль, на правомъ же берегу, на Днъпръ, городъ "Триполь [Триполье].

А ниже "Триполя [Триполья] на Днъпръ городъ "Витичевъ [Витачевъ] Поръцково (1).

А ниже "Витичева [Витачева] 4 версты городъ Стайки.

⁽¹⁾ Т. с. принадлежащій Поръцкому.

А ниже Стайки, на Днъпръ, городъ Ирэкищево; а подъ нимъ пала съ полудни въ Днъпръ ръчка Легинь.

А ниже "Иржищева [Ржищева] 3 мили, городъ Ходоровъ.

А ниже Ходорова, городъ *Терехте*миревъ Казацкой.

А ниже Терехтемирева съ версту, съ Московской стороны, пала въ Днѣпръ рѣка Трубеже, ниже Кіева 60 верстъ, а рѣка Трубеже пала въ Днѣпръ съ полуночи на полдень.

А противъ рѣки Трубежа, на правомъ берегу, на Днѣпрѣ, гора Зарубина. А на рѣкѣ на Трубежѣ городъ Переяславль. Отъ Днѣпра до Переяславля 5 верстъ, а отъ Кіева Переяславль 60 верстъ.

А ниже Терехтемирева, съ Литовской стороны, на Днъпръ, городъ Каневъ. Отъ Терехтемирева до Канева 20 верстъ, а подъ нимъ съ полудни пала въ Днъпръ ръчка Каневка.

А отъ Канева въ низъ по Днѣпру, городъ Дубковъ, на Московской сторонѣ Днѣпра.

А ниже Дубкова 2 мили, на Днъпръ, городъ "Домантовъ [Домантовъ], а подъ нимъ пала ръка Супой, на Московской сторонъ.

А по ръкъ по Супою въ верхъ 2 мили, городъ "Пещаная [Песчана].

Авыше "Пещанова [Песчаны] 4 версты, городъ Елмазовъ.

А выше 6 миль, городъ *Быков* на Супов, на верховьв, межь Переяславля и Лубенъ, отъ Лубенъ 5 миль.

А ниже Домантова, по правой сторонъ Днъпра, на ръчкъ на *Мошнъ*, отъ Днъпра Зверсты, городъ *Мошна* Вишневецково⁽¹⁾.

А ниже Мошны 4 мили, на Днъпръ, городъ Черкасы.

А ниже Черкасовъ 6 миль, городъ Бобровица.

А ниже Бобровицы 3 версты, [а] отъ ръки отъ Днъпра 3 [же] версты, на ръкъ на Тесмени, городъ Криловъ.

А вверхъ по рѣкѣ по Тесмени 4 мили, городъ "Чигиринъ [Чигиринъ съ Крымской стороны "рѣки" Тесмени.

А выше Чигирина, вверхъ по Тесмени 2 мили, городъ Медвъдица.

А ниже Бобровицы 2 мили, съ Московской стороны, пала въ Днъпръ ръка Сула.

⁽¹⁾ Т. е., принадлежащій Вишневецкому.

А по рѣкѣ по Сулѣ вверхъ, отъ Днѣпра 4 мили, городъ *Буромля*, а выше города Буромли пала въ Сулу рѣчка *Буромля*.

А выше Буромли 2 мили, городъ "Горо-шино [Горошина].

А выше "Горошина [Горошина] 2 мили, городъ Лукомля.

А выше Лукомля 2 мили, городъ Лубны, отъ Переяславля 60 верстъ.

А выше Лубенъ миля, пала въ Сулу ръка "Удай [Уда], а ръка "Удай [Уда] вытекла отъ верху Остря ръки, Бълыя-верки, отъ Путивля верстъ съ 80.

А выше "Удая [Уды] на Сулъ городъ Снятинг, отъ "Удая [Уды] миля.

А) выше Снятина 3 мили на Сулъ городъ Синча.

А выше Синчи миля, пала въ Сулу ръчка Лохвица, а на ней на устьъ городъ Лохвица.

А отъ усть ръчки Лохвицы на Сулъ городъ Глинскъ, отъ Лохвицы 2 мили.

А выше Глинска 20 верстъ, пала въ Сулу ръчка "Ромонъ [Роменъ], а на устъъ городъ "Ромонъ [Роменъ].

А въ верхъ по "Ромону [Ромену] городокъ Медельжей, да городокъ Липовой.

А "Ромонъ [Роменъ] вытекъ отъ верху ръки Остря, отъ городища отъ Бълыя-вежи.

Въртку въ Сулу пала ртка "Удай [Уда], отъ Лубенъ миля, а на рткт на "Удат [Уда] городъ "Многоя [Мпогая].

А выше Многія 2 мили городъ Ко-

ренка.

А выше Коренки городъ Пирятинъ. Подъ Пирятинымъ пала въ "Удай [Уду] ръчка Переводъ. А выше Пирятина на "Удаъ [Удъ], городъ Журавка. Отъ Пирятина до Журавки 3 мили.

А выше Журавки 3 мили, на "Удат [Удъ]

городъ Прилуки.

А выше Прилукъ, на "Удав [Удв] 2 мили, городъ Гробовъ.

А ниже ръки Сулы пала въ Днъпръ ръка Пселъ, а вытекла "ръка Пселъ [опа] изъ подъ Муравскія дороги, изъ подъ Думиево кургана.

А отъ Днѣпра вверхъ по Пслу 50 версть, пала рѣчка Хороль отъ Сулы, а на Хороль, отъ устья 20 версть, городъ Хороль. На той же рѣчкѣ на Хороль, Миръ-городокъ.

А городь Хороль, отъ Лубенъ 20 версть, а "Миръ-городокъ [градъ Миръ] отъ Лубенъ 30 верстъ, а Лубны отъ Днъпра, отъ Переяславля, 60 верстъ.

А выше Миръ-городка, *Хомутецъ* городокъ, 10 верстъ.

А ниже Хороля на Пслу, городъ

Голтва, отъ усть Хороля 5 верстъ.

А ниже Голтвы 10 версть, на Пслъ, городъ Маждельйка.

А выше Миръ-городка на Пслъ, городище Старое, отъ Миръ-городка 10 верстъ.

А выше Старова на Пслъ, городище

Новое, отъ Старова верстъ съ 7.

А выше Новаго городища 10 верстъ, городище "Гадское [Гацкое], а "Гадичья [Галичье], тожь.

А съ верху, отъ Муравскія дороги 20 верстъ, въ рѣку Пселъ пала рѣчка Пселецъ, ниже Бѣлогородскія дороги, что лежитъ въ Бѣлъ-городъ изъ Курска; а до верху Псла рѣки отъ Курска 70 верстъ, а отъ Бѣла-города 50 верстъ.

А ниже Псла ръки, пала ръчка въ Днъпръ *Кобыльникъ*, отъ Псла 10 верстъ.

А ниже Кобыльника 10 версть, пала въ Днъпръ ръка Ворсклъ, протоку 500 версть.

А рѣка Ворсклъ вытекла отъ Муравскія дороги, отъ верху рѣки Липоваго-Донца, а потекла подлѣ Муравской дороги, до усть рѣчки Рабыни и до Мерла, а отъ Мерла потекла въ Днѣпръ, прямо на западъ.

А которыя рѣчки съ верху и до усть рѣки Мерла пали въ рѣку Ворсклъ, и тѣ писаны въ книгѣ сей, на передъ сего, по дорогѣ отъ Ливепъ, Муравскою дорогою.

А ниже Ворскла 4 мили, пала въ Днъпръ ръка "Орель [Орьль], а вытекла Орель [ръка] отъ дороги, отъ Муравскаго шляху, а съ верху Орели лъсъ, Кошъбояракъ.

А которыя рѣки пали въ Орель, и тѣ писаны дорогою Муравскимъ шляхомъ.

А протоку "Орели [Оръла] ръки 400 верстъ.

А ниже "Орели [Орела] 6 миль, пала въ Днъпръ ръка Самаръ, а ръка Самаръ вытекла отъ Муравскія дороги.

А въ Самаръ пала ръчка *Терновка*, отъ Муравского шляху.

А съ другой стороны пала въ Самаръ Самарская розсошь.

А ниже розсоши пала въ Самаръ рѣка Волиьи-воды, а текутъ черезъ Муравскую дорогу, отъ верху рѣки "Тора [Спора].

А ниже Волчыхъ-водъ верстъ съ 10, пала въ Самаръ ръка Быкъ.

А промежь Быка и Волчыихъ-водъ, на Муравской дорогъ, мечеть Татарская каменная.

А ниже ръки Быка, пала въ Самаръ ръка *Овечьи-воды*.

А ниже Самары рѣки 6 миль, пала въ Днъпръ рѣчка Вороная-вода.

А ниже Вороныя-воды 10 миль, пала въ Днъпръ ръчка *Московка*, противъ острова *Томаковки*.

А въ ръчку Московку, пала ръка Конскія - воды, а вытекли Конскія - воды изъ подъ Муравской дороги, противъ Молочныхъ - водъ.

А по правой сторонъ Конскихъ-водъ, отъ Днъпра 60 верстъ, 7 Кешеней Татарскихъ мечетей.

А ниже Московки рѣки, пала въ Днъпръ ръчка Уекра.

Да ниже Московки, съ Крымской стороны 30 верстъ, на Днѣпрѣ городокъ Мамаевъ - сарай.

А ниже Мамаева-сарая 50 верстъ, на Днъпръ Усламовы городки.

А ниже Усламовыхъ городковъ 10 верстъ, пала въ Днъпръ ръчка *Космачья*, протоку 50 верстъ.

А отъ усть Космачьи, до усть ръки Днъпра, 50 верстъ.

А ръка Днъпръ пала въ "Лиманъ [Илминъ], въ Черное море, въ морскую

проливу, противъ города Козлева, отъ Козлева 40 верстъ.

пороги.

- 1. А ниже ръки Самары миля, на Днъпръ порогъ "Кодакъ [Кадакъ].
 - 2. Ниже Кодака миля, порогъ Звонецъ.
 - 3. "Ниже Звонца, порогъ Сурской".
- 4. А ниже Сурскаго три версты, порогь Лоханной.
- 5. А ниже Лоханнаго три версты, порогъ Стръльчей.
- 6. А ниже Стръльчаго двъ версты, порогъ Княгининъ.
- 7. А ниже Княгинина съ версту, порогъ "Ненасытецъ [Неясытецъ].
- 8. А ниже "Ненасытца [Неясытца], на пятиверстахъ, наискось, "Воронова [Воронаго] забора.
- 9. А ниже "Воронова [Воронаго] забора, порогъ Волнгьгъ.
- 10. А ниже Волнъга три версты, порогъ Будило.
- 11. А ниже Будила три версты, порогъ
 "Лычной [Лычна].

- 12. А ниже Лычного три версты, порогъ Товолжаной.
- 13. А ниже Товолжаново три версты, порогъ *Вольной*.

А ниже Вольнаго миля, островъ "Хортица [Хиртица]..

14. Аниже "Хортицы [Хиртицы] порогъ "Бълякова [Бълехова] забора.

А ниже "Бълякова [Бълекова], съ Литовской стороны, *Червонныя* горы на 15. верстахъ.

А ниже Червонныхъ горъ 15 верстъ, островъ *Тамаковка*.

А ниже Тамаковки миля, *Лысая* горка.

А ниже Лысыя горки миля, Микитинъ

poss.

А ниже Микитина рогу "4 мили [миля], затонъ Каменной.

А ниже Каменново затону миля, затонъ Ортьховой.

А ниже Оръховаго затону "миля [4 мили],

нала въ Днъпръ ръка Чертомлыкъ.

А ниже Чертомлыка 10 верстъ, пала ръка *Бузовлукъ*.

А ниже Бузовлука 200 верстъ, ръка Днъпръ пала въ море. А пороги писаны по сказкъ Запорожскихъ Черкасъ.

А съ правой, съ Литовской стороны Днъпра, ниже города Могилева, пала въ Днъпръ ръка Береза.

Съ правой [же] стороны, выше Сулы, пала ръка *Тесмень*.

А ниже Тесмени, противъ рѣки Псла, пала рѣчка Омельникъ "Псельской [Псельной].

А ниже Омельника, противъ рѣки "Ворскла [Ворсклы], пала рѣка другой Омельникъ.

А ниже Омельника 100 верстъ, пала въ Днъпръ ръка Сура.

А ниже Суры 40 верстъ, пала ръчка Хортица, а ниже Хортицы островъ Хортица.

А ниже "Хортицы [Хортиць] 20 версть, ръчка Томаковка, протоку 40 версть, а противъ островъ Томаковка.

А ниже Томаковки 30 версть, ръчка Чертомлыкъ.

А ниже Чертомлыка 35 версть, рѣка Бузовлукъ.

А ниже Бузовлука пала въ Днъпръ ръка "Ангулецъ [Алгелецъ] 40 верстъ.

А ниже "Ангульца [Алгельца] 20 версть, пала въ Днъпръ ръчка Тегинка, а у Тегинки на устьъ съ нижней стороны на Днъпръ, городище.

А ниже Тегинки 30 версть, пала ръка [въ] Днъпръ, въ "морскую проливу [морскій проливъ] Чернаго моря въ "Ильмень [Илминъ].

А въ "тоежь [тотже] "Ильмень [Илминъ], отъ устья Днъпра 30 верстъ, пала ръка Бокгъ.

А въ верхъ по ръкъ по Бокгу 50 верстъ, пала въ Бокгъ ръчка Синяя вода, а на ръчкъ на Синей-водъ, 70 верстъ отъ Бокга, городъ Синяя-вода.

А отъ устья Бокга ръки 90 верстъ, пала въ Черное море ръка "Нестръ [Дивстръ].

А на "Нестръ [Дпъстръ] городъ Нарока, отъ устья 130 верстъ.

А ниже Нароки 20 верстъ, городъ Устья.

А ниже "Устья [Устьи] 20 версть, городъ Орыга.

А ниже "Орыги [Орыга] 20 верстъ, городъ Тегиньня.

А ниже Тегиньни 20 версть, городъ Тубарча. А ниже Тубарчи 20 версть, въ старомъ чертежъ подпись свалилась.

А "Дуны [Дуная] ръки, и городовъ Болгорскихъ, и около Чернаго моря берегомъ, описать было не можно; въ старомъ чертежъ испорчено и ветхо.

XI.

РОСПИСЬ РЪКЪ ОКЪ,

и ръкамъ, которыя ръки въ Оку пали, и на колькихъ верстахъ протоку, и съкоторыми ръками верховьями вязались.

Ръка Ока вытекла изъ чистово поля, оть Раковыхъ-колковъ; изъ тоежь степи потекли ръки, отъ верху Оки, вязались верховьемъ:

Ръка Снова потекла въ ръку въ Тускорь, а до Тускори текла отъ Раковыхъ-колковъ, отъ "Пахнутцовой [Пахнутсковой] дороги верстъ съ 40 и больше, и пала въ Тускорь,

отъ города отъ Курска верстъ съ полъ 30 (1).

Ръка Свапа вытекла отъ верху ръки Оки версты съ 4, а съ "Сновою [повою] съ "другою россошью потекли изъ одного мъста.

А ръка Тускорь пала въ ръку въ Семь, ниже города Курска версты съ 2.

А ръка *Свапа* пала въ Семь [же], выше Рыльска верстъ съ 20 и больше; а протоку ръки Свапы 120 верстъ.

"Отъ [съ] верху [ръки] Оки съ версту, вытекла ръка Неручьи, потекла къ Новосили, а пала въ ръку въ Зушу, ниже города Новосили версты съ 2.

А Зуша вытекла изъ подъ Муравсково шляху, а изъ подъ Новосили потекла подо Мценскъ и пала въ Оку, ниже Мценска "съ" 20 верстъ. Протоку ръки Зуши верстъ съ 100 и больше.

А ръки *Неручьи* протоку версть съ 100 жь и больше.

Изътоежь гряды, отъртки Оки верстъ съ 15, вытекла ртка Сосна-быстрая, и потекла подъ городъ подъ Ливны, да подъ

⁽¹⁾ To ecrs, 25.

Елецъ, и пала въ Донъ, ниже Ельца "верстъ съ 15", а протоку Сосны ръки верстъ со 180.

А рѣка Ока потекла отъ Раковыхъколковъ, а Раковы – колки тожь изъ подъ
Пахнутцковой дороги, а лежитъ та "дорога
[рѣка] съ Муравскаго и съ Изюмскаго
шляху, отъ "Мѣловаго [Мълеваго] броду, а
Мъловой бродъ на рѣкѣ на Семи, отъ Курска
40 верстъ, а отъ Бѣла-города верстъ со 100,
а отъ Оскола 60 верстъ, а отъ верху Оки
рѣки верстъ со 100.

И потекла Ока на западъ версты съ 4, и поворотила въ ночь подъ Тагинъ, верстъ "съ" 6, а село Тагинъ Мценскова уъзда, отъ Кромъ верстъ съ 30 и больши, а отъ Курска верстъ съ 80.

А подъ Тагинымъ въ Оку палъ колодезь Тагинъ, а Тагинъ течетъ отъ Пахнутцковой дороги.

А съ другой стороны Оки рѣки подъ Тагинымъ, въ Оку палъ колодезь Боброкъ, а Боброкъ вытекъ изъ одной вершины съ "Свапою [Вапою] рѣкою.

А изъ подъ Тагина рѣка Ока потекла мимо Кромы, отъ Кромъ верстъ съ 7, подъ "Орелъ [Орълъ], а Орелъ отъ Кромъ 30 верстъ.

А отъ Курска положено до Кромъ 120 верстъ, а по инымъ верстамъ гадая, ино верстъ со 100 отъ Курска до Кромъ.

А отъ Тагина до Кромъ, по лъвой сторонъ верстъ съ 7, *Тросна*.

А отъ Тросны версты съ 4, съ лѣвой [же] стороны, пала въ Оку рѣчка *Ракитна*.

А противъ Ракитны, съ правой стороны Оки, пала ръчка Руда, а Руда вытекла изъ подъ Пахнутцковой дороги, а [съ] верхъ Руды, отъ Руды съ полъ версты, по правой сторонъ, на Пахнутсковой дорогъ, изъ Мценска стоитъ сторожа, стерегутъ, чтобъ Пахнутсковою дорогою въ Русь безвъстно Татаровя не приходили, а приходятъ тою дорогою Татаровя съ Муравскія и съ Изюмскія дороги, отъ Семи, отъ "Мъловаго [Мельваго] броду.

А ниже ръчки Руды пала въ Оку верстъ съ 10, ръчка *Ръчица*, отъ Кромъ верстъ съ 10 "же".

А Кромы на ръчкъ на Недил, аръчка Недил пала въ ръку въ Кромы, ниже города съ пол-версты, а къ Кромамъ отъ ръки "Крому [Кромы] прилегъ камышъ.

"А [огь] Кромъ рѣка вытекла изъподъ Свиныя дороги, отъ Кромъ верстъ съ 40,

а пала ръка "Кромъ [Кромы], ниже Кромъ, въ Оку, верстъ съ 7.

А Свиною дорогою прихаживали отъ Днъпра Бълогороцкіе Татарове, на Рыльскіе, и на Карачевскіе, и на Орловскіе, и на Болховскіе уъзды, хаживали Бакай Мурза, какъ не было Польскихъ городовь, а Семь ръку лаживали подъ Городенскимъ городищемъ, ниже Курска верстъ съ 40, и на той дорогъ нынъ деревни Рыльскаго уъзда, а сторожа стоитъ на томъ перелазъ, изъ Курска.

А въ рѣку "Кромъ [Кромы], близко устья, отъ Кромъ 7 верстъ, пала "рѣчка [рѣка] Ицка, вытекла изъ подъ Свиныя "дороги

[горы].

А ниже Ицки версть съ 6, паль въ Оку, съ лъвыя стороны, Доброй колодезь, а на усть Добраго колодезя на Окъ бродъ Быстрой, а въ тотъ бродъ лъзли Татаровя, какъ въ 79 (1) году шолъ Крымской царь подъ Москву, а на Москвъ, въ приходъ Крымскаго царя, гнъвомъ Божіимъ, былъ пожаръ.

А отъ Быстраго броду верстъ сь 10, съ лъвыя стороны, пала въ Оку ръка Оцонъ,

^{(1) 1571.}

а Оцоно течеть отъ Свиныя дороги, отъ Корачева; протоку верстъ съ 40 и больши.

А противъ Оцна ръки, съ другія стороны Оки, пала въ Оку ръчка Рыбница, а Рыбница вытекла нзъ подъ Пахнутцовой дороги; протоку верстъ съ 30.

А ниже ръки Оцна и ръчки Рыбницы, городъ стоялъ на Окъ, на лъвомъ берегу, Орелъ, а подъ городомъ, съ лъвыя стороны, пала въ Оку ръка "Орель [Орель], а вытекла ръка Орель изъ подъ Свиныя дороги; протоку ръки "Орели [Орла] верстъ съ 30 и больши.

А ниже Орла "съ" 5 верстъ, пала въ Оку ръчка "*Мъзинъ* [Мезинъ]; протоку верстъ съ 15.

А ниже "Мъзина [Мезина] версты съ 3, пала въ Оку ръка Неполодъ; течетъ изъ подъ Свиныя дороги; протоку верстъ съ 30.

А ниже Неполоди съ версту, пала ръчка *Цегьтынь*, а вытекла изъ подъ Бол-ховской полевой дороги; протоку верстъ съ 15.

А ниже Цвѣтыни, съ правой стороны рѣки Оки, отъ Орла 12 верстъ, пала рѣчка "Аптуха [Оптуха], а Аптуха вытекла изъ подъ Пахнутцовой дороги.

А въ Аптуху палъ, изъ подъ Новосильскія дороги, колодезь Щиже, а съдругой стороны тое дороги вытекла ръчка Олешна и потекла въ "Зушу [Сушу].

А съ верху Щижа колодезя и ръчки Олешны, на дорогъ на Новосильской и на Пахнутцовой, подлъ "лъсъ [лъсу], стоитъ "сторожа [сторожева], стерегутъ "сторожу [стражи] изъ Мценска, чтобъ не пришли Пахнутцовою дорогою, отъ "Мълового [Мълеваго] броду, "изъ [и съ] Изюмскія дороги, отъ Сосны, отъ Луковского броду, а по Новосильской дорогъ, съ Муравскія дороги, Татаровя. А отъ Орла та "сторожа [сторожева] верстъ съ 20, а отъ Мценска толькожь, что и отъ Орла.

А ниже "Аптухи [Оптухи] верстъ съ 8, съ лъвыя стороны, пала ръчка Радутинъ.

А ниже Радутина верстъ съ 5, пала въ Оку ръчка Каменка, вытекла изъ подъ Болховскія дороги, отъ Орла верстъ съ полъ 30 (1), а другая "истока [Плота] тоежь ръчки, вытекла изъ подъ тоежь дороги верстъ съ 10, а отъ Болхова верстъ съ 15.

А ниже ръчки Каменки съ версту, пала въ Оку ръчка Бенескъ, а ръчка Бенескъ

⁽¹⁾ То есть, 25.

вытекла отъ верхъ ръчки Каменки, отъ Болхова верстъ "съ" 15, а протоку Бенска до Оки верстъ съ 8.

А ниже Бенска цала въ Оку ръчка, Березуй.

А съ другія стороны рѣки Оки, ниже Бенска версть съ 20, пала рѣка "Зуша [Суша], "а рѣка Зуша" вытекла изъ подъ Муравскія дороги, и потекла подъ Новосиль, [а] изъ подъ Новосили, подъ Мценескъ, а изъ подъ Мценска до Оки текла [съ] 20 верстъ.

А протоку рѣки "Зуши [Суши] 130 версть, а въ рѣку въ "Зушу [Сушу] выше Мценска 2 версты, съ лѣвыя стороны, пала рѣчка Мецна.

Аниже Мценска пала въ "Зушу [Сушу] 15 верстъ, ръчка Снъжетъ, а вытекла ръчка Снъжетъ изъ Куликова поля, изъ подъ Новосильскіе дороги, что лежитъ дорога съ Ливенъ, а изъ Новосили на старую Кропивну, отъ Черни верстъ съ 12.

Въ ръкужь въ "Зушу [Сушу], выше Мецны съ версту, пала ръчка Чернь, а въ Чернь пала ръчка Ростиа; [а] Чернь вытекла изъ подъ Новосильскія дороги выше города Черни верстъ съ 8.

А Ростна "ръка" вытекла изъ подъ Муравскія дороги; "течетъ" черезъ Новосильскую лъсную дорогу.

А на ръчкъ на Черни городъ Чернь, отъ Мценска 30 верстъ, а отъ старыя Кропивны 40 верстъ, а отъ новыя верстъ съ 50 "и больше".

А "Мценескъ [Мценскъ] отъ Болхова 30 верстъ, а отъ Орла 40 верстъ, а Болховъ отъ Орла 50 верстъ, а Бълевъ отъ Мценска 60 верстъ, а отъ Болхова Бълевъ 40 верстъ, а отъ Болхова до Козельска 70 верстъ, а отъ Бълева до Козельска, и до Лихвина, и до Одоева по 30 верстъ.

Отъ Болхова до Карачева верстъ съ 70 и больше.

А отъ Орла до Карачева 60 верстъ.

Въ ръкужь въ "Зушу [Сушу], ниже Новосили, пала ръка Неручь, а ръка Неручь течетъ отъ верху ръки Оки, изъ подъ Пахнутцовой дороги.

А городъ *Новосиль* отъ Мценска и отъ Черни 40 верстъ, а отъ Орла 60 верстъ, а отъ Ливенъ 70 верстъ, а отъ Ельца 80 верстъ.

А ниже ръки "Зуши [Суши], съ лъвыя стороны, пала въ Оку ръка "Нугрь [Нухрь], отъ Зуши верстъ съ 8.

А рѣка "Нугрь [Нухрь] вытекла по Карачевской дорогѣ, выше Болхова верстъ съ 20 и больше, изъ подъ Свиныя дороги, а Свиная дорога въ Болховъ отъ Рыльска, а на Свиную дорогу пришла изъ за Семи рѣки дорога Бакаевъ шляхъ.

Отъ Курска до Бакаева шляху, внизъ

по Семи, 40 верстъ.

А на ръкъ на "Нугръ [Нухръ], городъ Болховъ, отъ Мценска 30 верстъ.

А выше ръки "Нугря [Нухря] пала въ

Оку ръчка Березуй верстъ съ 8.

А ръчка Березуй вытекла изъ подъ Болховскія дороги, что лежить дорога "съ [отъ] Орла, отъ верху ръчки Бенска и ръчки Каменки, отъ Болхова верстъ съ 12.

А ниже Березуя версты съ 4, съ правыя стороны, пала въ Оку ръчка Иста, а вытекла изъ Куликова поля отъ Плавы.

А ниже Исты 4 версты, пала изъ подъ

Болхова ръка "Нугрь [Нухрь].

А въ ръку въ "Нугрь [Нухрь], ниже Болхова 7 верстъ, пала "ръка [ръчка] Могъ, а въ Могъ ръчка Рогъ, а Могъ ръка вытекла отъ ръки отъ Жиздры отъ Дубенскихъ воротъ.

А отъ Могу 13 верстъ ръчка Долцы, а отъ Долецъ 5 верстъ ръчка Боброкъ, а

по Боброку съчена лъсомъ засъка, и надолобы къ ръкъ къ Окъ поставлены были, и остроги и ровъ копанъ, и въ водъ по ръчкъ по "Боброку [Бобровку] "честникъ [часто] колье дубовое вострое въ колоды ставленъ.

А отъ Боброка 7 верстъ, съ лъвыя

стороны, пала въ Оку ръчка Рука.

А ниже Руки пала ръчка *Выра*, отъ Руки 7 верстъ, въ Оку, а ниже Выры городъ *Бълевъ*.

Отъ "Боброка: [Боровска] до Бълева 15

версть; стоить на лъвомъ берегу Оки.

А ниже Бълева верстъ съ 6, пала въ Оку Вырка, а съ другія стороны Оки, отъ Бълева 15 верстъ, "Никола [Николай] чудо-творецъ Гостунской, каменна церковь.

Аниже "Николы [Николая] пала въ Оку, съ лъвыя стороны, ръчка Выра Гостунская.

А ниже Выра верстъ съ 5, застька Лихвинская; съченъ лъсъ и надолобы и башни ставлены.

"И [а] ниже застки версты съ 2, пала въ Оку "ртка [ръчка] Упа, выше Лихвина верстъ съ 7.

А ръка Упа вытекла изъ Куликова поля, по Муравскому шляху, а на ней противъ Дъдилова, бродъ Костомаровъ, а въ тотъ бродъ лежитъ отъ Перекопи дорога

Муравской шляхъ. А въ нее пала ръчка Шиворонь, а на ней стоитъ городъ Дъдиловъ, отъ Тулы 20 верстъ.

А ниже Костомарова броду, пала рѣчка *Шатъ*, а рѣчка *Шатъ* вытекла изъ *Иваня* озера, и пала въ Упу, выше Тулы верстъ съ 8, а ниже Шиворони верстъ съ 6.

А съ другой стороны Упы пала ръчка Колпна, а Колпна вытекла изъ подъ Кропивенской дороги, что лежитъ черезъ засъку, въ Малиновыя ворота (1), отъ Озерокъ, а Озерки отъ Тулы верстъ съ 15, подъ Муравскимъ шляхомъ.

A на Упъ, на лъвомъ берегу, городъ Тула.

А ниже Тулы "больши [побольше] версты, пала изъ засъки ръчка "Воронея [Воронья].

А ниже Вороней, пала въ Упу ръчка Волотея.

А ниже Тулы версть съ 30 и больши, пала въ Упу ръчка *Солова*.

А ниже Соловы, версть съ 6 и больши, пала въ Упу ръка "Плава [Плова], а ръка Солова и ръка "Плава [Плова] вытекли съ верху ръки Мечи, изъ Куликова поля, отъ Муравскаго шляху.

⁽¹⁾ Вороты, сдъланныя въ засъкъ.

А въ ртку въ "Плаву [Плову] пала ртчка Холохонка, отъ города отъ Кропивны вверхъ версты съ 2, а Кропивна стоитъ на "Плавт [Пловъ] блиско устья, на лтвомъ берегу "Плавы [Пловы].

А Кропивна отъ Тулы верстъ съ 40,

а отъ Одоева верстъ съ 20.

А ниже Лихвина 3 версты, пала ръчка Жерновецъ, а на устъъ бывала Ямская слобода.

А ниже Жерновца версты съ 4, на Окъ, въ бору, Доброй монастырь, [церковь каменная].

Аниже монастыря, съ правой стороны, пала въ Оку ръчка Черепеть, а ниже Черепети, отъ монастыря съ полъ версты, подъ Мошковичами, на Окъ перевозъ, а емлютъ (1) на монастырь "на" Доброй "перевозъ".

А въ тотъ перевозъ лежитъ дорога съ Москвы въ Колугу, а изъ Колуги въ Лихвинъ, въ Бълевъ, въ Болховъ, въ "Корочаевъ, [Корачевъ], да на Орелъ.

на Окъ, на правомъ берегу, монастырь

⁽¹⁾ То есть, сбирають деньги за перевозъ.

Гремячей, [церковь каменная. Стоить на горь. Съ горы, изъ подъ монастыря, въ ръку текутъ великіе ключи, и на тъхъ ключахъ поставлены и мельницы небольшія; а шумъ тъхъ ключей, какъ текутъ, далеко слышать, потому и Гремячей монастырь словетъ], а подъ нимъ другой перевозъ на туже дорогу.

А ниже Гремячаго версты съ 2, пала въ Оку [ръка] Жиздра, а ръка Жиздра вытекла отъ ръки отъ Десны, близко Брянска, изъ Брянского лъсу (1), "а" на Жиздръ городъ Козельскъ, отъ Лихвина 30 верстъ, а отъ

Перемышля 30 же верстъ.

А ниже Жиздры 4 версты, на Окъ, городъ Перемышль [на лъвой страпъ].

[А ниже Перемышля, на Окъжь, на правой странь, монастырь Живоначальной Троицы, Лютиковъ словеть. Въ монастыръ соборная церковь и теплая и трапеза; строеніе каменное древнее].

А ниже "Перемышля [мопастыря] пала ръчка Выса, а на ней городъ Воротынскъ.

А ниже "рѣки [рѣчки] Высы 8 верстъ, пала въ Оку рѣка Угра, а на устьѣ Угры, на Окѣ, монастырь Спаской, а ниже рѣки

⁽¹⁾ Въ Идрографіи смысль перепутань: "Жиздра вытекла... отъ Двины близко Брянска; а изъ Брянскова льса на Жиздръ городъ Козельскъ."

Угры 7 версть, на Окъ городъ "Колуга [Калуга].

Артка Угра вытекла блиско отъ Десны ртки, а на ней въ верховът городище Зориво.

А въ верхъ Десны ръки, городище "Ельна [Елна].

[А] Десна ръка потекла подъ "Добрянскъ [Брянскъ], отъ Доробужа прямо за 30 верстъ.

А ръка Угра вытекла отъ Рославля "за" 70 верстъ, а отъ Дорогобужа 80 верстъ.

А отъръки Угры потекла ръка Серена, и пала въръку въ "Жиздру [Жиздръ], ниже Козельска.

А въ ръку въ "Серену [Сарену] пала ръчка "Мерая [Мърея], а на Мереъ стоитъ городъ Мещовскъ.

Отъ Козельска Мещовскъ 50 верстъ.

А отъ Мещовска до Серпъйска 25 верстъ.

А подъ Серпъйскомъ ръка Серпъя; потекла ръка Серпъя въ ночь въ ръку въ Угру.

А отъ Серпъйска 30 версть до Мосальска. А "Мосалескъ [Масальскъ] стоитъ на ръкъ на Ръсъ [Ресъ], а ръка Ръса течетъ въ ръку въ Серпъю.

А отъ усть ръки Угры до Колуги 7

верстъ.

А отъ Колуги до Лихвина 40 верстъ.

До Мещовска отъ Колуги 70 верстъ.

Отъ Колуги [жь] до села Товаркова 30

верстъ.

А подъ Товарковымъ, възрѣку въ Угру пала рѣка Лужа, а рѣка Лужа течетъ изъ подъ Малова - Ярославца, а вытекла Лужа выше Кременска.

А въ ръку въ Лужу пала ръчка "Суховъ-ровъ [Суховровъ], а ръчка Суховровъ вытекла блиско Оки, противъ Алексина, и потекла черезъ Оболенскую дорогу.

А на Лужъ городъ "Кременескъ

[Кременскъ], отъ Медыни 30 верстъ.

Отъ Кременскажь до Малаго-Ярославца

25 верстъ.

"Медынскъ, бывшій городъ, отданъ во 188 (1) году въ отчину Новому Іеруса-лиму монастырю".

А изъ подъ Медыни, Медынь ръчка

пала въ ръку въ Лужу.

^{(1) 16804}

[А Медынское городище, во 188 году, по указу Великаго Государя Царя и Великаго Князя Өеодора Алексвевича, всея Великія, и Малыя, и Бълыя Россіи Самодержца, по Его Государскому милостивому разсмотрвнію, отдано въ вотчину въ Его Государское богомоліе, во обитель Живоначальнаго Христова Воскресенія, въ монастырь Новаго Іерусалима, въ строеніе Святвйшаго Никона, Патріарха Московскаго в всея Россіи, и съ Благовъщенскою пустынею].

Отъ Кременскажь до Боровска 20 верстъ.

"Боровескъ [Боровскъ] городъ на ръкъ на Поротвю, съ лъвыя стороны, а Поротва ръка вытекла отъ верху Москвы ръки, изъ подъ Вяземской дороги, что лежитъ дорога изъ Вязьмы въ Можайскъ.

А ниже Боровска на Поротвъ [на лъвой странъ] монастырь Пафнутьевъ [церкви Божій, и градъ, и кельи, и все строеніе каменное, гораздо стройно].

А отъ Боровска до Москвы 90 верстъ. Отъ Боровскажь до Колуги 90 верстъ.

А вверхъ по Поротвъ, выше Боровска, Вышегородъ.

На Поротвъжь городъ *Верея*, отъ Вышегорода 20 верстъ.

На Поротвѣжь городъ *Барановъ*, отъ Можайска 7 верстъ.

А ръка *Поротва* пала въ Оку, выше Серпухова 12 верстъ.

А отъ усть Поротвы вверхъ 30 верстъ, "Оболенескъ [градъ Оболенскъ].

А ниже Колуги 40 версть, на Окт, на правомъ берегу, городъ "Олексинъ [Алексинъ].

А ниже Олексина 20 верстъ, "городище [градъ] Tapyca, а подъ нимъ пала въ Окуръчка Tapyca.

А ниже Тарусы 50 версть, пала въ Оку ръка *Поротва*.

А ниже ръки Поротвы пала ръка *Нара*, отъ Поротвы верстъ съ 12.

А на ръкъ на Наръ, отъ устья съ верху, на лъвомъ берегу, городъ Серпуховъ, отъ Оки съ версту.

А ниже Серпухова, на Наръ, монастырь Высоцкой подъ боромъ.

А на другой сторонъ ръки на Наръ, ниже Серпухова, подъ другимъ боромъ, монастырь Владычень.

Аниже ръки Нары, съ другой стороны, пала въ Оку ръчка Скнига, а ниже Нары и Скниги, на Окъ перевозъ, а на тотъ перевозъ, мимо Серпухова, съ Москвы дорога на Тулу.

А до Тулы отъ Серпухова 70 верстъ. Отъ Серпухова до Олексина 40 верстъ.

Отъ Серпухова [жь] до Колуги 80 верстъ.

Отъ Серпухова [жь] до Коширы 40

верстъ.

А ръка Нара вытекла отъ Москвы ръки блиско, отъ Можайска верстъ 20 и больше.

А отъ усть рѣки Нары до Коширы 40 верстъ.

Кошира стоить на правомъ берегу ръки Оки, а противъ Коширы на другой сторонъ монастырь.

А ниже Коширы 20 версть, Ростиславль, а подъ Ростиславлемъ пала въ Оку рѣка Осетръ, а рѣка Осетръ вытекла отъ Тулы, отъ Серпуховской дороги, съ правой стороны дороги.

А на ръкъ на Осетръ вверхъ, отъ Ростиславля 30 верстъ, городъ "Заразескъ [Зарайскъ].

А отъ "Заразска [Зарайска], вверхъ по Осетру 70 верстъ, городъ Венева.

А отъ Веневы до Тулы 40 верстъ.

А отъ "Зараскаго города [Зарайска] до Коломны 40 верстъ.

А отъ усть ръки Осетра, отъ Ростиславля, до усть ръки Москвы 20 версть.

А близко устья на Москвъ, городъ

Коломна.

[Река Москва].

А *Москва* ръка вытекла изъ болота, по Вяземской дорогъ, за Можайскомъ верстъ съ 30 и больше.

А на Москвъ царствующій великій градъ *Москва*.

А вверхъ по Москвѣ [рѣкѣ], отъ Москвы 90 верстъ, городъ "Можаескъ [Можайскъ], на правомъ берегу рѣки Москвы.

А отъ Можайска до Вязьмы 90 верстъ.

А промежь Вязьмы и Можайска, Дарево займище.

А отъ Царева - займища, по той же дорогъ, въ верхъ "ръки" Поротвы, изъ Можайска поставленъ острожекъ.

А въ Царевъ-займищъ изъ Вязьмы "стоитъ застава [стоятъ заставы], для торговыхъ и всякихъ проъзжихъ людей.

А на Поротвѣ въ острожку застава стоитъ изъ Можайска, досматриваютъ проѣзжихъ грамотъ и воеводцкихъ печатей, и у торговыхъ людей смотрятъ товаровъ.

А ниже Можайска 20 версть, пала въ Москву "ръчка [ръка] Руза; протоку Рузы 40 версть, а на ней городъ Руза.

Отъ Рузы, внизъ по "Москвъ [ръкъ] 40 верстъ, на Москвъ [ръкъ] городъ Звънигородъ,

на лъвой сторонъ.

А по выше города "на Москвъ" [на тойже странъ] монастырь преподобнаго Савы Сторожевского, [прежде только церковь каменна была, въ царствожь благочестиваго Царя Алексія Михайловича всея Россіи, по его Государской милости, тотъ монастырь построенъ богатою рукою, церкви Божіи, и кельи, и службы, и градъ, все каменное строеніе гораздо стройно].

А ниже Звънигорода пала въ Москву [ръку] ръка Истра, [верховьемъ взялась отъ града Дмитрова].

[А отъ усть ръки Истры, вверхъ 15 версть, на лъвой странъ ръки, монастырь Живоноснаго Христова Воскресенія *Новый Іерусалим*»].

[Монастырь Живоноснаго Христова Воскресенія Новый Іерусалимь].

[Строеніе Святьйшаго Никона, Патріарха Московскаго и всея Россіи].

[Въ той же обители создана великая церковь, по образу церкви Воскресенія Христова, яже въ древнемъ Іерусалимъ, юже создала благочестивая Царица Елена].

[Рѣка Истра монастырь обощла кругомъ, только что съ пріъзду, съ Московскія страны, ровно].

[Близь тоя обители, окрестъ и въдали, учинены многія веси и нарѣчены именами по образу древняго Іерусалима, яже есть: Іорданъ, Елеоиъ, Оаворъ, Виоинія (1), Рама, Виолеемъ, Самара, Сидонъ, Назаретъ, Капериаумъ, Галилея].

[Въ той же обители погребенъ и самъ святьйшій Никонъ, Патріархъ Московскій и всея Россіи, во 190 (2) году, августа въ 26 день: преставися на пути во градъ Ярославлъ, егда Царскимъ повелъніемъ вызвася изъ заточенія изъ Кирилова монастыря съ Бъла-озера. Погребе его благочестивъйшій Государь Царь и Великій Князь Өеодоръ Алексвевичь, всея Великія, и Малыя, и Бълыя Россіи Самодержецъ, самъ своими руками честнъ и славно: бысть бо ту при погребеніи со всемъ своимъ Государскимъ домомъ. Погребали: Митрополить Новгородскій Корнилій, Митрополить Смоленскій Симеонь, и со прочимъ освященнымъ соборомъ. Погребенъ Святъйшій Патріархъ въ велицей церкви Воскресенія Христова, въ церкви святаго Іоанна Крестителя, подъ святою Голговою. Положенъ во гробъ въ мантіи Архіерейской со источники, и панагія ноложена].

[Въ царствожь Благочестивъйшихъ Великихъ Государей, Царей и Великихъ Князей, Іоаниа

⁽т) Читай: Виванія.

^{(2) 1682.}

Алексъевича, Петра Алексъевича, всел Великія, и Малыя, и Бълыя Россіи Самодержцевъ, и милостивымъ призръніемъ ихъ Великихъ Государей тетки, Благовърныя и Великія Государыни Царевны и Великія Кияжны Татіяны Михайловны, та святая обитель больше распространися, и церковь великая Воскресенія Христова совершися и освятися Святъйшимъ Іоакимомъ, Патріархомъ Московскимъ и всея Россіи, въ льто 7193 (1) января въ 18 день].

[И верхъ у тоя великія церкви покрыть мѣдью, и вся великая церковь покрыта желѣзными, чугунными досками по составной смоль].

[Смолы пошло 4.624 пуда; чугунпыхъ аршинныхъ доскъ пошло 8.700 досокъ; въсу въ тъхъ доскахъ 29.141 пудъ. Цъна всему 7.475 рублевъ. Такожь и на покрытіе великія главы мъди положено 500 пудъ].

[Крестъ построенъ зъло художественно на той беликой главъ и позлащенъ преизряднъ. По сметъ, на ту великую главу, въ крестъ и въ покрытіе, и мъди, и прочаго, вящше 4.000 рублей денегъ].

[Въ покрытіи главы, по указу Великихъ Государей, благопотщательнъ потрудися царствующаго града Москвы колокольнаго ряду купечествуя чиномъ Кадашевецъ Өедоръ Яковлевъ сынъ Турчениновъ. Совершися та великая глава покрытісмъ 7202 (2) году іюня въ 22 день].

^{(1) 1685.}

^{(2) 1694.}

[На усть ръки Истры, Великихъ Государей село Павловское: туть дълають жельзо].

A ниже Истры пала въ Москву ръчка $X \circ \partial \iota \iota \iota \kappa a$.

А отъ ръчки Ходынки до царствующаго града Москвы 5 верстъ.

Отъ царствующагожь града Москвы, внизъ по Москвъ [ръкъ] 15 верстъ, монастырь Николы Чудотворца на "Угръши [Угрешъ].

А ниже "Угръши [Угреша] 70 верстъ, на Москвъ ръкъ, стоитъ городъ Коломна.

Отъ царствующаго града Москвы до Коломны 90 верстъ.

Отъ Москвыжь до Боровска 90 верстъ.

А въ ръку въ Москву, сквозь городъ Бълой, возлъ Кремль, пала ръчка *Неглинна*.

А ниже Бълова города пала въ Москву ръка Яуза, а на Яузъ Спаской Андроньевъ монастырь.

А ниже Яузы отъ Москвы [ръки] "до устья ръки Пахры" 50 верстъ. Пахра [ръчка] пала въ ръку въ Москву съ правой стороны.

А по Володимерской дорогѣ пала въ Москву [рѣку] рѣчка Пехорка.

А ниже Коломны, внизъ по Окъ 40 верстъ, на Окъ Перевитескъ.

А отъ Перевитцка до Переславля Резанского 50 верстъ, а подъ Переславлемъ ръка Трубежъ, вытекла изъ ръки Оки и пала опять въ Оку.

А ниже Переславля – Резанского 30

верстъ, на Окъ Старая-Резань.

А ниже Старыя-Резани на Окъ *Тереховъ* монастырь.

"Отъ Резани до Терехова монастыря 50

верстъ//.

А выше Старыя-Резани, пала въ Оку ртка "Проня [Прона].

А ръка "Проня [Прона] течетъ отъ

 $\emph{\textbf{B}}$ еневы.

А на ръкъ на Прони городъ Михайловъ.

Отъ "Заразского [Зарайскаго] города до Михайлова 40 верстъ.

Отъ Михайлова до Пронска 40 верстъ.

"Пронескъ [Пронскъ] на ръкъ на Прони.

"Пронескъ" отъ Старыя-Резани 50 верстъ.

А промежь Пронска и Старыя-Резани

пала въ "Проню [Прону] ръка Верда.

Авъ Верду пала ръка Упта, а въ Упту пала ръка *Ранова*.

А на Уптъ городъ "Рязской [Ряской]. Отъ Пронска до Рязсково 60 верстъ. Отъ Рясково до "Шатцково [Шатскаго] 160 версть.

Ниже Терехова монастыря на Окъ, па аввомъ берегу, городъ Касимовъ.

Отъ Терехова до Касимова 80 верстъ.

А ниже Терехова монастыря, подъ монастыремъ, пала ръка "Пора [Пара], а вытекла ръка "Пора [Пара] отъ ръки Цим, отъ города отъ Воронежа за 130 верстъ; протоку "Пора [Пары] ръки 170 верстъ.

А другая россошь ръки "Поры [Пары], пала въ Пору противъ Шатсково, а вытекла отъ верху ръки Воронежа.

А. ниже Касимова пала въ Оку [ръку] ръка Мокша, отъ Касимова 30 верстъ......

А въ Мокшу ръку пала ръка Дна, отъ устья Мокши 30 верстъ.

А въ ръку Цну пала "ръчка [ръка] Шача; па Шачъ городъ "Шатикой [Шатской].

Отъ Терехова до Шатсково 90 верстъ. А отъ Касимова до Шатсково 50 верстъ.

Отъ Шатсково 60 верстъ городъ "Кадома [Кадомъ], на ръкъ на Мокивъ.

Отъ. Кадома 60 верстъ на Мокшъ городъ Темниковъ.

Отъ Темникова 40 верстъ, на Мокшъ, городъ *Красная слобода*, на усть озера и ръки *Прямы*.

А выше Цны ръки 40 верстъ, пала съ лъвой стороны въ Мокшу ръка $Ba\partial a$; протоку ръки $Ba\partial bi$ 150 верстъ.

А выше Вады ръки 10 версть, на Мокнів городь *"Кадома* [Кадомь].

А выше "Кадомы [Кадома] 20 версть, пала въ Мокшу "ръчка [ръка]....; течетъ отъ ръки Теши.

А выше той ръчки пала въ Мокшу ръчка Сатисъ; протоку 60 верстъ.

А отъ Сатиса потекла ръчка Аржа, и пала въ ръку въ Тешу, ниже города Арзамаса.

А выше "Кадомы [Кадома] 60 верстъ; городъ Темниковъ.

А выше Темникова 10 верстъ, пала въ Мокшу ръчка *Ксель*; протоку 60 верстъ.

А выше Кселя пала въ Мокту ръчка Урія.

А выше ръчки Уріи 30 версть, ръчка "Шелдай [Шалдей]; протоку 50 версть.

А на усть рѣки "Шалдая [Шалдея], на Мокшѣ "Наровчатое [Норовчатое] городище.

А выше Наровчатова городища 20 версть, пала въ Мокшу ръка Ломова; протоку "Ломовой [Ломовы] 140 верстъ.

А выше "Ломовой [Ломовы] 40 версть, пала въ Мокшу ръка "Ятмисъ [Етмисъ]; протоку Ятмиса ръки 20 верстъ; взялась ръка Ятмисъ отъ верху ръки Хопра.

А выше Ятмиса пала въ "ръку [ръчку] въ Суру ръка *Пенза*.

А вышежь Ятмиса 100 версть, озерко *Мокша*, а изъ озерка изъ Мокши вытекла ръка *Мокша*.

А отъ устья рѣки Мокши до устья рѣки Унжи 40 верстъ.

 ${f A}$ Унжа пала съ вышней стороны подъ городомъ [подъ] ${f E}$ латмою, съ лъвой стороны ${f O}$ ки.

Городъ Елатма отъ Касимова 20 верстъ.

А ниже Елатмы 50 версть, на Окъ, городъ Муромъ.

А ниже Мурома 25 верстъ, съ полдни, пала въ Оку ръка *Теша*.

А противъ Теши ръки, съ другой стороны, пала въ Оку. ръка "Унжа [Унша].

А на ръкъ на Теши, отъ Мурома 120 верстъ, городъ Арзамасъ.

А //Тешь Гтеша]:рика: вытекла съ перху ртки "Алатари [Алатыри] и отъ ртки сотъ Пьяны.

А ртка "Алатарт [Алатырь.] и ртка *Ивяна* текуть въ ръку Суру.

А въртку Тешу, инже города Арзамаса, сь другой стороны, въ львой берега, пала ръчка Аржа. А пиже Теши ръки 60 версть, на Окъд

городъ Павловъ.

А подъ Павловымъ съ вышлей стороны пала въ Оку ръка Тарка; протоку ръки [Тарки] 70 верстъ.

А ниже Павлова города до усть ръки

Оки 50 верстъ.

А Ока ръка пала въ Волгу.

А на устью Оки реки Ново городе Нижней. .1723-

А ниже Павлова, на Луговой сторонь, отъ Павлова 20 верстъ, пала въ Окулрика: Клязыма.

[Ръка Клязьма].

А ръка Клязьма вытекла отъ: царствующаго града Москвы за 40 верстъ, а протоку. съ верху до усть раки Клязьмы г. 400 верстъ.

А на Клязьмъ, отъ Москвы 85 верстъ,

монастырь Кирэкачь.

А ниже Киржачева 110 версть, съ львой стороны, пала въ Клязьму ръка Пъшекъ.

А ниже Пъшка, отъ Пъшка 20 верстъ, пала ръка....

А ниже 10 верстъ на Клязьмъ городъ "Володимеръ [Володимирь].

А пиже Володимера пала рѣка...... [Теза], на ней городъ Шуя.

А ниже Володимера 60 версть, на Клязьмъжь, городъ Стародубъ.

А пиже Стародуба 30 верстъ, пала въ Клязьму ръка Луxz; протоку ръки [Луxa] 70 верстъ.

А на ръкъ на "Луху [Лухъ], съ лъвыя стороны, городъ Лухъ.

"Отъ Стародуба до Луха 60 верстъ".

[А выше града, на ръкъ на Лухъ, на правой странъ, монастырь преподобнаго отца Тихона Луховскаго Чудотворца].

А противъ города Луха, на ръкъ на Волгъ, городъ Кинешма.

Отъ Луха до Кинешмы 30 верстъ..

А другой городъ противъ Луха. на Волгь *Юрьевецъ*, отъ Луха 50 верстъ.

[Отъ Лухажь до Шуи града, по Московской дорогъ, 40 верстъ].

А ниже Стародуба 150 верстъ, на

Клязьмъ, городъ Гороховецъ.

А ниже Гороховца 20 верстъ Клязьма пала въ Оку.

А противъ Гороховца 25 верстъ, на Окъ, городъ *Павловъ*.

А на другую сторону отъ Гороховца 50 верстъ, на Волгъ городъ *Балахна*.

А городъ Балахна ниже Юрьевца 80

верстъ.

А ниже Балахны 20 версть, на Волгь, на устьт ръки Оки, городъ *Ниженей Нов-городъ*.

XII.

РЪКА ВОЛГА.

А ръка Волга вытекла отъ Торопца за 60 верстъ, "а" отъ ръки Ловоти, отъ города отъ Холма за 50 верстъ, и потекла подъ "Ржеву [Ржевъ], промежь озера Селижарова, и озера Торопа.

А изъ озера *Селижарова* вытекла ръчка *Селижаровка*, пала въ Волгу; протоку ръчки Селижаровки 60 верстъ.

А отъ усть "ръки [ръчки] Селижаровки, Волга потекла подъ "Ржеву [Ржевъ].

А городъ "Ржева [Ржевь] стоить на Волгь, съ львыя стороны, а оть верху ръки Волги, дорога до Ржевы 150 верстъ.

А ниже города Ржевы, на Волгъ, городъ Старица 40 верстъ.

А промежь техъ городовъ, Ржевы и Старицы, ръка *Вазуза*.

А рѣка Вазуза вытекла отъ города отъ Вязьмы за 30 верстъ. Протоку Вазузы 140 верстъ. А течетъ рѣка Вазуза въ ночь. А въ рѣку Вазузу съ запада пала рѣка Пуга, отъ усть рѣки Вазузы 30 верстъ.

А промежь ръки Пуги и ръки Волги, отъ Ржевы 20 верстъ, монастырь Рогачевъ.

На Волгъжь, отъ Ржевы 40 верстъ, городъ *Старица*.

А ниже города Старицы 60 верстъ, на правомъ берегу, городъ *Тверъ*.

А противъ города Твери, на другой сторонъ, пала въ Волгу ръка Твериа, "а ръка Твериа", течетъ отъ Селижарова озера; протоку 90 верстъ.

А на ръкъ на Тверцъ, на правой сторонъ, городъ *Торжокъ*.

Отъ Торжку до Твери 60 верстъ.

А ниже Твери 40 верстъ, пала въ Волгу ръка *Шоша*; протоку Шоши ръки 150 верстъ.

А на верху Шоши ръки городъ Красной холмъ, съ лъвыя стороны ръки Шоши.

А отъ Красново-холму 40 верстъ, на ръкъ на Шошъ городъ..., отъ Старицы 40 верстъ.

А ниже 20 версть пала въръку Шошу, съправыя стороны, ръка Лама, а протоку ръки Ламы 90 версть; течеть отъ верху "ръки" Рузы, за поль 30 версть; течеть подъгородь подъ Волокъ, съ правой стороны Волока.

А городъ Волокъ отъ Москвы 100 верстъ, а отъ Красного-холму городъ Волокъ 40 верстъ, а до Бълыя "до" города 120 верстъ.

"Изъ подъ Бълыя" течетъ ръка къ западу "Опта [Опша], а пала въ ръку въ Межу, а Межа ръка течетъ отъ ръки Волги и пала въ ръку въ Двину къ западу.

Изъ ръки Ламы потекла ръка Сестрь и пала въ ръку въ Дубну [7 версть отъ Волги].

А "на [къ] ръкъ "Сестри [Сестрь] стоитъ монастырь Іосифовъ.

Отъ Волока до Іосифова [монастыря] 30 верстъ.

На ръкъ на "Сестри [Сестръ] городъ Клинъ.

Отъ Іосифова до Клина 40 верстъ; а отъ Москвы до Клина 90 верстъ.

А ниже Шоши ръки, пала въ Волгу ръка Дубна, а ръка Дубна течетъ отъ Переславля.

Въ ръку Сестрь пала ръка Яхрома.

А на ръкъ на Яхромъ, съ правой стороны, городъ Дмитровъ, отъ Москвы 60 верстъ.

А отъ Дмитрова до Троицы до Сергіева монастыря 30 верстъ.

А ниже города Твери по Волгъ 130 верстъ, съ лъвой стороны, пала въ Волгу ръка Медвъдица, "да" [а ниже Медвъдицы 10 верстъ] ръка "Кашина [Каша], а на ръкъ на "Кашинъ [Кашь] городъ Кашинъ.

А Медвъдица ниже Кашина пала въ Волгу 20 верстъ; протоку Медвъдицы 50 верстъ.

[На усть в ръки Каши погостъ].

[А ниже ръки 10 верстъ, на Волгъ, на лъвомъ берегу, монастырь Живоначальныя Троицы, именуемый Калязинъ].

А ниже *Кашина* 70 верстъ пала въ Волгу ръка Молога, а на устът ръки Мологи монастырь Холопей (1).

А рѣка *Молога* вытекла изъ болотъ, близко города [Бѣжецка], отъ верху рѣки *Медвъдицы*, отъ устья своего 100 верстъ, и текла въ ночь 150 верстъ, а на востокъ текла 40 верстъ, и до *Устыжны - желъзо-польскія*.

А городъ Устножна стоитъ на лъвомъ берегу ръки Мологи; а отъ Устножны поворотила на полдни, и текла до Волги 180 верстъ.

А въръку въ Мологу пала ръка Кобожа отъ запада, а вытекла отъ верху ръки

⁽¹⁾ Ето мѣсто въ Идрографіи напечатано съ большими разнословіями: "А ниже Углига 60 верстъ, пала "въ Волгу рѣка Молога, а на усть рѣки Мологи "два посада дворцовые. А выше тѣхъ двухъ "посадовъ, на рѣкъ Мологъ, на правомъ берегу, "обитель Пресвятыя и Живоначальныя Троицы "Аванасіевъ монастырь, что словетъ Холопей "монастырь."

"Радоли [Родоли], а ниже той рѣки пала рѣка Чагода.

А въ Чагоду пала рѣка Колпь.

Ръки Чагоды протоку 180 верстъ, а ръки Колпи протоку 90 верстъ; вытекла отъ *Муравскаго* озера.

А ниже Мологи 20 верстъ пала въ Волгу ръка *Шексна*, а Шексна ръка течетъ изъ Бъла-озера, протоку 240 верстъ, а *Бъло-озеро* вдоль 40 верстъ, а поперегъ 30 верстъ.

А отъ Бъла-озера "Воже [Вожь] озеро 30 верстъ, "а" вдоль "Воже озеро 60 верстъ", а поперегъ 20 верстъ, а на Воже озеръ волость Чаронда.

А изъ Воже озера потекла ръка "Свирь [Свидъ], течетъ въ "Паче [Лачу] озеро; протоку 60 верстъ.

А "Паче [Лача] озеро вдоль 60 верстъ.

А изъ "Паче [Лача] озера вытекла ръка Онгьга, а сверхъ Онъги городъ Каргаполь.

А отъ Каргаполя Онтва потекла въ море, а на ней, отъ моря 60 верстъ, городъ Турчесово, а отъ Бъла-озера до Турчесова 350 верстъ.

А отъ усть рѣки Онѣги моремъ до Соловетских вчудотворцовъ 190 верстъ. [А усть же ръки Опъги въ море островъ Кій, 7 верстъ отъ устья. На томъ Кін острову монастырь Ставровъ, сже есть Крестъ, строеніе святьйшаго Никона Патріарха Московскаго и всея Россіи: церкви каменныя, а градъ, и кельн, и иное строеніе, деревянное, гораздо стройно].

А ниже [ръки] Шексны 30 версть, на Волгъ, на лъвомъ берегу, городъ Романовъ.

[Противъ Романова на Волгъ, на правой странъ, Государева дворцовая слобода Борисоглъбская].

А ниже Романова [п Борисоглъбской] "30 версть", на правомъ берсту Волги, городъ Ярославль. [Строеніемъ церковнымъ вельми украшенъ и посадами великъ; городовой стъпы пътъ, только башни каменныя].

А подъ Ярославлемъ подъ городомъ, съ нижней стороны, пала рѣка Которосль, "а рѣка Которосль" "течетъ [вытекла] изъ Ростовского озера [подлъ града Ярославля. На берегу Которосли ръки монастырь всемилостивато Спаса: строеніе церковное, и кельи, и градъ, все каменное, гораздо стройно].

[Мало пониже Спасскаго монастыря, на ръкъ на Которосли, на правой странъ, на берсту, поставленъ крестъ: на томъ мъстъ преставися святьйний Никонъ, Патріархъ Московскій и всея Россіи, егда Царскимъ повельніемъ свобожденъ изъ заточенія изъ Кирилова монастыря].

Аниже Ярославля 60 верств, на Волгв, на лъвомъ берегу, городъ Кострома.

Ась "вышнюю сторону [верхией стороны] подь городомь пала ръка Кострома. [Противъ града, за ръкою Костромою, на правомъ берегь, обитель Пресвятыя и Живоначальныя Тронцы Ипатекой монастырь].

А въ Кострому рѣку пала рѣка *Нъгра*. А на Нѣгрѣ, отъ Костромы 80 верстъ, городъ *Любимъ*. Протоку Нѣгри рѣки 150 верстъ.

А отъ Любима, до Вологды 130 верстъ.

Въ ръку въ Кострому течетъ "ръка [ръчка] "Втькса [Васея], изъ Галицково озера.

А на ръкъ на "Въксъ [Васев] Буй городъ 80 верстъ, а отъ Любима "Буй городъ" 40 верстъ.

А городъ Галичь стоитъ у озера. Вдоль Галицково озера 30 верстъ, а поперегъ верстъ "съ" 12.

А выше Буй города, на ръкъ на Костромъ, городъ Галицкая-соль

Отъ Галича до Соли-Галицкой 70 верстъ, а отъ Буй города 70 [же] верстъ.

А ръка *Кострома*, выше Галицкой-Соли вытекла 80 верстъ. А отъ Галицкой-Соли до Костромы,

протоку ръки Костромы 230 верстъ.

А промежь города Галича и Соли-Галицкія 40 верстъ, городъ... [Чухлома] на **//ръкъ** [ръчкъ]....

А противъ Соли – Галицкой городъ Судай. Подъ Судаемъ ръка Вига течетъ

въ ръку въ Унжу.

А Унжа ръка съ верху потекла изъ двухъ ръкъ, сошлись ръка Югъ, да ръка "НОза [Луза], "вытекли [вытекла] отъ "Устьса Густьюга великаго 80 верстъ, а потекли межь ръки Юга, да ръки Сухоны, а какъ тъ ръки стеклись вмъстъ, и тъ ръки "объ" потекли однимъ прозвищемъ ръка Унжа.

А Унэка ръка на полдень потекла и пала въ Волгу противъ города Юрьевца.

А протоку Унжи ръки до города до Кологрива съ верху 350 верстъ, а отъ Кологрива до Судая города 60 версть.

А выше города Судая, съ другой стороны [Виги ръки], "пала ръчка Вига; протоку Виги ръки" 100 верстъ.

А ниже Кологрива, потекла Унжа ръка

260 верстъ.

А въ Унжу ръку пала отъ Галича ръка "Нъя [Нея], противъ города Кадуя, "отъ Кадуя" 70 верстъ.

А на ръкъ на "Нъъ [Неъ] городъ Парееньевъ, отъ Галича 60 верстъ.

Въ ръкужь Унжу, близко устья, пала ръка "Нъмда [Немда], а вытекла отъ Галича за 30 верстъ.

А ниже Унжи ръки 80 верстъ городъ Балахна [на ръкъ на Волгъ, на правомъ берегу].

"РЪКА ВОЛГА."

А ниже Балахны 20 версть, подъ Нижнимь Новымь-городомь, пала въ Волгу ръка Ока у Дятловых горъ.

А ниже Нова-города Нижнево, на Волгъ, на нагорной сторонъ 130 верстъ, *Василь* городъ.

А подъ городомъ подъ Василемъ, съ вышней стороны, пала въ Волгу ръка Сура, а ръка Сура вытекла отъ ръки Волги, отъ берега за 70 верстъ, поровень съ ръкою Сызою.

А Сыза ръка пала въ Волгу ниже города Самары 90 верстъ, а протоку Сызы ръки 80 верстъ.

Аръка Сура потекла на низъ, вровень съ Волгою 170 верстъ, да поворотила къ западу, текла 20 верстъ, а отъ западу поворотила и потекла въ ночь къ Волгъ.

А съ верху отъ Волги пала въ Суру ръка Ланкодода, а въ Ланкододу пала ръка Ланкодода [Агинкодода], а Ланкодода и Агилкодода! вытекли [опъ] съ верху ръки Хопра, [а] Хоперъ течетъ въ Донъ.

А ниже Ланкододы 90 версть, пала въ Суру ръка "Пънза [Пенза]; протоку 60 версть; течетъ отъ верху. ръки Мокши.

Аниже "Пънзы [Пепзы] ръки 30 верстъ, пала въ Суру ръка

А ниже тое ръки 40 верстъ, пала ръка Пелема.

А ниже Пелемы 10 версть, пала ръка Авъясъ.

А ниже Авьяса 20 верстъ, пала ръка-

А ниже 40 верстъ пала ръка Кштерма.

А ниже Кштермы ръки 25 верстъ пала ръка

А ниже [жь] Кштермы 100 версть, на Сурв, городище *Парамзино*.

А выше городища Парамзина пала въ-Суру ръка Алатырь, а на устъъ ръки Алатыря, на Суръ, городъ Алатырь.

А "выше [ниже] Алатыря 60 версть, пала въ Суру фъка Дияна.

А ниже Парамзина городища 200 версть, пала въ Волгу ръка *Сура*, подъ городомъ подъ *Василемъ*.

А съ правой стороны, въ рѣку Суру пала рѣка "ниже" Парамзина, течетъ отъ рѣки Сыза; протоку 150 верстъ.

A въ Aлатырь рѣку пала рѣка $Py\partial нa$, да рѣка Kouka.

А ниже Василя города 30 версть, съ луговыя стороны, пала въ Волгу ръка Ветлуга; протоку Ветлуги 180 версть; "течетъ отъ Маломы ръки".

[Противъ устья ръки Ветлуги, на правомъ берегу Волги ръки, село *Юпеа*, Нижегородскаго Владыки].

[Перевхавъ Волгу, противъ Юнги, и мимо устья ръки Ветлуги, дорога сухимъ путемъ до Царева-Санчурска до Еранска, отъ Еранска до Котельнича, отъ Котельнича до Орлова, отъ Орлова до Хлинова, отъ Хлынова до Слободскаго, отъ Слободскаго до Встат - Саятыхъ, ото Ветхъ Святыхъ до Екатерининской пустыни, отъ пустыни до Геореія, отъ Георгія до Кай-городка, отъ Кай-городка до Южетева, отъ Юкевева до Коси, отъ Косы до Уролки, отъ Уролки до Соли-Камекой].

Авъръку Ветлугу паларъка "Локшага [Мокшага] большая, потекла отъръки Унжи.

Въ ръкужь Ветлугу пала ръка Уста, съ лъвыя стороны; протоку 100 верстъ.

А ниже Усты "Юрюган» [Юрган»] рѣка, а ниже Юрюгана Яржум» рѣка, а ниже Яржума большая Яржум».

А ниже большія Яржумы, на усть рѣки Ветлуги, пала рѣчка Яржумъ меньшая.

А ниже "Василя города [Юнги] "40 [7] версть, на нагорной сторонъ [на Волгь] городъ "Кузьмодемьянской [Козмодемьянскъ].

А ниже Кузьмодемьянска на "Волгъ [нагорной же странь] 50 верстъ, городъ [Чабаксаръ].

А ниже Чебоксара [съ луговой] пала въ Волгу ръка большая Кокшага.

А ниже Кокшаги, на Волгъ, па "луговой [той же] сторонъ, городъ Кокшага.

А вверхъ по большой Кокшагъ 120 версть, городъ *Царевсанчюрской*.

А противъ города, на другой сторонъ ръки Кокшаги, озеро Санчюрское.

А ръки Кокшаги протоку 170 верстъ.

А ниже большія Кокшаги 20 версть, пала въ Волгу ръка меньшая Кокшага.

Авверхъ по Кокшагъ 60 верстъ, городъ Паревсаниюрской. Протоку Кокшаги ръки 170 верстъ.

А ниже Кокшаги 10 версть, пала въ Волгу, съ нагориыя стороны, ръка "Цывила [Цивила], а на ней [градъ], межь россошей, отъ

Волги 50 верстъ, городъ Дывильской, межь Цывилей дву ръкъ.

А Дывилы ръки "объ" [на Волгъ] "вытекли

[текли] отъ Цывильска 60 верстъ.

А ниже Цывилы рѣки, на Волгѣ, на нагорной сторонѣ, городъ "Свіяжскъ].

А ниже города, съ нагорной стороны, подъ городомъ, пала въ Волгу ръка Свіяга.

Артка Свіяга вытекла отъ верху Суры ртки, противъ усть ртки Ланкододы; протоку Свіяги 250 верстъ.

А съ другой стороны Волги, противъ Свіяжсково, пала *Илеть* рѣка; протоку Илеть рѣки 200 верстъ.

А въ Илеть ръку пала Ашитъ ръка; протоку Ашитъ ръки 90 верстъ.

На Ашить ръкъ городъ Алатъ, подъ нимъ "пала" Алатъ ръка; протоку Алатъ ръки 30 "верстъ".

Аръки Илеть и Ашитъ потекли [объ] въ

Вятку ръку.

А ниже Свіяжсково 20 верстъ, городъ Казань, отъ Волги 5 верстъ, на ръкъ на ИКазанкъ].

А "Казань [Казанка] ръка вытекла версть съ 100.

Отъ Казани 60 верстъ городъ "Еранескъ [Яранскъ].

А ниже Казани 60 версть, пала въ

Волгу ръка Кама.

"А ръка Кама" вытекла отъ ръки отъ "Нгьми [Неми], да отъ ръки [отъ] Вычегды за 30 верстъ; а протоку Камы ръки 1170 верстъ.

На Камъ ръкъ, отъ верху 350 верстъ,

[на левой странь], Кай-городокъ.

А отъ Кай-городка 200 верстъ городъ Чердынь.

А ръка Кама отъ Чердыни течетъ за

20 верстъ.

Отъ Чердыни до Соли-Камской 90 верстъ.

Градъ Соль-Камская стоить на ръкъ Усолью, по объ страны ръчки Усолки, отъ Камы 7 верстъ. Ръчка Усолка вытекла изъ подъ Сибирскаго камия (1)].

[Отъ Соли-Камской, въ инзъ по Камъ, на правомъ берегу, 15 верстъ, монастырь Преображенія Спасова Пыскорской, а прежь сего туть бывалъ городокъ Канкоръ Строгоновыхъ. Въ монастыръ церковь ка-менна.

⁽¹⁾ Сибирскимъ камнейъ называется Уральскій горный хребетъ.

[Ниже Пыскорскаго монастыря 5 версть, съ львыя страны, нала въ Каму ръка Ленва, а на ней промыслы соленыя варницы гостей Шустовыхъ, да Өнлатьевыхъ. У промыслу церковь каменная]:

[А ниже рычки Ленвы 3 версты, па той же странь, пала въ Каму рычка Зырянка, а на ней соляные промыслы, варинцы Великихъ Государей],

[Отъ Зыряпки въ верхъ промыслы Криветской Куркеской].

[А выше твхъ трехъ промысловъ, на Верхней Веренги, соляные промыслы Воскресенскаго монастыря Новаго Герусалима. Туть у промысловъ церковь древянна Святыя Тронцы].

Въ верхъ по Зырянкъ ръчкъ, отъ промысловъ версты съ 2, погостъ Николая Чудотворца. Въ волости крестьянскихъ дворовъ съ 50; приписаны къ промысломъ. А за тъми деревнями и до Сибирскато камия житья ни какого иътъ. Въ верхъ по Зырянкъ есть пустыя городища Чудскія и Манкоръ, иныя].

[Протоку ръчки Зырмини верстъ съ 20. Съ востоку вытскин двъ ръчки Лехгили, да Изверь, на какъ опъ сощинсь вмъстъ, и туть пошла ръчка Зырмина].

[Противъ ръчки Зырянки и Зырянскихъ соляныхъ усолей, на другой странъ Камы ръки, соляные промыслы Строгоновыхъ, словеть Новое-усолье: церковь деревянияя; посаду жителей съ 500, а варшицъ соляныхъ съ 40].

"Отъ Усолья-Камскаго 20 верстъ городъ Пьскарь".

"A ниже Пьскаря 30 верстъ городъ Орелъ".

[Ниже новаго Усолья, на той же правой странъ 7 версть, градъ Орелъ Строгоновыхъ: церкви древиныя гораздо стройны. Туть дворъ Строгоновыхъ. Посаду не мало].

[Противъ Орла города, съ лъвыя страны, пала въ ръку Каму ръка Ява, вытекла изъ подъ Сибирскаго камия; житья по ней мало].

А отъ "Усолья-Камскаго [Соли-Камской], до усть ръки Камы 530 верстъ.

А которые городы по Камъ, и надъ тъми подписано: Перьмь великая:

А въ ръку въ Каму [выше града Соли Камска], пала ръка Вишера, а "Вишера" вытекла изъ камени, изъ горъ, отъ Печеры ръки 20 верстъ, [а Печера ръка пала въ море Окіанг]. Вишера пала въ Каму выше "Усолья [устья] 30 верстъ.

А въ Вишеру пала ръка *Вельсуй*, да ръка *Ульсуй*.

А съ другой стороны пала въ Вишеру ръка *Колва*; протоку 220 верстъ.

"Пала" подъ Чердынью рѣка Моложекъ, а въ Моложекъ пала рѣка Березова; протоку

Моложека 100 версть, а Березовой 40 версть.

[По тьмъ рычкамъ живуть Вогулиги по лысамт, а селидбы у нихъ пътъ].

Въ Камужь пала ръка Чюсовая, [отъ Соли-Камской, отъ града 100 верстъ, съ лъвыя страны], а въ Чюсовую, въ горахъ, нала "ръчка [ръка] Серебряная.

А отъ ръчки Серебряныя потекла изъ горы ръка Tалга, въ ръку въ Tуру.

А протоку [ръки] Чюсовой 320 версть, а на ней: [есть городки Строгоновыхъ] "городъ Чюсовской, отъ Усолья Камскаго 70 версть"!

А въ Чюсовую [жь] реку пала *Сылва* ръка; протоку Сылвы 100 верстъ.

[А на Сылвъ городъ Купгурт].

"А Чюсовая пала въ Каму, ниже города Орлова 70 верстъ".

А ниже Чюсовой пала въ Каму ръка Бълая-Воложка.

А на Бълой-Воложкъ, отъ Камы ръки 120 верстъ, городъ Уфа, а подъ городомъ въ Бълую-Воложку пала ръка Уфа.

А ръка *Бълая-Воложка* вытекла отъ ръки *Юрюкъ-Сакмара*, отъ "Аральтовыя

[Урамтовыя] горы (1), отъ ръки Яика, а про-

току Бълыя-Воложки 790 верстъ.

А ръка Уфа потекла изъ Сибири, 100 версть отъ "Юрюкъ [Урюкъ] Иргызъ ръки, а протоку Уфы 490 верстъ.

А въ Бълую-Воложку "пала" Супулакъ

ръка.

А ниже Бълыя - Воложки 40 верстъ, пала въ Каму Икъ ръка; а Икъ ръка вытекла съ верху ръки Самары за 200 версть оть Самары; протоку Икъ ръки 350 верстъ.

А отъ усть ръки Бълыя-Воложки, "съ [въ] верхъ "и" по ръкъ по Уфъ, по объимъ сторонамъ и до "Аральтовы [Уралтовой] горы и далбе, все живутъ Башкиры, а кормля ихъ медъ, звърь, рыба, а пашни "не MMBIOTE [upin].

А ниже Ика ръки 40 верстъ, на ръкъ на Камъ "городище Чортово [градъ Чортовъ, Алабуга тожь].

А виже Чортова городища 50 верстъ, пала въ ръку въ Каму, ръка Вятка.

А ниже Вятки на Камъ городъ "Бетки Бътки.

⁽¹⁾ Въ Идрографіи правильнъе: Уральтовая, т. с., Уральская гора, или хребеть горный.

А ниже Бетковъ 50 верстъ, на Камѣ, на "лѣвомъ [правомъ] берегу, городъ Лаишевъ, а противъ города "и ниже города "по" [ua] Камѣ, съ лѣвыя стороны 50 верстъ, вдоль гора.

А ниже города Лаишева, изъ Камы ръки потекла протока "Тервыкъ [Чертыкъ], и пала въ Волгу.

А *Кама* пала ниже Лаишева въ Волгу 30 верстъ.

А Лаишевъ отъ Казани 60 верстъ. [сухимъ путемъ].

XIII.

"Р ТКА ВЯТКА".

Ръка Вятка пала въ ръку Каму "съ правой стороны", а вытекла ръка Вятка отъ верху ръки Камы, и потекла подъ "Вятцкіе [Вятскіе] городы.

На Вяткъ городъ Шестаковъ.

А ниже Шестакова 20 верстъ городъ Слобода. Отъ Слободы 30 верстъ городъ $X_{\Lambda bi}$ новъ.

Ниже Хлынова 50 верстъ, городъ Орловъ.

Ниже Орлова 30 верстъ, "на Вяткъ"

городъ Котельничь.

А протоку ръки *Вятки*, отъ "верху до города Котельнича", 550 верстъ.

А отъ Котельнича прямо, а не ръкою, до усть ръки Вятки, гдъ пала въ Каму, 500 верстъ.

А Вятка пала въ Каму, ниже Чортова городища 40 верстъ.

А отъ усть рѣки Вятки, 120 верстъ, на Вяткѣ городъ *Малмышъ*.

А выше города Малмыша пала въ Вятку ръка *Шошма*.

"А по Вяткъ ръкъ по Котельничь съ верху городъ Bятка".

А ниже Казани 120 верстъ, на Волгъ, на "нагорной [Нагайской] (1) сторонъ, городъ Тетноши.

А противъ Тетюшь, и ниже Тетюшь, на Волгъ, по луговой сторонъ, "Болгоры» [Болгары].

⁽¹⁾ Въ Идрографіи со всемъ пеправильно: Пагайская сторона.

"А городъ Лаишевъ отъ Казани на Камъ 60 верстъ".

А ниже Тетюшь [на пагорной странъ градъ Синзирескъ, на валу, отъ усть ръки Камы] 200 верстъ, на Волгъ, "отъ усть ръки Камы", городъ Самара.

А по "нагорной [Нагайской] сторонъ по Волгъ, отъ усть ръки Свіяги и до усть ръки Самары, и до Царицына, берегомъ

горы.

А выше города Самары 20 версть, пала въ Волгу ръка Сокъ; протоку Сока ръки 230 верстъ.

А по правой сторонъ ръки Сока, отъ города отъ Самары 90 верстъ, "озера [озеро], а въ "нихъ [немъ] емлютъ съру горючую.

А подъ городомъ подъ Самарою пала ръка Самара, а изъ Самары на усть вытекла протока; а вдоль тое протоки 20 верстъ; и пала въ томъ же мъстъ опять въ Волгу, гдъ вытекла.

А рѣка *Самара* вытекла съ востоку четырьмя розсошми, отъ *Дюнкгила* рѣки; протоку Самары 620 верстъ.

А рѣка Дюнкгилъ пала въ рѣку Яикъ. Отъ верху рѣки Самары до рѣки Яика 120 верстъ. Въ ръку Самару, съ верху, съ правыя стороны, пала ръка *Черная*, а въ Черную ръку пала ръка *Красная*; протоку тъхъ //ръкъ// 100 верстъ.

А отъ верховья Самары рѣки, пали тѣ "рѣки [рѣчки] въ Самару 200 верстъ.

А ниже ръки Черныя 300 верстъ, пала въ Самару съ полудни ръка "Бузувлукъ [Бузувлукъ], а въ Бузувлукъ пали три ръчки, однимъ прозвищемъ, всъ три Уланы. Протоку Бузувлука ръки 200 верстъ.

А отъ верху ръки Бузувлука на поляхъ и до Синяго моря (1), кочевье все большихъ Нагаевъ.

А отъ верху Бузувлука, то все большихъ *Нагаевъ* кочевья, до Спияго моря, 1350 верстъ.

А выше ръки Сока и ръки Самары, отъ усть ръки Самары, до усть ръка Ика [40 верстъ], а Икъ ръка пала въ Каму пиже Бълыя-Воложки "40 верстъ".

"Отъ [съ] верху Самары до верху Бълыя Воложки 350 верстъ.

⁽¹⁾ Синимъ моремъ, въ старину называлось море, или правильнъе озеро Аральское.

А ниже Самары 200 верстъ на Волгъ городъ *Саратовъ*, а до Саратова отъ Самары, по правому берегу Волги, горы.

Авыше Самары, съ Нагайскія стороны, пала въ Волгу ръка Уса [подъ Наденнымъ усольемъ]. Протоку ръки Усы 60 верстъ.

А ниже Усы рѣки, отъ Самары 100 верстъ, пала рѣка "Сызанъ [Сызрань].

А ниже "Сызани [Сызрапп] ръки, съ луговыя стороны, 120 верстъ, пала въ Волгу ръка Елашъ-Иргызъ.

А ниже 30 верстъ пала въ Иргызъ Кемеликъ ръка.

А Иргызъ [рѣка] и Кемеликъ, обѣ потекли отъ Бузувлука; протоку Иргызъ рѣки 120 верстъ, а Кемелика протоку 70 верстъ.

А ниже Иргызъ рѣки 30 верстъ, *Кара*манъ рѣка; протому Карамана 80 верстъ.

А ниже Карамана рѣки 40 верстъ, на Волгъ, городъ Саратовъ Подъ Саратовымъ пала рѣчка изъ озера, а другая рѣчка пала изъ поля.

А съ "нагорныя [Нагайскія] стороны, выше Саратова, пала ръка Тайблыкъ.

А на Волгъ ръкъ, противъ Саратова, островъ.

А ниже тово острова, съ нагорныя стороны, пала въ Волгу ръка Увъша, а ниже ее городище Увъшинское.

А ниже Увѣши 60 верстъ, пала въ Волгу рѣка *Иловка*.

А ниже Иловки 50 верстъ, пала въ Волгу ръка *Камышенка*.

А ниже Камышенки 40 версть, пала

"ръчка [ръка] Балыклъя.

А съ луговой стороны, выше Камышенки ръки, пала въ Волгу ръка Урусланъ, "а въ Урусланъ пала ръка Узень".

А Урусланъ рѣка потекла отъ рѣки Узени - деревянныя; протоку 100 верстъ, а рѣки Узени протоку 120 верстъ.

А ниже Балыклъи ръки, на Волгъ,

Стръльныя горы.

Апротивъ Балыклъи, за [ръкою] Волгою, озеро Соленое; вдоль 90 верстъ; а около тово озера берегомъ колодези пръсные.

А пиже Балыклъи 80 верстъ, на Волгъ, островъ *Царицынъ*.

А противь острова пала [въ Волгу] ръка Царица, вытекла отъ ръки отъ Дону; протоку 90 верстъ; а на острову городъ Царицынъ.

А на луговой сторонъ, ниже Царицына города, изъ Волги потекла ръка Ахтуба.

А по ръкъ по Ахтубъ на 90 "верстъ [верстахъ] отъ Царицына, Золотая орда, мечети Татарскія каменныя.

А няже Золотыя орды 50 версть, на Волгь, *Кривая-Лука*.

А противъ Золотыя орды, отъ Ахтубы 100 верстъ, *пески Нарымскіе*; вдоль песковъ 300 верстъ.

А межь тъхъ песковъ ростетъ трава, и колодези многіе.

А противъ Золотыя орды, противъ ръки Узеня, обтекло тъ пески озеро, 100 верстъ вдоль.

А отъ Хвалимсково (1) моря обошло тъ пески тоже озеро 120 верстъ.

А конецъ тово озера, отъ рѣки отъ Деревянныя—Узени, и отъ рѣки Уруслана, возлѣ тѣхъже песковъ, озеро, вода прѣсная.

А по другомъ концѣ тѣхъ песковъ, отъ рѣки [отъ] Янка на 100 верстъ, а у песковъ озеро Санарлы; вдоль тово озера 50 верстъ.

А выше тово озера потекла рѣка; протоку 100 верстъ; пала въ рѣку въ Деревянную-Узень.

⁽¹⁾ Хвалимскимъ, или Хвалынскимъ, моремъ называлось Каспійское море.

А промежь той ръки и ръки Узени, многіе частые озера; вдоль по тъмъ озерамъ 60 верстъ, а поперегъ 30 верстъ.

А выше той ръки пала въ Деревянную Узень, ръка; отъпесковъ до Узени текла 80 верстъ; а объ тъ ръки Камышъ Самаръ (1) нетекучія.

А ръка Узень потекла изъ кочевья большихъ Нагаевъ, прямо отъ ръки Кемелика, за 60 верстъ отъ Кемелика.

А другая россошь Деревяныя—Узени, потекла 120 верстъ отъ Саратова, и потекла къ "ръкъ [ръчкъ] къ "Яику [Ику] въ озеро; протоку до озера 300 верстъ.

А изъ товожь озера потекла ръка 30 верстъ. Да потекла "двумя [двъма] протоки, раздълясь; правой протоки 70 верстъ, и пала въ озеро, а кругъ тово озера многіс озера малые, [а] въ которое озеро та ръка пала, и тово озера верстъ съ 20.

А другая протока той рѣки текла 50 верстъ, [и] пала въ другое озеро, а вдоль тово озера 30 верстъ, а поперегъ 20 верстъ.

Въ тоежь ртку Деревянную-Узень, пали съ другой стороны двт ртчки, обт

⁽¹⁾ Въ Идрографіи раздъльно: Камышъ, Самаръ.

Узени малыя; протоку тъхъ ръчекъ 70 верстъ.

А рѣка Деревянная-Узень потекла надвое, и какъ сошлись, и тѣ объ рѣки "зовутся" Камышъ-Самаръ.

Въ тожь озеро пали двѣ рѣки, обѣ рѣки *Кушумы*, протекли отъ горы Дентумы.

А горы Дентумы, вдоль и поперегъ 40 верстъ.

A протоку тъхъ объихъ ръкъ 90 верстъ.

Асъ верху тъхъ ръкъ, и тое горы Дептумы, обтекла ръка Окиюкъ, и пала въ "ръчку [ръку] "Тюрчь [Турчь] Аганъ.

А ръка *Тюриь-Аганъ* "пала [потекла] въ Терекъ, а отъ Терка гора Дентума 80 верстъ.

Оть Золотыя жь орды, оть ръки Ахтубы, противъ песковъ Нарымскихъ, 70 версть, озеро [соленое] "Ускунчакъ [Утопчакъ], а въ томъ озеръ ломаютъ соль, чиста какъ ледъ.

Отъ моря жь возлъ пески пять мечетей Татарскихъ, "Бешкызъ [Бешкызъ]; отъ песковъ 30 верстъ бугры, а въ нихъ два колодезя.

А отъ тъхъ бугровъ 60 верстъ къ Астарахани, другіе бугры Чогать. А отъ Бешкызъ "мечетей [мечеть] 50 верстъ гора, въ доль 70 верстъ, а у тое горы 10 колодезей.

А отъ той горы 80 верстъ, гора; вдоль тое горы 90 верстъ, а у той горы 40 колодезей.

А отъ той горы 90 верстъ, гора Тештишъ-кень, а у нее колодезь.

А отъ той горы къ Астарахани до Ахтубы 40 верстъ, до озера Берекента-Карадуванъ.

А ниже Карадувана, озеро "Таудакь [Таутдакъ], а ниже Таудака пала Ахтуба въ море, съ полевыя стороны.

А ниже Ахтубы, изъ Волги протока "Кайдакъ [Кандакъ].

"Третья" протока Арыча.

"Четвертая" протока Гнилуша.

"Пятая" протока "Болда [Булда].

А ниже "тое [тыхъ] "протоки [протоковъ] на лъвой сторонъ Волги, городъ "Астарахань [Астрахань].

А ниже Астарахани три протоки изъ Волги въ море.

А наже тъхъ протокъ на четвертомъ протокъ городище.

А ниже того городища изъ Волги въ море 10 протокъ.

Асъ правыя стороны Волги, отъ поля, отъ Астарахани 30 верстъ, потекла изъ Волги протока, отъ Волги къ полю 30 верстъ, и текла огибью 60 верстъ, пала отъ Волги за 30 верстъ въ море.

А межь тое протоки и рѣки Волги, на острову "озеро [озера], "въ томъ озеръ" емлютъ соль.

А отъ Астарахани до тое соли 80 верстъ.

А противъ тое соли, за тою протокою, два озера соленые, отъ того озера, что на острову, 10 верстъ.

А отъ Астарахани до тъхъ озеръ 100 верстъ.

А ниже тъхъ озеръ, озеро, морская пролива, отъ тъхъ озеръ 30 верстъ; вдоль тово озера 110 верстъ, а поперегъ 20 верстъ "Башкизъ [Башкизъ]. Отъ тово озера 50 верстъ Бълое озеро.

А отъ тово озера 30 версть, *Бълое*жь озеро, а отъ моря [до] того озера 50 верстъ.

А отъ тово озера 40 верстъ, озеро Ясыбашъ.

А отъ тово озера 110 верстъ проливъ морской *Тереузякъ*, а по конецъ Тереузяка 5 колодезей.

А отъ верху Тереузяка до усть рѣки Кумы 80 верстъ.

А ртки *Кумы* вытекли изъ горъ, отъ Кубы ртки, и потекли объ въ землю.

А отъ верху Тереузяка до усть ръки до Подстепныя-Быстрыя, протоку Терка ръки 100 верстъ.

Отъ усть *Быстрыя* до города до *Тюменскаго* 120 верстъ; а вверхъ ръкою Теркомъ до острогу 220 верстъ.

А отъ острогу вверхъ по Терку до усть ръки Бълыя, до Пятигорскихъ Черкасъ, 100 верстъ.

Отъ Тюменсковожь моремъ до Дербента города, до Желъзныхъ воротъ (1) 180 верстъ.

А ртка Терекъ, и по ней горы и ртки.

И по ръкъ по Куру, и по Хвалимскому морю, до Кизылбашской земли, писано подлинно въ книгъ сей въ росписи "ръки" Дону, послъ Чернаго моря.

А Казацкія орды кочевье, и земля Юргенская, и земля Бухарская, писано въ росписи съ ръкою "Янкомъ [Янкомъ].

^(*) Дербентъ назывался также Жельзными вратами.

XIV.

"IIOMOPCKIE".

Роспись ръкамъ поморскимъ, морскимъ "Берегомъ [берегамъ] отъ усть ръки Тенуя.

Въ море пала рѣка *Тенуй*, протоку 400 верстъ.

Авъръку въ Тенуй, сълъвыя стороны, пала ръка Bop z, протоку 120 верстъ; течетъ изъ озера.

Въ ръкужь въ Тенуй, съ правыя стороны, пала ръчка *Валнева*; протоку 20 верстъ.

Ръчка Силенга пала въ Тенуй, протоку

30 верстъ.

Ръчка Уиз, протоку 30 верстъ.

Ръчка *Кривая*, а въ Кривую пажа ръчка *Мошница*, протоку 20 верстъ.

А отъ усть ръки Тенуя, морскимъ берегомъ, въ море пала ръчка "Неядема [Нясдема], протоку 50 верстъ.

Въ ръчку "Неядему [Няедему]. пала ръчка Утонга; протоку 20 верстъ.

А промежь ръки Тенуя и ръчки "Неядема [Няедема] морскимъ берегомъ, наволокъ "Подка [на Волокъ подъ Ка] 20 верстъ (1).

А отъ усть ръки Утонги до усть ръки

Таза, морскимъ берегомъ, 50 верстъ.

А Тазъ ръка вытекла изъ озера, протоку 250 верстъ.

А изъ которово озера Тазъ ръка вытекла, и то озеро вдоль 150 верстъ, а поперегъ 100 верстъ; [а] озеро островисто.

А промежь рѣки Утонги и рѣки Таза, на морѣ у берега, "островъ "Шамли [Шалимъ] вдоль 30 верстъ.

А на устьт, съ лтвой стороны ртки Таза, отъ моря 20 верстъ, погостъ Бориса и Глюба.

А отъ Тазъ рѣки, морскимъ берегомъ 20 верстъ, пала въ море рѣчка Денга, да рѣчка Воема, а промежь ими берегомъ 30 верстъ.

А промежь тахъ рачекъ "Волитиво [Волотово] городище.

А отъ тъхъ ръчекъ берегомъ до усть ръки *Печени* 30 верстъ, а "ръка [ръчка]

⁽¹⁾ Бъломорскіе прибрежные жители, Наволокомъ называютъ возвышенность иди выдавшійся берегъ моря.

Печень вытекла изъ озера и пала въ морскую проливу, а у морской проливы, на усть ръки Печени, два монастыря Печенскіе.

А отъ усть ръки Печени къ морскимъ проливамъ, а промежь тъхъ проливовъ Толстой наволокъ.

А отъ морскихъ проливовъ, морскоюжь проливою, къ ръчкъ къ "Ситовкт, [Скитовки] волокъ Мотка 15 верстъ.

А промежь тово волоку, у моря, "Мотоской [Мотоской] наволокъ, а [про] межь морскихъ проливовъ "Мотокская [Мотоская] губа.

А отъ усть ръчки Ситовки къ ръчкъ....

А отъ той ръчки до усть ръчки Урыг 40 версть, а протоку тъхъ ръчекъ на 30 версть.

А отъръчки Уры къ морскому проливу, къ усть Колы, а въ проливу пала "ртка [ръчка] Кола, да ръка "Тулома [Кулома], вмъстъ устьями.

А промежь тёхъ рёкъ на усть городъ Кола, отъ моря 60 верстъ.

А ръка *Тулома* вытекла изъ озера изъ *"Нома* [Нота], а *Кола* ръка вытекла изъ *Коло* озера, и прошла сквозь *"Пол*ъ [подъ] озера, да сквозь озера *Мурдъ*.

А ниже города Колы 40 верстъ, пала въ морскую проливу, въ Кольскую, ръчка Ваенга-верхняя, да ръчка Середняя, да ръчка Тюва, да озеро Зеленцы.

Отъ Ваенги до морскова берегу 40

верстъ.

А городъ Кола отъ моря на верху морскія проливы 60 верстъ.

А отъ Кольской морской проливы, отъ усть Зеленцовъ, на моръ два острова.

А отъ тъхъ острововъ до усть "ръчки [ръки] Тирибири, а ръчка Тирибирь пала въ морскую проливу, усть морскія проливы, блиско морскаго берегу 50 верстъ.

А отъ усть ръчки Тирибери и морскія

проливы до ръчки....

А отъ той ръчки до усть ръчки Оленницы 60 верстъ, а противъ ръчки устья Оленницы на моръ островъ Оленница.

А отъ усть рѣчки Оленницы, до усть рѣчки "Рыдани [Рынды] 70 верстъ; "половина рѣчки Рыдани Кольскаго присуду, а другая половина Воскресенскаго монастыря".

А отъ усть ръчки "Рыдани [Рынды] до усть ръчки Золотой 12 верстъ.

А отъ ръчки Золотой до усть ръчки "Хармавы [Хармовы] 10 верстъ. А отъ усть "Хармавы [Хармовы] до усть ръчки Лица 30 верстъ, а промежь "Хармавы [Хармовы] и ръчки Лица на моръ 7 острововъ.

[Противъ тъхъ острововъ па брегу *Попундръ:* живутъ Лопари крещеные].

А отъръчки отъ Лица, къ корабельному становищу 30 верстъ.

А отъ корабельнаго становища до усть ръчки Сидорова-ручья 10 верстъ.

А отъ Сидорова-ручья до усть ръчки "Арзиной [Арсины] 30 верстъ.

А промежь Сидорова-ручья и ръчки "Арзиной [Арсины], у моря, становище корабельное, а на усть ръчки "Арзиной [Арсины] на моръ островъ "Ноккюевъ".

А "на [отъ] усть [ръчки] "Арзиной [Арсины] берегомъ 25 верстъ, къ ръчкъ Дроздовымъ-ручьямъ.

А отъ той ръчки до усть Иванова ручья 20 верстъ.

А отъ ръчки отъ Иванова - ручья къ становищу корабельному.

А отъ корабельнаго становища къ ръчкъ "Еконгъ [Екангъ] 90 верстъ. [Тутъ Сеятой носъ].

А отъ ръчки "Еконги [Екапги] до усть ръчки Лунбы, берегомъ 100 верстъ, а прямо "не" берегомъ 60 верстъ.

А у ръчки у Лунбы противъ устья на моръ два острова.

А отъ усть ръчки Лунбы до усть ръчки Пещанки-городецкія 30 верстъ.

А отъ ръчки Пещанки-городецкія, до усть ръчки *Пещанки-Качковы* 20 верстъ.

А отъ Пещанки-Качковы до ръчки до Орловки 30 верстъ.

А отъ устья рѣчки Орловки до усть рѣчки Поноя 20 верстъ. [Отъ Колы 612].

А отъ ръчки Поноя, до усть ръчки Сосновки 60 верстъ.

А отъ Сосновки, до усть рѣчки "Бабьей [Бабьи] 30 верстъ.

А отъ "Бабьей [Бабьи] до усть рѣчки Пулонги 20 верстъ.

А отъ Пулонги до ръчки до "Талицы [Пялицы] 20 верстъ.

А отъ ръчки отъ "Талицы [Пялицы] до усть ръчки Чапомы 20 верстъ.

А отъ Чапомы къ ръчкъ къ *"Спірыльной* [Стрыкъ] 30 верстъ.

А отъ "Стръльной [Стрълки] къ ръчкъ къ Чавунгъ (1) 30 верстъ.

А отъ Чавунги къ усть "рѣчкѣ [рѣкѣ] Варзуги 20 верстъ, а Варзуги рѣки протоку 200 верстъ, а на устьѣ рѣки Варзуги по обоимъ берегамъ два погоста.

[Отъ Поноя до Варзуги 230 верстъ].

А отъ усть рѣки Варзуги къ усть рѣчкѣ *Тангинъ* 30 верстъ.

А отъ ръчки Тангины къ Каранцамъ

20 верстъ.

А отъ Каранцовъ къ ръчкъ 60 верстъ.

А отъ тое ръчки къ ръчкъ Кузъ 10

верстъ. У морскаго берега гора.

А отъ горы къ усть рѣкѣ "Унбть [Умбъ] 15 верстъ, а противъ рѣки "Унбы [Умбы] на морѣ островъ, да на устьѣжь "Унбы [Умбъ] погостъ.

А отъ усть "Унбы [Умбы] рѣки до усть рѣки "Порьей губы [Порые губа] 50 версть.

А отъ усть ръки "Порьей [Порыя], у

моря монастырь Кукуевъ.

А отъ Кукуева монастыря до усть ръки *Нивы* 80 верстъ, а *Нива* ръка

⁽¹⁾ Въ Идрографіи: Вагунеа; но ето опечатка, ибо послъ называется Чавунга.

вытекла изъ озера изъ Имандра, и пала въ море.

А на устьъ Нивы ръки монастырь Кандолакша.

[A] по берегу тово озера горы *Будринскія*, вдоль Имандра озера 100 верстъ ⁽¹⁾.

А отъ Нивы ръки, за тъмъ озеромъ Имандромъ, съ полуночныя страны, и изъ иныхъ озеръ, неподалеку, вытекла ръка Кола, и пала подъ городомъ подъ Колою.

А отъ "Кольскія [Конскія] губы, прямо "отъ" усть ръки Нивы, тъ всъ ръки морскимъ берегомъ стали въ губъ, въ "заворотье [завороть] Соловецкаго монастыря.

А вдоль по той губъ, отъ верху Кола ръки до моря, нялось противъ Архангельской пристани, противъ Иил ръки 500 верстъ, а поперегъ тово острова, въ томъ морскомъ заворотъ, 290 верстъ.

А Иил ръка, по другой сторонъ морскаго Соловецкаго завороту, ниже устья Двины ръки 150 верстъ.

⁽¹⁾ Въ Идрографін также: "горы Будринскія, вдоль Имандра озера 100 версть." Изъ обонхъ списковь не льзя понять: горы ли простираются вдоль озера на 100 версть, или озеро имъетъ вдоль 100 версть? Послъднее кажется въроятнъе.

А отъ усть ръки Нивы, до усть ръки Ковды, морскимъ берегомъ 70 верстъ.

А на усть Ковды погостъ Ковда.

А "протоку [противъ] Ковды ръки "150 [108] верстъ; течетъ изъозера; вдоль озера 20 верстъ.

А противъ рѣки Ковды, отъ Соловецкаго монастыря 100 верстъ гора.

А отъ запада, отъ конца той горы до другова конца, "до Bыга [Давыга] озера 600 верстъ.

А отъ усть рѣки Ковды до усть рѣки И Чюны [Чупы] 40 верстъ.

А отъ ръки "Чюны [Чупы] до усть ръки "Ареня [Ореня] 40 верстъ.

А отъ той ръки до усть ръки *Керети* поль 70 [65] версть (1), а на усть съ лъвыя стороны погостъ.

А отъ усть рѣки Керети, до усть рѣки "Чюзмы [Чузмы] 70 верстъ.

А отъ усть ръки Чюзмы, до усть ръки Сюзы 50 верстъ.

А отъ Сюзы рѣки до усть рѣки *Къмы* 70 верстъ, а на устьѣ погостъ.

⁽¹⁾ Туть нъть разпогласія въ разстояніи; ибо, по старинному употребленію, полсельдесять значить не 35, а 65.

Отъ рѣки отъ Кѣмы, до усть рѣки "Выга [Выги] 40 верстъ, а въ Выгъ рѣку пала рѣка Сорока; а на усть Сороки погостъ.

А рѣка Выгъ и рѣка Сорока вытекли объ изъ одново озера изъ Выга, а Выгъ озеро островисто.

А ръка Выго пала въ море, противъ Соловецкова острова, а протоку изъ озера до моря 130 верстъ.

А отъ усть ръки "Выга [Выгн], до усть ръки Сумы, а на усть Сумской острогъ, а отъ Сумскаго моремъ до Соловецкихъ чудотворцовъ 110 верстъ.

А отъ усть рѣки Сумы, до усть рѣки "Колижмы [Колежмы] 20 верстъ; на ней погостъ.

А отъ усть рѣки "Колижмы [Колежмы], до усть рѣки *Нюхчи* 10 верстъ.

А отъ усть ръки "Нюхчи [Нюхи], до усть Унижемы 20 верстъ.

Отъ Унижмы, до усть ръки *Кувъ* 10 верстъ.

А отъ Кувъ "до" рѣки [до усть рѣки] "Шуйки [Шуки] 20 верстъ.

А отъ усть ръки "Шуйки [Шуки], до усть ръки Неменьги 20 верстъ, а на устьъ погостъ.

А отъ усть ръки Неменьги, до усть ръки "Онгьги [Опети] "2 [20] верстъ.

А на усть ръки Онъги погостъ Пречистыя Богородицы.

[А противъ устья рѣки Онеги, отъ берсту 7 версть, островь Кій, а на томъ острову Кій монастырь Стаеросъ, еже есть Кресть, строеніе святьйшаго Никона Патріарха Московскаго и всея Россін].

А отъ усть рѣки Онѣги, вверхъ по Онѣгъ 70 верстъ, на лѣвой сторонѣ, городъ Турчесовъ.

А отъ Турчесова вверхъ 175 верстъ, городъ *Каргополь*.

А ръка Онъга течетъ изъ //Паче [Лача] озера (1).

А съверху "въ" Паче [Лачи] "озеро [озера] пала ръка "Свирь [Свидъ] (2), а вытекла "Свирь [Свидъ] ръка изъ Воже озера.

"А Воже озеро" отъ усть ръки Онъги отъ моря 430 верстъ.

А съ лъвыя стороны озера Вожа, Чаронда.

А отъ Чаронды до Каргополя 150 верстъ.

⁽¹⁾ Чтеніе Лаге върнъе.

⁽²⁾ Чтеніе Свирь върнье.

А ниже Каргополя 20 верстъ, пала въ Онъгу ръчка ${}''Bo\partial_{\Lambda}a^{(1)}$ изъ Hимилскова озера; протоку 30 верстъ.

А съ лъвыя стороны пала въ Онъту Кинъ ръка; течетъ Кинъ ръка изъ озера изъ "Киня [Киня], а "Киня [Кина] озеро 20 верстъ, а ръки протоку 20 же верстъ.

А съ верху Кинъ озера пала Поцъ

рѣка, протоку 50 верстъ.

А ръка Поцъ течетъ изъ Поцъ озера, а сверху Поцъ озера пала "въ озеро" ръчка Волошева, а взялась ръчка Волошева близко ръчки Мышьихъ-черевъ, а Мышьи-черева ръчка пала въ Водлу ръку.

А Водла ръка верхняя, взялась отъ моря, противъ города Турчесова, и пала въ Водло озеро.

А Водло озеро островисто; вдоль озера 40 версть, а поперегь больши 10 версть.

А изъ Водла озера вытекла нижнял ръка *Водла*, потекла въ *Онъжское* озеро.

А отъ верху Водлы ръки до Выга озера 30 верстъ.

А съ другія стороны озера Выга пошла ръка..... "60 [600] верстъ вдоль

⁽¹⁾ Въ Идрографіи Волга вмісто Водла, по опечаткі; ибо посль говорится о Водль.

горою, а конецъ тое рѣки противъ *Ковда* озера.

А съ другія стороны, съ полудни тое горы, отъ Ковда озера 40 версть, а отъ горы на полдень 40 [же] версть, озеро.

A изъ того озера потекла рѣка Π елеть въ озерожь, и въ тожь озеро пало озеро Pебонь.

А изъ озера вытекла ръка *Вокса*, и пала Вокса въ озеро въ *Узерво*.

А изъ Узерва озера вытекла рѣка "Узерва [Узорва], и пала въ Корпъльское озеро.

А Корпъльское озеро пало въ озеро въ Нево, а Ладожское озеро тожь.

А на усть рѣки "Узервы [Узорвы] на острову городъ Корпьла (1).

А отъ той же горы городъ "Выборт [Выборть] 200 верстъ.

А городъ "Выборъ [Выборгъ] стоитъ на Котлинт озеръ На озеръ островъ Котлинъ, да островъ Березовой.

А на другомъ концѣ тоежь горы озеро Онгьжское, а съ другія стороны, конецъ горы, Выгъ озеро.

⁽¹⁾ Кексголмъ.

А промежь озера Котлина и озера Онъжскаго, озеро *Нево*, а Ладожское тожь.

А отъ "Выбору [Выборга] озеро Котлино вдоль 150 верстъ, а поперегъ 50 верстъ.

А изъ "Ладожскаго [Котлина] озера (1), "противъ города Оръшка", вытекла ръка Нева, и пала въ "Котлино [Ладожское] озеро [противъ града Оръшка] (2).

А отъ Котлина озера до озера Нево

40 верстъ.

А отъ Оръшка до Выбора 80 верстъ.

Отъ Оръшка [же] до Ругодива (5) 120 верстъ.

Отъ Оръшка [же] до Ладоги 80 верстъ.

А городъ Ладога [стоитъ] на ръкъ на Волховть.

А Волховъ ръка вытекла изъ "Ильмени [Ильменя] озера, отъ Великова Нова-города, а протоку ръки Волхова "100 [200] верстъ.

А на ръкъ на Волховъ, отъ Нова-города

70 верстъ, Варзино.

⁽¹⁾ Здъсь Идрографія со всемъ перепуталась, заставя ръку Неву течь не изъ Ладожскаго, а изъ Котлина озера, и впадать въ Ладожское.

⁽²⁾ Городъ Ортшекъ, нынт Шлюсельбургъ.

⁽³⁾ Ругодевъ, старинное Русское названіе города Нарвы.

Отъ Великаго Нова-города до Иваня-города 150 верстъ.

А Ивань – городъ и Ругодивъ отъ Выбора на другомъ концъ озера Котлина, на ръкъ на Неровъ.

А ръка *Нерова* вытекла изъ "Чуцково [Чудскаго] озера; протоку Неровы ръки 70 верстъ.

А отъ Иваня-города 20 верстъ, городъ Копорье, на берегу "у" Котлина озера.

Отъ Иваняжь города 10 версть, городъ Яма.

Отъ Иваня [жь] города 70 верстъ, у "Чютскаго [Чудскова] озера, городъ $\Gamma \partial o \delta \sigma$.

А отъ Гдова 40 верстъ городъ Кобылей.

А въ озеро въ Чютское пало озеро *Псково*.

А вдоль "Чютскаго озера" 80 верстъ.

А [оть] Псковскаго озера вдоль 50 версть, а поперегь Псковскаго и Чютскаго озера 40 версть.

А отъ Кобылья города до Пскова 70 верстъ.

А подъ городомъ "подъ" Псковымъ рѣка Великая, течетъ въ озеро Псково, а протоку Великія рѣки 160 верстъ.

А въ ръку Великую пала ръка *Пскова*, течетъ сквозь городъ.

А отъ Пскова 50 верстъ, городъ Порховъ, на ръкъ на Шелони, а ръкъ на Шелони, а ръкъ протоку 120 верстъ.

Отъ Порхова до Великаго Нова-города

120 верстъ.

Оть Псковажь 30 версть къ западу, городъ "Изборескъ [Изборескъ], стоитъ на "Славянскихъ [Словенскихъ] ключахъ.

Отъ Изборска 12 верстъ городъ Печеры.

А вверхъ по Великой ръкъ, и по инымъ ръкамъ:

На Великой ръкъ, отъ Пскова 50 верстъ, городъ Островъ, на Великой ръкъ на островъ.

А отъ Острова 60 верстъ, по Великой ръкъ вверхъ, городъ "Вороночь [Вороначь].

Отъ Воронача вверхъ по Великой ръкъ, до ен верховья 60 верстъ.

А ръка Великая вытекла отъ Себежа, отъ Себа озера за 50 верстъ.

Съ правой стороны въ Великую рѣку, ниже города "Вороноча [Воронача], пала рѣка Соронъ.

А отъ города отъ Вороноча 15 верстъ, на ръкъ на Соротъ, Синичьи горы.

Въ Великуюжь ръку пала ръка "Синяя [Синяй], съ лъвой стороны, а вытекла изъ "Синяго [Синяй] озера, а на ней городъ Красной.

Отъ Краснова города 30 верстъ, городъ

Луэка, на озеръ на Луэкть.

А *Красной* городъ отъ Великой ръки 50 верстъ; отъ Пскова Красной 140 верстъ.

На Великой же ръкъ городъ Выборъ.

Отъ Вороноча 25 версть, городъ. Дубковъ.

Оть Дубкова 20 версть, городъ Воло-

димерець (1), да городъ Дворца.

XV.

городы порубежные.

Городъ Невль.

Отъ Великихъ-Лукъ до Невля 60 верстъ.

Отъ Невля 20 верстъ, городъ Озерище.

⁽¹⁾ Городъ Володимерецъ Ливонскій: Русское названіе города Вольмара, Лифляндской губерцін.

Противъ Озерища вытекла рѣка Полотва, и пала подъ Полоцкомъ въ рѣку въ Двину.

Полотскъ отъ Озерища 100 верстъ,

на ръкъ Двинъ, на правомъ берегу.

Отъ Невля до города до *Нещорды* 30 верстъ.

Нещорда стоить на озеръ.

Отъ Нещорды 40 верстъ, городъ Заволочье.

Отъ Заволочья 25 верстъ (1), Дворца.

Отъ Заволочья [жь] 60 верстъ, городъ Себеже, на озеръ на Себть.

"Съ [отъ] западныя стороны отъ Чютскова озера 50 верстъ, противъ Гдова города, и противъ Кобылья "города" [градъ] Юрьевъ (2).

Отъ Нещорды, изъ озера изъ *Теста* вытекла ръка "*Ловоть* [Ловать], и потекла сквозь иные озера, и пала Ловоть ръка въ озеро въ Ильмень.

А отъ усть ръки Ловоти 20 верстъ, пала въ озеро въ Ильмень ръка Полисть.

А въръку "Полисть [Полисту] пала ръка "Порусье [Порусья]. "Полиста [Полисты] ръки протоку 100 верстъ, а Порусьи ръки протоку 50 верстъ.

⁽¹⁾ Читай: находится городъ Дворца.

⁽²⁾ Дерптъ.

На усть ръки Порусьи, городъ *Старая-Руса*, отъ Великаго Нова-города 60 верстъ.

А въ ръку въ Ловоть, за 100 верстъ отъ Ильмени озера, [пала] ръка Явонь, а въ Явонь пала ръчка Коло. Протоку Явони 100 верстъ.

На Явонъ на ръкъ монастырь Дтьмонъ [Демонь].

На ръкъ на Ловоти, отъ Ильмени 70 верстъ, городъ "Курескъ [Курскъ].

Отъ Курска "10[90] верстъ, на Ловоти,

городъ Холмъ.

Отъ Холма 100 версть, городъ *Великіе* Луки.

Отъ Великихъ-Лукъ 80 верстъ, до верху ръки Ловоти, гдъ вытекла изъ озеръ.

Отъ Нещордыжь потекла река Оболь,

и пала въ ръку въ Двину.

А изъ подъ Невля изъ озера потекла ръка "Пола [Пала], и пала въ ръку въ Ловоть.

А отъ усть ръки Ловоти 40 верстъ пала въ озеро въ Ильмень ръка Мста, отъ Великаго Нова-города за 20 верстъ.

Новъ-городъ Великій на озеръ на Ильмени. А подъ Новымъ-городомъ изъ Ильмени вытекла ръка *Волховъ*, и пала въ Ладожское озеро; протоку ръки Волхова 100 верстъ.

Отъ Нова-города, блиско Ильменн, вытекла ръка *Плюса*, и пала въ ръку

Нерову, блиско Иваня-города.

Ръка *Луга* вытекла блискожь Нова города, и потекла въ Котлино озеро, подъ "городъ [градомъ] подъ "Копорье [Копорьемъ].

Въ ръку Лугу пала ръчка Уредеокъ.

[О Ладожскомъ озеръ].

Ладожское озеро, а Нево тожь.

Съ полуночныя стороны тово озера берегомъ отъ конца до другаго конца 80 верстъ.

Съ полуденныя стороны отъ Великаго Нова-города, тогожь озера изъ края въ край берегомъ 130 верстъ.

Отъ запада, отъ Котлина озера, и тъмъ берегомъ, 150 верстъ.

"Отъ [съ] востока Ладожское озеро берегомъ 100 верстъ четвероугольно.

Въ озеро Ладожское пала ръка Узерва, а на ръкъ на Узервъ на острову городъ Корела (1).

А *Узерва* рѣка вытекла изъ озеръ, отъ Ковда озера, до тѣхъ озеръ 80 верстъ.

А отъ тъхъ озеръ, отъ конца, ръкою Узервою, до Ладожскаго озера, протоку. 250 верстъ.

Изъ Нева озера вытекла рѣка *Нева* и течетъ въ *Котлино* озеро отъ города Оръшка (2). Протоку 40 верстъ.

А въ Котлино озеро, промежь Оръшка и "Выбора [Выборга] пала ръка Сестрь.

Въ Нево озеро, съ полуночныя страны, пала ръчка Тажала.

Отъ Тажалы по тожужь берегу, пала ръчка "прозвищемъ не подписана". Протоку тъхъ ръчекъ 20 верстъ.

[A] Отъ тъхъ ръчекъ съ востоку, въ Нево пала ръка Олонецъ, вытекла отъ

⁽¹⁾ Ныньшній Кексголмъ.

⁽²⁾ Въ Идрографіи мъсто ето перепутано такъ: "Въ Нева озеро, отъ западу, пала ръка Нева; течетъ изъ Котлина озера; пала противъ града Оръшка!!!"— Котлинымъ озеромъ, въ старину называлея Финскій заливъ, а Котлинымъ островомъ, тотъ островъ, на которомъ стоитъ Кронштатъ.

верху ръки Повиниа. Повинецъ ръка пала въ Онъжеское озеро.

Въ Нево озеро пала ръка *Свира*, а течетъ ръка Свира изъ Онъжскаго озера. На ръкъ на Свиръ *Александровъ* монастырь.

. Съ верху ръки Свиры монастырь Вознесенской.

Въ ръку Свиру пала ръка *Остръя*, течетъ отъ верху ръки *Шуи*, а ръка *Шуя* течетъ въ Онъжское озеро.

Въ ръку Свиру съ полудни пала ръка Оять, да ръка Стртьчь.

Въ Нево озеро пала ръка Паша.

Въ Нево озеро пала ръка Вороная.

Въ Нево [сзеро] пала ръка Сясь, а въ Сясь пала ръчка "Тифина [Тихфина], "а на ней" монастырь Пречистыя Богородицы Тифинской.

Въ Нево озеро съ полудни пала ръка Волховъ, а на Волховъ на лъвомъ берегу городъ Ладога.

Отъ Ладоги до Ортшка 80 верстъ.

Отъ Ладожскаго озера на востокъ 130 верстъ.

А Онъжское озеро, отъ полуночныя стороны, отъ горы, вдоль по немъ до Муромскаго монастыря 100 верстъ.

А въ Онъжское озеро, подлъ горы, отъ запада, пала ръка Повинецъ, а Повинецъ течетъ отъ верху ръки Олонца.

Отъ западажь въ Онъжское озеро пала

ръка "Шуйка [Щурка].

[А] изъ Онъжскаго озера вытекла ръка Свира, и потекла въ Ладожское озеро.

Въ Онъжское озеро пала ръка Мегра, да ръчка "Вытера], да ръчка "Андома [Алдама].

Въ Онъжское озеро пала ръка *Муромская*, течетъ изъ *Муромскаго* озера, а на "ней [пемь] *Муромской* монастырь.

А противъ Повинца на озеръ на острову монастырь, "да [а па другомъ острову] монастырь Климетикой, "на другомъ острову".

Съ востоку въ Онъжское озеро пала ръка Boдла, течетъ сквозь Boдло озеро, а вытекла ръка Boдла промежь озера Bыга, и города Typuecoea.

[Описаніе ръкъ, которыя]

Морскимъ берегомъ отъ усть "ръки" Онъги, до усть ръки Двины, "ръки, которыя" текутъ въ море.

Ръка *Онтъга* писана въ книгъ сей //прежде [прежь] сего. Отъ ръки Онъги берегомъ къ ръкъ къ Двинъ, на востокъ отъ погосту Пречистыл Богородицы 30 верстъ, пала въ море ръка Танбица.

Отъ Танбицы 20 верстъ, ръчка "Кянда [Канда].

Отъ "Кянды [Канды] 15 верстъ, озеро Нижма.

Отъ Нижмы 20 верстъ, ръчка Лямиа.

Отъ Лямцы 30 верстъ, ръчка Пурнема.

отъ Пурнемы 50 верстъ, ръчка Золотница.

Отъ Золотницы 30 верстъ, рѣчка *Ка*менка.

Отъ Каменки "Лоншега [Локшега].

Отъ "Лоншеги [Локшеги] 15 верстъ, Яренга; на устът погостъ.

Отъ Яренги 20 верстъ на морѣ уская губа, а въ губъ рѣчка Луда, да рѣчка Уна.

Отъ тъхъ ръчекъ 5 верстъ, ръчка "Чюха [чуха].

Отъ Чюхи 10 верстъ, ръчка Сюза.

Отъ Сюзы ръчка "Ненокса [Непоска], на ней погостъ.

Отъ "Неноксы [Непоски] 20 верстъ, ръчка "Солза [Солса].

Отъ "Солзы [Солсы] 20 верстъ, ръчка Кудма:

Отъ Кудмы до усть ръки Двины 20 верстъ.

Ръка *Двина* потекла въ море четырьмя устьи на 50 верстахъ.

А на ръкъ на Двинъ, отъ моря, отъ устья 60 верстъ, городъ Двинской Архангельской, на правомъ берегу Двины.

На устьт ртки Двины, на лъвомъ берегу, монастырь "Никольской [Николаевскій].

[Особое пачало отъ Двины].

Отъ устья ръки Двины, ръки "морскимъ [морскія] берегомъ на востокъ, которыя пали въ море:

Отъ усть рѣки Двины 60 версть, пала въ море рѣка "Мудюга [Мудюга].

Оть "Мудьюга [Мудюги] 20 версть, пала ръчка *Куя*.

Отъ "Куя [Куп] 20 верстъ, пала ръчка Козсла.

Отъ Козслы 25 верстъ, пала ръчка Ерга.

Отъ Ерги 30 верстъ, пала ръка "Золот-ница [Золотица].

Отъ "Золотницы [Золотицы] 20 верстъ, пала ръка *Посва*.

Отъ Посвы "120 [20] верстъ пала ръка

Ница.

Отъ Ницы 5 верстъ, ръчка Ручьи.

Отъ Ручьевъ 20 верстъ, пала "рѣка

[ръчка] Мегра.

Отъ Мегры 30 верстъ, пала "рѣка [рѣчка] *Кулуя*; протоку Кулуя "рѣки [рѣчки] 120 верстъ.

Отъ Кулуя ръки до усть ръки Мезени

25 верстъ.

А ръка Деина и по ней городы, и ръка Мезень, писаны себъ статьею.

Отъ Мезени морскимъ берегомъ 20 верстъ "ръчка [ръка] Пыка.

Отъ Пыки 15 верстъ ръчка Семга.

Отъ Семги 50 верстъ ръчка Мгла.

Отъ Мглы 20 верстъ ръка "Несы [Неса].

Отъ Несы 30 верстъ ръка Яэкма.

Отъ Яжмы 15 верстъ, Яжма-Пинежсская.

Отъ Яжмы-Пипежскія 30 верстъ, рѣка Лажа.

Отъ Лажи 15 верстъ рѣчка *Шамохша*; противъ Шамохши "на морѣ губа".

"Отъ Шамохши" 25 верстъ ръчка

Волосова.

Отъ Волосовой 40 верстъ, ръчка Кія.

Отъ "Кія [кін] 20 версть, ръчка Шейна.

Отъ Шейны 20 верстъ, ръчка Становая.

Отъ Становой 50 верстъ, ръка Мытна.

Отъ Мытны 10 верстъ, ръчка Торна.

Отъ Торны 20 верстъ, "ръка Сальница [ръчка Солница].

Отъ "Сальницы [Солищы] шесть рѣчекъ "не подписаны, безъ прозвищь, пали въ море". [пали въ море, а именъ неподписано].

Отъ усть рѣки *Мезени*, морскимъ берегомъ, до конецъ горы *Шамагодикаго* камени 350 верстъ.

А по конецъ тово камени поворотить 130 верстъ, да поворотить съ другой стороны товожь камени, а берегъ морской отъ тово камени 50 верстъ.

Въ море пала рѣка Промой.

Отъ Промоя 40 верстъ, пала рѣчка Рыбная.

Отъ Рыбныя пала ръчка Жемиюжная.

Отъ Жемчюжныя 20 верстъ рѣчка....

А межь тахъ рачекъ на мора островъ.

Отъ тъхъ ръчекъ двъ ръчки, объ Двойники. Отъ Двойниковъ 20 версть, ръчка Костылиха.

Отъръчки Костылихи 20 верстъ, ръчка *Губистая*.

А отъ Губистыя, губа морская.

Отъ Губистыя 20 версть, ръчка Тундрена.

Отъ Тундрены 11 версть, ръчка Собачья.

Отъ Собачьи 40 верстъ ръчка Чоша.

Отъ Чоши 15 верстъ, ръчка Голубница.

Отъ Голубницы 15 верстъ, "ръчка" "Перепускъ [Переспускъ].

Отъ "Перепуска [Переспуска] 20 верстъ,

ръчка Вислокъ.

Отъ Висяжа 27 верстъ, ръка Вама.

Отъ Вамы 10 верстъ, двъ ръчки, объ Снапницы.

Отъ Снапницъ 30 верстъ, рѣка "Пеша [Теша].

А "въ Пъшу" [Теша] пала изъ горы большово Камени, ръка Пояса.

Большово камени вдоль до моря 230 верстъ.

А отъ усть ръки "Пеши [Теши], морскимъ берегомъ 25 верстъ, ръка малая "Пеша [Теша].

Отъ малыя "Пеши [Теши], ръчка Ръшетелница.

Отъ Ръшетелницы 30 верстъ, ръка Лонга.

Отъ Лонги 30 верстъ, ръка Сая.

Отъ Саи 30 верстъ, ръка Черная.

Отъ Чорной 30 верстъ, ръка Васильева, а на усть той ръки "гора [горы] Большой камень, прилегла къ морю.

А по другой сторонт тово камени пала въ море ръчка....

А отъ той ръчки 20 верстъ, ръка "Индега [Илдега], течетъ поперегъ "камени [камениой] горы, Меньшово камени, протоку той ръки 170 верстъ.

Отъ той ръки 20 верстъ, ръчка Же-

лъзная.

Отъ Жельзной "ръки [ръчки], ръчка Горностай.

А промежь техъ рекъ на морт островъ Святой ност, вдоль "потомъ [по тому] острову 30 верстъ.

А противъ острова Святаго посу, на моръ, островъ *Калгуевъ*, а до Калгуева острова отъ морскова берегу 120 верстъ.

А изъ Калгуева острова текутъ въ море три ръки, "ръка" "Бугрянка [Бурайка], да ръка "Вялимка [Великая], да ръка....

А вдоль по тому острову 100 версть, а поперетъ 50 верстъ.

Отъ ръчки Горностая морскимъ бере-

гомъ 50 верстъ, ръка "Венть [Велть].

А отъ "Венти [Велти] 60 верстъ, ръка "Колоконкова [Колоколва].

Отъ "Колоконковой [Колоколковы] 20 верстъ, ръчка "Пещанища [Песчаница], а противъ ее избочь 40 верстъ на моръ губа [жь].

А отъ той губы къ устью ртки Печеры, а ртка Печера потекла въ море "вночь [вновь]

пятью устын, на 50 верстахъ.

А на ръкъ Печеръ, на правомъ берегу, отъ моря 40 верстъ, городъ Пусто-озеро, стоитъ на острову, обощло къ ръкъ озеро.

А отъ Пуста-озера 70 верстъ, губа Болвановская, а въ ту губу, въ морскую проливу, пала ръчка, прозвище той ръчки въ старомъ чертежъ не написано.

[А] отъ той губы 20 верстъ, ръка

Чорная, да ръка Великая.

[A] отъ ръки Великой 60 верстъ, ръка Пещаная-Бурлова.

А отъ Пещаной 25 версть, ртка Мъдянской-заворот».

[А] отъ Мъдянсково-завороту 40 верстъ, ръка Ханбара.

[А] отъ Ханбары, ръка Коротаева.

[A] отъ Коротаевой 70 верстъ, ръка Кара.

А промежь рѣки Коротаевой и Кары, на морѣ, островъ Вайгачь; отъ берега островъ 10 верстъ (1).

Отъ Кары ртки берегомъ пали въ море три "ртки [ртчки], а прозвища въ томъ мъстъ въ старомъ чертежъ, тъмъ ръчкамъ не подписано.

[А] отъ тъхъ ръчекъ, за губою, пала ръчка въ море *Князкова*, а отъ Кары ръки до Князковой "ръки" 120 верстъ; протоку Князковой ръки 170 верстъ.

Отъ Князковой ръки "200 [100] версть, у моря, *Нарымской* берегъ.

Отъ Нарымсково берега до ръки до Оби 130 верстъ.

За ръкою за Обью, *Таз*ъ ръка, а въ Тазъ ръку пала ръка *Пуръ*.

А на ръкъ на Тазу и на "Пуру [Пуръ], Мангазея.

Ръка Объ великая [писана] ниже сего до Писана орды въ чертежъ описана.

⁽¹⁾ Ето мъсто въ Идрографіи стоить на самомъ копцъ сего отдъленія, тамъ, гдъ начинается описаніе Поморскихъ ръкъ.

Ръки [жь] поморскія устьемъ въ моръ гдъ пали, то выше сего описано, а сами тъ ръки изъ которыхъ мъстъ текутъ, и сколько ихъ протоку, и которыя ръки въ тъ ръки пали, и на тъхъ ръкахъ поморскіе городы, въ книгъ не написаны.

И темъ рекамъ роспись.

Ръка Печера, а на ней на правомъ берегу городъ Пусто-озеро, отъ моря 40 верстъ, а отъ Меньшова камени отъ горы 150 верстъ, а отъ Болвановской губы 50 верстъ.

Отъ Пуста-озера 150 верстъ, нала въ Печеру ръка "Чилма [Цылма], а течетъ "Чилма [Цылма] отъ ръки Мезени изъ озера; протоку "Чилмы 270 [Цылмы 170] верстъ.

А въ "Чилму [Цылму] рѣку, съ лѣвой стороны, пала рѣка "Чилка [Чирка]: протоку "Чилки [Чирки] 130 верстъ.

А въ "Чилку [Чирку] пала ръчка Рубиха.

А выше "Чилмы [Цылмы] ръки пала въ Печеру ръка Ижма.

А выше Ижмы 40 версть, ръка Пинсма.

Протоку Ижмы "120 [220] версть, а Пижмы ръки протоку 350 версть.

А на усть "Чилмы [Цылмы], съ правой стороны Печеры ръки посадъ; на посадъ погостъ "Никола Чюдотворецъ [Николая Чудотворца].

А выше Ижмы ръки съ правой стороны 70 версть, пала въ Печеру ръка Уса, а выше текла Уса отъ верху Кары ръки, отъ моря 70 верстъ.

А въ Усу ръку съ верху изъ горы, пала ръка "Соба [Собъ]; протоку "Собы [Собъ] ръки 150 верстъ.

Авъ "Собу [Собъ] ръку, изъ горът, пала ръчка Волочанка; протоку Волочанки 30 верстъ.

А ръки Усы протоку 550 верств.

А отъ верху Усы ръки до верху горы Князковой, 150 верстъ.

А промежь техъ ръкъ, и ръки Оби, и ръки Пузги, Самоедо кочевая.

А ниже "Саба [Соба] ръки 150 верстъ, пала въ ръку Усу ръка "Левма [Лемва]; протоку "Левмы [Лемвы]; 200 верстъ.

А съ лъвыя стороны, выше Усы ръки 10 версть, пала въ ръку Печеру ръка "Посва [Пасва]; протоку "Посвы [Пасвы] 150 версть, а отъ усть Ижмы ръки 200 версть.

А съ правой стороны, выше Усы ръки 150 версть, пала въ Печеру "Чюгур» [Чугорь] ръка.

А въ "Чюгуръ [Чугоръ] ръку пала "Пыженецъ] ръка, объ вытекли изъ одной горы, а промежь ихъ "верховье [верховей] горою каменемъ 200 верстъ.

А отъ "Пыжнюцъ [Выженецъ] рѣки, отъ верху, до верхужь Левмы рѣки 230 верстъ.

А "Чюгура [Чугора] ръки протоку 325

верстъ.

А противъ "Чюгура [Чугора] ръки, съ лъвой стороны, отъ Чюгура верстъ съ 10, пала ръка Лемша; течетъ отъ Посвы ръки изъ лъсовъ; протоку 200 верстъ.

Отъ Лемии вверхъ 100 верстъ, пала въ Печеру Велва ръка, а вытекла "Велва"

отъ верху ръки Вышегды.

А отъ Велвы 80 верстъ, пала въ Печеру ръка *Мыло-большое*.

А отъ усть Мыла ръки "250 [150] версть, вытекла изъ горы ръка Печера.

А ръка *большое* - Мыло, течеть изъ ръки изъ меньшова-Мыла.

А ръка меньшое - Мыло, течетъ въ "Посивъ [Посикъ] (1), съ ръкою Вычегдою, и

⁽¹⁾ Подъ словомъ Посисъ или Посить, не льзя разумъть географическаго названія: оно должно

пала въ Вычегду; протоку отъ усть ръки меньшово - Мыла, до усть ръки большово Мыла, 290 верстъ.

А отъ верху ръки "Велва [Велвы], изъ озера, потекла ръка Вычегда; протоку Вычегды 415 версть, до усть ръки Сысола, а "Сысола [Сысола] ръка, съ лъвыя стороны, пала въ ръку въ Вычегду.

А отъ усть ръки "Сысола [Сысолы] до усть ръки Вычегды 220 верстъ. Вычегда пала въ Двину ниже Тулупьева острова.

А по рыть по Вычегды съ верху, съ правыя стороны, городъ старая-Пермь, отъ усть Вычегды 140 версть.

А ниже Перми 70 верстъ, на Вычегдъ, городъ "Еренескъ [Еренскъ].

А ниже Еренска 60 версть, городъ Соль – Вычегодская, а отъ усть ръки Вычегды Соль-Вычегодская версть съ 15.

А до верху Двины ръки, отъ усть ръки Вычегды 50 верстъ.

Ниже города Устюга великаго, ръка Сухона, да ръка Югъ, сощись вмъстъ.

значить что инбудь другое: но что именно, я не знаю; можеть быть ето областное слово, для насъ пензвъстное.

И тъ объръки, съ тъхъ мъстъ и до моря, потекла Двина ръка (1).

А отъ Устюга-великаго до Колмогоръ, ръкою Двиною 460 верстъ.

А отъ Колмогоръ 50 верстъ до города Архангельскаго.

А отъ города отъ Архангельскаго до моря, до усть ръки Двины, 30 верстъ.

Ръкижь, которыя пали въ ръку въ Вычегду.

Съ левыя стороны, ниже реки малаго Мыла 80 верстъ, пала въ реку Вычегду река "Нъмъ [Нъмъ]; протоку "Немы [Нъмы] реки 470 верстъ; текла изгибыю криво.

А прямо отъ верху до устья "Нъмы [Нъми] ръки 300 верстъ.

⁽¹⁾ Ето мьсто, въ обоихъ спискахъ, одинаково написанное, не представляетъ полнаго смысла; тутъ пропущено какое нибудъ слово. Извъстно, что Сухона и Югъ, соединясь вмъстъ, составляютъ Двину-съверную.

А ниже "Нъмы [Нъми] ръки 200 верстъ, пала въ Вычегду ръка Сысола, а протоку ея прямо 200 верстъ.

А съ верху текла ръка "криво [Крива] сто верстъ поперегъ, а потекла за 40 верстъ отъ Вятки.

Съ правыя стороны Вычегды, отъ верху 200 версть, озеро Кадомо и иные озера, а вдоль того Кадома озера 40 версть, а попереть 30 версть.

Противъ "тово" озера 20 верстъ, вытекла ръка Bесленая и пала въ ръку въ Π тищу малую.

А Птица ртка потекла изъ горы изъ озера.

А въ ръку въ малую - Птицу, пала ръка *Тетеря*.

А въ Тетерю рѣку пала [рѣка] большая Птица.

Отъ горы до усть ръки Тетери 50 верстъ, а отъ ръки Птицы-большія 80 верстъ.

А отъ тъхъ ръкъ притекла подъ городъ подъ Турей, а изъ подъ "Туренсково [Турейскаго] города текла 100 верстъ, и пала въ ръку въ Вычегду, съ вышней стороны, подъ городомъ подъ старою-Пермью.

Въ тоежь *Птицу* ръку пала противъ, выше города Турьева, ръка *Пожа*; протоку Пожи ръки 70 верстъ.

А съ верху рѣки Птицы притекла рѣка Ухна, и пала въ рѣку въ Ижму "въ горѣ"; въ тоежь гору пала рѣка "безъ извѣстная [безъ устья].

Въ Вычегдужь ръку, выше Соли Вычегодскія 12 верстъ, пала ръка "Виледъ [Вихедъ] съ лъвой стороны; протоку 150 верстъ.

XVI.

Р Ѣ К И,

которыя въ Двину пали.

Ниже устья рвки Вышегды, съ правой стороны 30 верстъ, пала "рвчка Ухинога [ръка Устюха]; протоку 130 верстъ.

А ниже "Ухтюги [Устюхи] 50 версть, пала ръка Тойма-верхняя, а ниже Тоймы 20 версть, пала Тойма-нижняя. Протоку верхней Тоймы 150 версть, а нижней Тоймы 110-[70] версть.

Ниже Тоймы пала ртка Тойса; протоку

50 верстъ.

А съ лѣвой стороны впала въ Двину рѣка Вага, а вытекла Вага съ верху рѣки Вожуги, отъ Воже озера; протоку 350 верстъ.

А съ верху Ваги ръки, городъ "Верховажской, а], отъ верху ръки 20 верстъ.

Отъ "Верховажья [Верховажскажь] 20

версть, городь Спаской.

Отъ Спаскаго 30 верстъ, Великая слобода.

Отъ Великія слободы 50 версть [градъ]

Шенкурской.

А ниже Ваги рѣки 50 верстъ, пала въ Двину рѣка Янда, а въ ней емлютъ сѣру горючую.

А ниже Янды 10 версть, съ правой

стороны, пала въ Двину ръчка Ваенга.

Отъ Ваенги 50 верстъ до верху Пушенги – Двинской, а Пушенга вытекла изъ озера; протоку 100 верстъ; пала въ Двину противъ Ямцы ръки.

А отъ усть Ваенги ртки до усть

Пушенги ръки Двинской 70 верстъ.

А противъ Пушенги на другой сторонъ погость Троица.

А ниже усть ръки *Ямцы* 50 версть, городь *Колмогоры*.

А выше Колмогоръ, съ другой стороны, пала ръка *Пинега*.

А въ Пинегу пала рѣка *Ежуга* противъ Колмогоръ 120 верстъ; протоку 60 верстъ.

Въ Пинегужь пала съ другія стороны Пушенга [Пишенга] Пинежская, изъ озера, протоку 120 верстъ, а потекли ровно изъ дву озеръ съ Пушенгою-Двинскою.

А промежь Пушенги—Двинской, и ръчки Ваенги, и ръки Двины, ростетъ древо лиственица, да камень "олебастръ [алебастръ].

А противъ Пушенги – Двинской пала рѣка Емца; протоку 250 верстъ; вытекла отъ рѣки отъ Онѣги.

XVII.

Ръки выште сего писаны съ ръкою Волгою, потекли отъ Вологды и пали въ ръку въ Волу [жь].

Отъ Вологды потекла ръка *Негра*, п пала въ ръку Кострому, а на пей городъ *Любимъ*.

Ръка Кострома пала въ Волгу, выше города Костромы; ниже "Шексны [Шексны] 120 верстъ, отъ Ярославля 60 верстъ.

А съ верху на ръкъ на Костромъ городъ Галицкая-соль, отъ Костромы 150 верстъ.

Въ Кострому рѣку пала рѣка Вожуга изъ Галицкова озера, а на ней Буй городъ, отъ Костромы 90 верстъ.

Отъ Костромы 30 верстъ, городъ Судай.

Отъ Буй города 30 версть, городъ Галичь; подъ Галичемъ озеро.

Отъ Галича 70 верстъ Соль-Галицкая.

Отъ Галицкой-Соли 30 верстъ, городъ Унжа на ръкъ на Унжть.

Отъ тово города 50 верстъ, городъ Кологривъ.

Отъ Галича 50 верстъ городъ "Порфеньевъ [Парееньевъ] на ръкъ на Непь.

Оть Галича 70 версть, городь Кадуй,

на ръкъ на Нейдть.

Ниже Костромы 50 версть, на Волгь, городь Кинешма, "отъ ней [а отъ Кинешмы въ право сухимъ путемъ до града] до Луху 30 верстъ.

Ниже Кинешмы 30 верстъ, пала въ

Волгу ръка Унжа.

А въ Унжу пала Немда, а выше Немды 70 верстъ, пала въ Унжу ръка Нея; течетъ отъ Галича; протоку больши #110 [100] верстъ.

А Унжа пала въ Волгу противъ города

Юрьевца.

Ръка Ивда, да ръка "Юза [Юга], вытекли межь ръки Юга и ръки Сухоны, отъ Устюга - великаго за 80 верстъ, и тъ объ ръки какъ сошлися вмъстъ, "изъ [и съ] тъхъ мъстъ потекла ръка Унжа.

На ръкъ на Унжъ, противъ города Тотмы 40 верстъ, "городокъ [градъ] Великая Деревня, да городъ Кологривъ.

Отъ Галицкой - Соли городъ Кологривъ

80 версть, на усть ръки Вижаса.

А съ мівыя стороны ріки Унжи ріка Вятка, а съ правыя стороны Вологда.

. На ръкъ на Вяткъ города Вятцкіе.

А городъ Вологда на ръкъ на Вологдъ, да въ ровъ пущена "ръка [ръчка] Золотуха.

XVIII.

Роспись ръкамъ, которыя пали въ ръку въ Сухону.

Ръка *Сухона* вытекла изъ *Кубенскаго* озера.

А въ Кубенское озеро пала ръка *Куба*. Протоку Кубы ръки 100 верстъ, а *Кубенскаго* озера протоку 50 верстъ, а поперегъ 15 верстъ.

На Кубенскомъ озеръ монастырь

[словетт.] каменной.

Въ Сухону съ верху пала ръка Вологда.

XIX.

Оть царствующаго града Москвы дорога къ Архангельскому [жь] городу, къ морской къ корабельной пристани, да дорога [жь] въ Сибирскіе городы.

Отъ Москвы до *Троицы Сергіева* монастыря 60 верстъ.

Отъ Троицы до Переславля 60 верстъ. Переславль на ръкъ на Трубежъ, "течетъ" изъ Переславскаго озера.

Отъ Переславля 60 верстъ до *Ростова*. Ростовъ на берегу у *Ростовскаго* озера.

Отъ Ростова до *Ярославля* 60 версть. Ярославль на ръкъ на Волгъ, на усть ръки *Которосли*.

Отъ Ярославля до Вологды 200 верстъ.

"Отъ города отъ Вологды дорога рѣкою Вологдою въ рѣку въ Сухону, а на Сухонъ, отъ Вологды 90 верстъ, городъ Шуйской".

[Отъ Вологды до Шуйскаго 90 версть. Городокъ Шуйской словсть Ростовскаго Митрополита, на Сухонъ на правой странъ].

Отъ Шуйскаго 130 версть на Сухонъ городь Тотма, а подъ нимъ съ лъвыя стороны пала въ Сухону "ръчка [ръка] Песья-деньга, а съ другой стороны противъ города пала въ Сухону ръка Тотма.

Отъ Тотмы Сухоною 60 верстъ "городокъ [градъ] "Брусенскъ [Брусенскъ].

Отъ Брусенска [городища] до Городищна 50 версть.

Отъ Городищна 50 верстъ до Боб-

Отъ Бобровска до *Стръльнаго* 50 верстъ.

Отъ Стръльнаго 50 верстъ до Устюга великаго.

Въ ръку въ Сухону, ниже Тотмы 30 верстъ, пала ръчка *Пеншима*; "протоку 40 верстъ".

А ниже Устюга Великаго версты съ 3, пала въ "ръку" Сухону ръка Юго, а вытекла Югъ ръка промежь ръки Унжи и ръки Маломы, отъ Ватки, отъ Котельнича //за / 80 верстъ, а отъ Шуйскаго прямо за 110 верстъ, а отъ Вологды за 150 верстъ.

А по ръкъ по Югу городки Устюга

великаго.

Городокъ "Хорозинъ [Харазинъ] отъ Тотмы 130 версть, а отъ Устюга 200 верстъ.

Ниже "Хорозина [Харазина] 20 верстъ,

Eерезово.

Ниже Березова 50 верстъ, Кичменской.

Ниже Кичменскова 40 версть, Сосновецъ.

Ниже Сосновца 50 верстъ, Осиновецъ.

А ниже Осиновца 40 верстъ, Орлоеъ.

А ниже Орлова 15 верстъ, въ ръку Югъ пала ръка "Луза [Юза].

А отъ Орлова до Устюга-великаго 40

верстъ.

А въ "Югу [Югъ] ръку пала ръка Пушма, межь Кичменскова и Сосновца, протоку 100 верстъ.

А Луза ръка вытекла отъ Маломы ръки, и отъ Вятки, [в] отъ Котельнича, и

отъ Орлова города за 30 верстъ.

14

А по ръкъ по Лузъ городки Устюжскіе: Городокъ Объячей, отъ Вятки отъ города отъ "Слободы [Слоцкова] 50 верстъ.

А ниже Объячева 60 верстъ на Аузъ

городокъ Спаской.

Ниже Спаскаго 20 версть, "Лосменой

Лосменской].

Ниже "Лосменого [Лосменскаго] 70 версть, "Ондривевской [Андреевской], Соли - Вычеготской.

А ниже 80 верстъ, городъ Лалской, Солижь Вычеготской, усть ръчки Лалы.

А ниже 40 верстъ, Ратморовъ.

Отъ Ратморова до Устьога - великаго 50 верстъ.

Отъ Ратмороважь до старой - Перьми

80 верстъ.

Отъ Ратморова [жь] до Соли-Вычеготской 100 верстъ.

XX.

А въ Сибирь вздять:

Съ Устюга – великаго до Соли до Вычегодской 60 верстъ.

Отъ Устюгажь, какъ сошлась ръка Югъ съ ръкою Сухоною, и потекла ръка Двина, и пала въ море, ниже Архангельскаго города.

Ръка *Объ* великая, а по Оби "ръкъ [ръкъ] и по ръкамъ, которыя ръки въ нее

впали:

"Отъ [A] устья вверхъ Обдорскіе городы.

А выше Обдорскихъ городовъ, "Югрскіе

[Horopekie].

Авыше "Югрскихъ [Югорскихъ] городовъ,

Сибирскіе.

Ръка Объ великая пала въ море, въ лътнюю въ раннюю зорю, а течетъ отъ Бухарской земли, съ правой стороны.

А за ръкою за Обью 200 верстъ пала

въ море ръка Тазъ.

А въ Тазъ ръку пала ръка Пуръ.

Протоку Тазъ ръки 890 верстъ, а ръки Пура протоку 460 верстъ.

А по ръкъ по Тазу Мангазея, Самоядь

Пяки.

А на Оби на ръкъ, на острову, отъ моря вверхъ по Оби 550 верстъ, городъ "Негъй [Негей].

Отъ Негъя "вверхъ" 70 верстъ, городъ

Носовой.

Противъ Носоваго, Обдора.

А съ лъвой стороны въ ръку въ Обь, пала ръка *Пузга*, течетъ отъ Нарымскаго берега 250 верстъ, а протоку той ръки 150 верстъ.

А отъ Носоваго 70 верстъ, съ правой

стороны Оби, городъ Ирка.

Аоть "Ирка [Ирки] "вверхъ" 40 версть, Войкарт или "Ноцкой [Ночной].

А выше Войкара Уркарь, или Бълой.

А выше Бълово 130 верстъ, Лосма.

А выше Лосмы пала въ Обь рѣку, съ востоку, *Казымъ* рѣка, протоку той рѣки 480 верстъ.

А на устьт той ртки городъ Казымъ.

А выше тово, на другой сторонъ, 40 верстъ, ръка *Казымъ*, а на ней городъ *|| Кельчикаръ* [Кенчикаръ].

Авыше Казыма [града] "180 [150] версть,

на Оби "городъ "Чомашъ [Чаманъ].

А выше "Чомаши [Чамаша] 70 верстъ, Шоркаръ.

А выше 70 версть, Нецкгаркоръ.

А выше 70 версть, Курмышь-Юргань.

А выше 60 верстъ, "Атлимъ [Отлимъ].

А выше тово на Оби "140 [150] верстъ, Карымканъ.

A выше 60 верстъ, Емдырь.

А выше 20 верстъ, Калымъ.

А выше 10 верстъ, Обской большой.

А противъ тово, съ другой стороны, въ Обь ръку пала ръка Иртышъ.

А выше Обсково большово 70 верстъ,

Ласлыптый.

А выше Ласлыпъя 170 версть, пала въ Объ ръку ръка "Васьюганъ [Васъ Юганъ]; протоку Васьюгана ръки 220 верстъ.

А выше Васьюгана пала въ Обь "ръку [ръка] Сургутъ, а "на устьежь [а на устьъ ел], съ нижнія стороны, городъ Сургутъ; протоку ръки Сургута 160 верстъ.

А выше Сургута 170 версть, "Лунпукъ

[Лунтукъ] вышней.

А выше тово 108 версть, *Нарымъ*, по нынъшнему. Птьгая орда.

А выше тово 20 версть, вышней Нарымъ.

А подъ нижней - Нарымъ пала рѣка Нарымъ; протоку ея 130 верстъ.

А выше тово, въ старомъ чертежъ, объръкахъ неописано.

По ръкъжь по Объ, по другомъ, по лъвомъ берегу, ниже "Пузги [Пулиги] ръки, нала ръка Падъ, 90 верстъ, а Падъ ръка тожь течетъ изъ горъ; протоку 250 верстъ; а на устъъ тоя ръки городъ Сабдинъ.

А отъ той ръки "Пузги [Пады] 100 верстъ до Сабдина.

 $m{A}$ выше 20 версть, Cускаръ или Pоговой.

А отъ Роговаго, на Оби, городъ Березовой.

А выше Березоваго, подъ городомъ, пала ръка "Сысва [Сысватъ].

А вытекла "Сысва [Сысвать] ръка изътой же горы, съ Падъ ръкою верховьемъ близко; протоку "Сысва [Сысвата] ръки "700 [5] верстъ; ръка течетъ не прямо.

А въ Сысву ръку пада ръка Гудырья, вытекла изъ камени отъ горъ; протоку 300 верстъ.

А отъ верху рѣки Сысвы "до [отъ] верху рѣки Гудырын горою 400 верстъ.

А промежь ртки Сысвы и ртки Гудырьи, пала въ Гудырью, за 30 верстъ отъ устья Гудырьи [ръки], ртка "Сыкырья [Сыкняръ].

А отъ верху Сысвы до верхъ // Сыкыры [Сыкилрь] ртки 160 верстъ.

А въ "Сыкырью [Сыкпяръ] изъ горъ же пала Киртасъ ръка, а вытекла Киртасъ ръка отъ верху Гудырьи ръки 60 верстъ, а протоку Киртаса ръки 120 верстъ.

A отъ горы до усть Киртаса 70 верстъ.

А ниже устья ръки Гудыры, пала въ Сысву "ръку [ръка] Сосва.

А по "Сысвъ [Сосвъ] и по "Сосвъ [Сысву] города:

Съ верху на Сосвъ городъ "Юиль

А съ другой стороны на низъ, 30 верстъ, *Мункусъ*.

А ниже Мункуса 30 версть, Ляпинь.

А ниже Ляпина 60 верстъ, на другой сторонъ, на Сосвъ, Искаръ.

А ниже 80 верстъ, Тапсы.

А ниже 40 верстъ "Нячись [Начинь], а съ другой стороны 30 верстъ, Заглый.

А ниже Заглъя 50 верстъ, Вороней.

А ниже Воронья 50 версть, Хюликаръ.

А ниже Хюликара 60 верстъ, Естынъ.

А на устьт ръки Сосвы, съ вышней стороны, "Махтынъ [Хахтынъ], а съ нижней стороны Березовой.

И ть города по Сысвъ и по Сосвъ, Югра.

XXI,

Ръкижь текутъ въ ръку въ Обь, а по темъ ръкамъ Сибирскіе городы.

Въ ръку въ Объ пала ръка *Иртышъ*. А въ Иртышъ пала ръка "Тоболъ [Таболъ].

А съ верху въ Иртышъ пала рѣка Сундышъ, отъ Сибирскаго отъ "Сургута

[Сургуча] города за 350 верстъ.

Въ Иртышъ, выше "Сургута [Сургуча] города, пала Ишинъ ръка, а вышла Ишинъ ръка изъ горы. На той ръкъ островъ 150 верстъ, а на томъ острову дикія пъгія лошади, добръ ихъ много.

Изъ тоежь горы вытекла ръка $^{\#} Toболъ$ [Таболъ].

А отъ тое горы 170 версть, гора Улутова, по "нынъшнему [нашему] Великая гора, а въ ней олово.

Изъ Улутовой горы потекли три ръки однимъ прозвищемъ, всъ три Сорилы: Верхняя Сорила пала въ Ищынъ ръку, а

Середняя и Нижняя объ Сорилы ръки пали въ Тоболъ ръку.

Изъ тоежь горы потекли три ръки Кендерлики, да ръка Зиланчикъ, а въ ней во брегу краски желтыя, да червчатыя.

А мимо той горы, за 40 версть оть горы, течеть рѣка "Сарсу [Сурсу], а въръку "Сарсу [Сурсу] пала рѣка Кендерликъ.

А промежь ръки Кендерлика и ръки "Сарсу [Сурсы], Козатская кочевая орда, да Колмыки.

А промежь Тобола рѣки и Мшики рѣки, пала въ Иртышъ рѣку, "Арнишъ [Авпишъ] рѣка.

А въ Тоболъ рѣку, за 330 верстъ отъ усть Тобола, пала Typa рѣка.

А, рѣка Тура течетъ изъ горы изъ камени, противъ города Соли "Камскаго [Камской] "за" 80 верстъ отъ "Усолья [Соли Камской, отъ], "а отъ" великія — Тюмени за 550 верстъ.

А отъ Тюмени 120 верстъ пала Тура въ ръку Toболъ.

На ракт на Турт городъ Верхотурге.

Вържку Туру пала ръка "Танга [Талга], вытекла изъ горы отъ "Усолья-Камскаго [Соли-Камской] за 200 верстъ.

Въ Туру ръку, отъ Тюменскаго за 50 верстъ, съ правой стороны, пала "ръчка [ръка] Ница; протоку Ницы 100 верстъ.

А ниже Ницы "50 [60] верстъ, пала въ Туру Пышъ ръка; протоку [ея] 70 верстъ.

А ниже Туры рѣки 250 версть, пала рѣка Taвда. Отъ устья Тавды прямо степью, то Тавда рѣка, а выше тово съ ночныя стороны, рѣка Aosea, а другая рѣка Cocea, вытекли изъ горъ, а какъ стеклись тѣ рѣки вмѣстѣ, и той рѣкѣ прозвище Taeda.

А Лозва ръка вытекла изъ горы, противъ верховья Вишеры ръки за 20 верстъ, и пала въ Сосву ръку.

А въ "Сосву [Лозву] изъ горъ пала "Удыль [Уда] ръка, а на устьт "Удыла [Уды] ръки городъ "Лозвинской [Ловзинской].

А отъ верху Лозвы ръки до верху

Туры ръки 490 верстъ.

Ръка *Пелыны* пала въ ръку Тавду съ лъвой стороны; протоку Пелыни 100 верстъ.

А ниже той ръки на устьъ городъ вышней-Пелынь, а ниже тово, нижней Пелынь 20 верстъ, на ръкъ на Тавдъ.

А ниже города "Пелыни" 100 версть, пала въ Тавду ръчка *Таборы*, а на устьъ городъ *Таборы*.

А ниже города Таборовъ на Тавдъ, городъ *Ашуки*.

А ниже Тавды рѣки 70 верстъ, пала въ Тоболъ рѣка *Суклемъ*; протоку Суклема рѣки 160 верстъ.

А на устьт ртки Тобола, на рткт на Иртышт, на другой сторонт ртки Иртыша, городъ Тобольскъ.

А въ низъ по Иртышу, отъ Тобольска 40 верстъ, городъ "Рямзанъ [Рямзаны].

А ниже "Рямзана [Рямзанъ] 20 верстъ, городъ Уки.

А ниже "Таболы [Тобола] рѣки, до усть Иртыша рѣки, до рѣки до Оби, 450 верстъ.

А выше Иртыша на Оби, городъ Ярдымъ.

А выше Ярдыма, отъ усть Иртыша 30 верстъ, городъ *Мазымъ*.

А выше 30 версть, городь Лирикъ.

А выше Лирика 20 верстъ, Лунгугей.

А выше Лунгугея 25 верстъ, городъ и Салынра [Саланра].

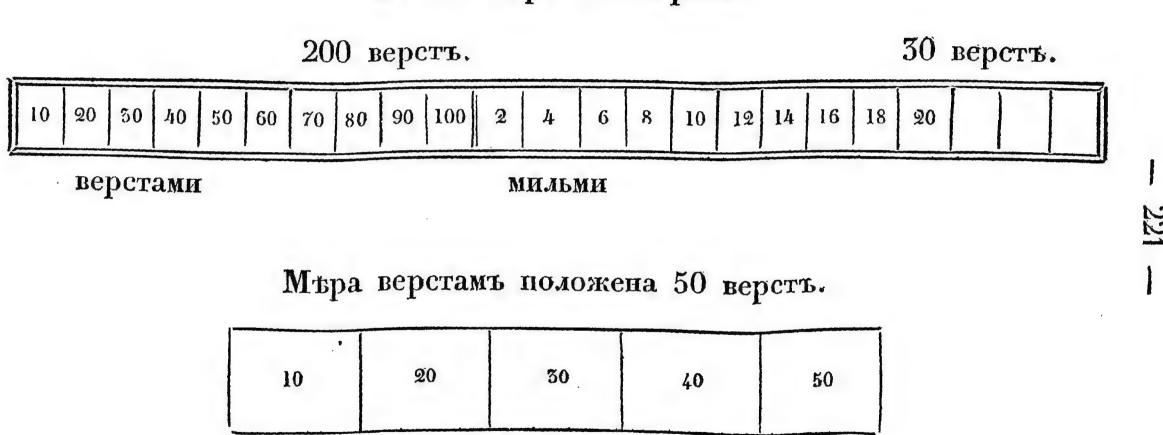
А выше 60 версть, городь "Салымъ [Салынь].

XXII.

Весь чертежъ Московскаго государства, и по всъ окрестные государства, и поле [послъ], дъланъ примъряяся противъ стараго ветхаго чертежа, что уцълълъ отъ пожару.

А "сдъланъ [дъланъ] чертежъ примъряяся къ верстамъ, въ какову мъру версты положены въ старомъ чертежъ. Положена мъра верстамъ, въ которую мъру дъланъ чертежъ большой.

Въ сей мъръ 230 верстъ.

Другому чертежу, что сдъланъ полю "до [отъ] Перекопи.

•

колодезь, Алапть, ръка и городъ, 147. ръчка, 12. Абашкимъ перевозъ, Алашырь [Алашарь], рвка и городъ, 152, 34. Авнициь, ръка. См. 144, 145. Алгелецъ. См. Ангулецъ. Арнишъ. Алдама, ръчка. См. Авыясь, рыка, 144. Arepu, plana, 61. Андома. Агилкодода [Агинкодо- Алебастръ, 204. да ръка, 144. Александровъ Агилы-кодода [Огилы- сшырь, 186. Алексинъ.См. Олексинъ. . колода ръка, 48. Адалагъ [Одолагъ] ръка, Алма, ръка, 15. 12, 34. Алмалы, ръчка, 53. Азовъ, городъ, 24, 54, Алымъ, ръка. См. Олымъ. Амударья ръка, 71. Азовское море, 24, 54, Ангулецъ ГАлгелецъ , ръка, 102. 65, 75. Андаръ, ръка. См. Айдаръ. Азовцы, 52. Айдаръ [Андаръ] ръка, Андома [Алдама] ръчка, 187. 20, 38, 49-Авбашлы [Акбалышъ] Андреевской, городокъ Устыжской, 210. озеро, 68, 71, 75. Аккерманскіе Татары. Анколь, озеро, 73. Антоньевъ монастырь, См. Бълогородскіе. Акнурганъ городъ, 73. 127. Ашлимъ городъ, 212. Аксай, ръчка, 51. Аптуха[Оптуха]рвчка, Аксенецъ, 51. 109, 110. Алалы, ръчка, 53.

Абашкинь

Аракъ-кешень, 64. Аванасіевъ монастырь. Аракумъ [Аракомъ], См. Холопій пески, 68. Настр. 72 стырь. они очевидно пропу- Бабка [Балка] ръчка, 28. щены. Аральтовая гора. См. Бабья ръчка, 170. Уральшовая. Баглутова, ръчка. См. Аральское море. См. Бахмутова. Бакай Мурза, 84, 108. Синее море. Арданъ, ръка, 61. Бакаевъ шляхъ, 84, 113. Арень Орень ръка, 173. Бакинъ колодезь. См. Аржа, ръчка, 130, 132. Букинъ. Арзазь [Аргазь] рька, Баксань [Боксань], середній и меньщой, 71. Арзамасъ, городъ, 131. ръка, 61, 70. Арзина [Арсина] ръчка, Бакчисарай, городъ, 15, 16, 17. 169. Балахна, городъ, 134, Арканъ, городъ, 73. 143. Арнишъ Авнишъ ръка, Балка. См. Бабка. 217. Балыклейка малая, ръч-Apna, osepo, 65. Арчеда, ръчка, 49. Ka, 29. Арыча, протокъ Волж- Балыклейская застава, скій, 162. 30. Арвль, рвка. См. Орвль. Балыклея [Булуклея], Архангельскъ, городъ, ръчка, 19, 29, 30, 50, I 58. 189, 200. Аса [Айса] Ахметъ, Банище [Бранище], озеpo, 52. мечеть, 64. Ваново городище. См. Аспуга, рвка, 70. Асшарахань Асшра-Кабаново. Барановъ, городъ, 120. хань], 65, 162. Барсуккумъ, пески, 68, Ахигуба, ръка, 158. Ашипъ, ръка, 147. 72. Баучаръ, ръка, 20, 47, 49. Ашуки, городъ, 219.

Бахмутова Багмуто-Бешкизъ, урочище, ва], ръчка, 36. 161, 162. Бахтинъ колодезь, ру- Бибала, ръка, 57. чей, 32. Бобровица, городъ, 94. Бобровскъ, городъ, Башкиры, 152. [Башкизъ], Башсызъ 208. Боброкъ колодезь, 106, озеро, 65, 165. Бенескъ, ръчка, 110, 113. Бозыль | Бозынь |-Гин-III. чалъ-Илгеръ, ръка, 68. Береза, ръка, 102. Березова, ръка, 150. Бокгъ, ръка, 103. Березово, Устюжскій Боксань, рыка. CM. городовъ, 209. Баксанъ. колодезь, Болъ колодезь. CM. Березовый Быль. ръчка, д. Березовый островь, Болвановская губа, 194. Болваны каменные, 53. 177. Березовый городъ 214, Болгирь Волгирь речка, 11, 34. 215. Березуй, ръчка, 111, Болгоры, урочище, 154. Болда [Булда], протокъ 113. Берекентъ Карадуванъ, Волжскій, 162. Болдинъ монастыръ, озеро, 162. Береки, ръчка, 13. 78. Береки, малые и боль- Болховъ городъ, 85, 115. Болховые бояраки, шіе, ръчки, 35. Берестовая, рычка, 12, лысь, 8, 25. Большой - Камень. См. 34. Берестовенецъ, ръчка, Камень. Боранескъ, ръчка M 12. Берла, ръчка, 22. городъ, 79. См. Борисогльбская слобо-Бесьда Донская. Донская бесьда. да, 140. Борисогльбскій Бетки, городъ, 152. noгость, 166. Бетюкъ, ръчка, 47, 48. 15

Боровая ръчка, 21, 38. Бурлукъ, Боровскъ, городъ, 120. Боровскій перевозъ, 56. Бранище. См. Банище озеро. Брашиница, ръчка, 10, Бухарская земля, 74, II. Броды и перелазы Та- Быковъ, городъ, 94. 43, 44, 46, 47, 106, 110, 118. Брусенескъ, городъ, 208. Брянскъ [Добрянскъ], Брянскій льсь, 83, 117. Быстрой бродь, 108. Брянцова 65, 64. Бугрянка [Бурайка], Быховъ нижній, горъчка, 195. Будило, порогъ Днъ Бълая, ръка, 61, 62. провскій, 100. Будринскія горы, 172. Бізлая-вежа, городище, Бузовлукъ, ръка, 101, 86, 95, 96. 102. Бузувлукъ [Бузулукъ] Бълевъ городъ, 85, 114. ръка, 156. Буй, городъ, 141, 205. Букинъ [Бакинъ] коло- Бълогородская дорога, дезь, ручей, 35. Булда. См. Болда. Бурайка, ръка. См. Бугрянка. Бълой. См. Уркаръ.

ръчка, 27, 49. Бурлучекъ, ръчка, 27. Буромля, ръка и городъ, Бухара, городъ, 74. 164. тарскіе, 2, 55, 57, Быкъ, ръка, 14, 98. См. Угусъ. Быстрая, ръчка, 59, 62. Выстрая - вспольная, протока, 62, 65. городъ, 82, 85, 117, Быстрая - подетепная, протока, 65, 164. протока, Быховъ, городъ, 80. родъ, 80. Бълан, городъ, 136. Бълая гора, 24. Бълехова забора. См. Бълякова. 97. Бълогородские [Аккерманскіе] Татары, 84.

Бълой колодезь, ручей, Великая, слобода, 203. 21, 24, 32, 36, 37. Великая деревня, городъ, 206. Бъло-озеро, 139. Бълое-озеро, два, 64, Великіе-Луки, городъ, 165. 181, 183. Бълъ [Болъ] колодезь, Велть, ръка. См. Венть. Вельсуй, ръка, 150. ручей, 46. Бълъ-городъ, 8, 10, 13, Венева, городъ, 122. Венть Велть ръка, 24, 25. [Бълехова] 194. Бълякова на Дивирв, Верда, рвка, 128. забора Верешча, ръка, 149. IOI. Верея, городъ, 120. Вага, ръка, 203. Вада, ръка, 130. Верховажье, городъ, 203. Ваенга, ръчка, 168, 203. Вазуза, ръка, 135. Верхотурье, городъ, Вайгачь, островъ, 195. 217. Валки, городъ, 11, 34, Весленая, река, 201. 89.Вешлуга, рѣка, 145. Вехра, ръка, во. Валнева, ръчка, 165. Вига, ръчка, 142. Валуйки, городъ, 7. Вижасъ, ръка, 206. Вама, ръка, 192. Виледъ [Вихедь], ръка, Варзино, 178. Варзуга, ръчка, 171. 202. Васея, ръка. См. Въкса. Висяжъ, ръчка, 192. Василь, городъ, 143, 145. Вишичевъ [Вишачевъ], Васильева, ръка, 193. городъ, 92. Вихедь, ръка. См. Ви-Васьюганъ, ръка, 213. Везелица [Везеница], ледъ. ръка, 8, 24, 25. Вишера, ръка, 150. Велва, ръка, 198. Вишневецкой колодезь, ручей, 38, 39. Великая, ръка, 179, 180, Владычень монастырь, 194. Великая, ръка. См. Вя-Вогуличи, народъ, 151. лимка.

Водла, ръчка, 176, 187. Водло, озеро, 176, 187. Воема, рычка, 166. Воже, озеро, 139, 175, 203. Вожуга, ръка, 203, 205. Вознесенскій монастырь, 186. Войкаръ или Ноцкой, Волосова, ръчка, 190. 212. Войской, ручей, 50. Вокса, ръка, 177. Волга, ръка, 54, 66, городище, 166. 162, 163. Волгирь, ръчка. См. Болгирь. Волжское городище, 162. Волитово. См. Воло-Волчен-воды, река, 14, mobo. Волныть, порогь Див-Волынка, рычка, 91. провскій, 100. Вологда, река и городъ, провской, 101. 206-208. Володимерецъ [Воль-Ворожба, ръчка, 89. маръ], городъ, гва. Володимірь, 133. Воложка бълая, ръчка, родъ, 2, 4, 45. 151. Волокъ, городъ, 136. Волокъ, 167. Слово ето ка, 115. значить: 1) Лъсноемъ- Воронова забора сто, находящееся ме- Дивпрв, 110.

жду двумя ръками, и 2) обширные лѣсные, безжилые мъста, въ жоторыхъ никакого селенія не находится. См. Путешествіе Лепехина, часть III, cmp. 56, 202. Волотея, ръчка, 115. Волотова могила, 42. Волотово Волитово 154-153; протоки ея, Волочанка, ръчка, 197. Волошева, ръчка, 176. Волгиревъ, Волуйка, ръка и городъ, 21, 52, 53. на устье Волховь, ръка, 178, 184, 186. 18, 26, 98. Вольной, порогъ Днь-Ворголъ, ръчка, 3, 44. Вороная, ръка, 186. городъ, Вороная-вода, ръчка, 99. Воронежь, ръка и го-Вороней, городъ, 215. Воронея [Воронья] ръч-

Вороночь [Вороначь], Вышегородъ, 120. городъ, 180. Въдога, ръчка, 45, 46. Вороты, что значить, 2. Въкса [Васея], ръка, Вороты Жельзныя. См. 141. Вязовка, ръчка, 41. Дербентъ. Ворошынскъ, городъ, Вязьма, ръка и городъ, Ворсколь, Ворскла, ръ- Вялимка [Великая], ръка, 195. Ra, 8, 9, 10, 97. Воръ, ръка, 68, 69, 71, Вятка, ръка и городъ, 147, 152, 153, 154, 206. Вспольная. См. Быстрая-Гадское [Гацкое], или Вспольная: Встесная, рычка, 79. Гадячье [Галичье] го-Всъхъ-Святыхъ, 145. родище, 97. Выборъ [Выборгъ], го- Галицкая - Соль. родъ Финляндскій, Соль-Галицкая. Галицкое озеро, 141, Выборь, городь Псков-205% Галичь, городъ, 141, скій, 181. Выгъ, озеро и ръка, 205. Галичье городище. См. 175, 174, 177. Выженець, рѣка. См. Гадское. Галичья Дуброва, 88. Пыжнюцъ. Гамусъ, ръка, 75. Выра, рѣчка, 114. Выра-Гостунская, ръч- Ганное. См. Санное. Гациое. См. Гадское ка, 114. городище. Вырка, ръчка, 114. Гдовъ, городъ, 179. Выса, ръчка, 117. Гемъ, ръка, 68, 71. Высоцкій монаспырь, Георгія монаспырь, 145 121. Вышегра, ръчка, 187. Гилянь, страна, бо. 148, Гирло морское, 55. Вычегда, рвка, Глинскъ, городъ, 95. 199, 200.

Глубокая, ръчка, 39. Тнань, 90. Гнилица, ръчка, 27, 29. Гниловодъ, ръчка, 90. Гнилуша, протокъ Волжскій, 162. Гоголда, 3. Гоголь, колодезь, ручей, 3. Гоголька, 3. Голтва, городъ, 97. Голубиная, слобода, 31. Толубница, рачка, 192. Голубыя, ръчки, 51. Томья [Гомой], городъ, 8₁. Горностай, рачка, 193. Городенское городище, 108. Городецкое 84. Городища: Бълая-Вежа. Волжское. Волотово. Гадское. Городенское. Городецкое. Гумнинья. Дивировское. Донецкое. Ельна. Зарево или Зориво.

Змвево.

Кабаново. Комолша. Котковское. Манкоръ. Медынское. Мохначево. Наровчатое. Нежегольское. Новое. Парамзино. Радогощь. Салтановское. Cmapoe. Тарки. Увъшъ. Хорошее. Хошмыжское. Чертово. Чугуево. Чудскія, 149. городище, Городищно, 208. Городня, ръчка, 80. Горосимъ, рачка, 20, 31. Гороховецъ, городъ, 134. Горошино, городъ, 95. Горъ, ръка. См. Торъ. Горячей колодезь, ручей, 62. Гостинница, ръчка, 9. Гостунскій монастырь, 114. Гравороны, ръчка, 9. Гребенныя горы, 37, 39. Гречячей монаспырь, 117.

Диtпръ, ръка, 6, 76-Гробовъ, городъ, 96. Грузинская [Иверская] 104. земля, 56. Дивпровское городище, Губистая, ръчка, 192. 103. Гудырья, рачка, 214. Дивстръ, рака, 103. Гузномон, ръчка, 90. Доброй колодезь, ручей, 26, 108. Гумнинья, городище, Доброй монасшырь, Гусиная, ръчка, 78. 116. Михаилъ, Добрянскъ. См. Брянскъ. Даниловъ, Долгой бояракъ, льсъ, дьякъ, ххин. 8, 25. Даузловъ [Доузловъ], Долгой колодезь, руръка, 57. чей, 5. Двина съверная, ръка, Долцы, рвчка, 113. 189, 202, 210. Двинской - Архангель- Домантовъ [Долманской, городъ. См. товъ], городъ, 93. Донъ, ръка, 3, 4, 24, Архангельскъ. Двойники, ръчки, 191. 40-65. 181, Донецъ-Съверскій, ръ-Дворца, городъ, . Ka, 7, 8, 9, 12, 14, 182. 18, 19, 21, 23, 24, монастырь, Демонь 35, 3₇, 53. 185. Донецъ-Липовый, рыч-Дентума, гора, 161. ка, 8, 24. Деньга, ръчка, 166. Дербентъ, городъ, 164. Донецъ-Мертвый, рвчка, 54. Деревни, ръчки, 90. Донецъ-Сажной, 8, 24. Деркуль, рачка, 38. Деришъ, городъ. См. Донецкое городище, 29. Юрьевъ. Донковъ, городъ, ста-Десна, ръка, 6, 82, 86, рый и новый, 41. 92. Донская бесьда, 42, 44. Дична, ръчка, 89. Дорогобужъ, городъ, Дмитровъ, городъ, 137. 77, 78.

Доузловъ, ръка. См. Екаперининская Даузловъ. спынь, 145. Довздныя памяти, 13. Еконга [Еканга] рычка, Дроздовые-ручьи, рвч-169. Елань, ръчка, 47, 48. ка, 169. Дубенка, ръчка, 17. Елашма, городъ, 131. Дубенскіе ворошы въ Елашь - Иргызъ, река, засъкъ, 113. 157. Дубковъ, городъ, 93, Елецъ, ръка и городъ, 181. 3, 4, 44. Дубна, ръчка, 31, 91, Елкувата, ръчка, 21; 136, 137. курганъ, 22. Дубровна, городъ, 78, Елмазовъ, городъ, 94. Ельна, городище, 82, 79. Дубыи-Луки, 53. Дузча, ръка, 67. Емдырь, городъ, 212. Думчей Курганъ, 7, Емца, рака, 204. 96. Епифань, городъ, 40. Еранескъ [Еранскъ] го-Дунай, ръка, 104. родъ, 145, 148. Дюдгиль, Дюдкгиль, Ерга, ръчка, 189. ръки, 67. Ергеликъ рѣка: боль-Дюнкгилъ, ръка, 155. шой и Сасыкъ, 53. Дъвица, ръка, 31. Дъвица-красная, ръчка, Ерекъ: что значитъ, 24. Ерекъ каменный, рвч-46. ка, 55. Дъвица - смердящая, Еренескъ [Еренскъ] горъчка, 45. родъ, 199. Дъдиловъ городъ, 2, Есенокъ [Асенокъ] ръч-40, 114, 115. ка, 44. Дядинъ колодезь, ру-Естынъ, городъ, 215. чей, 59. Ешмись, ръка. См. Дяшловы горы, 143. Яшмись. Евпаторія, городъ. См. Ея, ръка, 55. Козлевъ. Жегерликъ, ръка, 54. Ежуга, ръка, 204.

Золошая Орда, 159, Желень, ръчка, 90. Жельзная, ръка, 193. 161. Жельзные-ворошы. См. Золошая рычка, 168. Золотница ръчка, 188, Дербентъ. Жемчюжская, рвчка, 189. Золотуха, ръка, 206. 191. Жерновецъ, ръчка, 116. Зориво, городище. См. Жестовыя горы, 32. Зарево. Зуша [Суша] ръка, 3, Живорона, ръка, 2. 4, 105, 110, 111, 112. Жиздра, ръка, 83, 117. Зырянка, рычка, 149. Жирогань, ръчка, 29. Жорна [Рожна] ръчка, Ивань-городъ, 179. Ивань-озеро 40, 115. 78, 79, 80. Ивановъ ручей, 169. Журавка, городъ, 96. Заволочье, городъ, 182. Ивашка, рѣчка, 79. Ивда, ръка, 206. Заглей, городъ, 215. Иверская земля. См. Заплавная, ръка, 63. Заразескъ [Зарайскъ] Грузинская. Ивница ръчка, 45, 46. тородъ, 122. Зарево [Зориво] горо- Ижма, ръка, 196, 202. Избицы, ръчка, 90. дище, 82, 118. Изборскъ, городъ, 180. Зарубина гора, 93. Застава: что значить, Изверь, ръчка, 149. Изле, ръчка, 67, 68. 4. Засъка: Лихвинская, 40; Изюмъ, ръчка, 19, 30. Изюмець, рычка, 19, и по Окв, 114. Звонецъ, порогъ Днв-30. Изюмская дорога, или провскій, 100. сакма, или шляхъ, Звънигородъ, 124. 7, 17, 18, 19, 87. Зеленцы, озеро, 168. Изюмскій курганъ, 19, Зеленчикъ, ръка, 73. **55.** Зиланчикъ, ръка, 217. Изюмскій перевозъ, Злягощь, ръчка, 46. 50. Змъево городище, 34. Змевь кургань, 12, 34. Икъ, река, 152, 156.

Икорецъ, ръчка, 47. Іосифовъ монастырь, Илавка Иловка ръка, 137. Іюль городъ. См. Юиль. 12, 50, 158. Илавскіе бояраки, лесь, Кабаново Кабаково, Баново городище, 12. Илдега, ръка. См. Ин-28, 29. Кабарда, 56, 6т. дега. Кагальникъ, ръка. См. Илезъ, ръка, 69. Кугальникъ. Илеть, ръка 147. Иловка, река. См. Ила- Каганъ, городъ, 74. Катанскій [Кагальскій] BKa. Илмень озеро, 178. перевозъ, 9, 28. Илмень. См. Лиманъ. Каганскій колодезь, Имандра, озеро, 172. ручей, 27, 29. Индега [Илдега] ръка, Кадакъ. См. Кодакъ. Кадомо, озеро, 201. 193. Кадомъ [Кадома] го-Индеръ, гора, 70. Ипанскій монаспырь, родъ, 129, 150. Кадуй, городъ, 142, 141. Ипуть, ръка, 81, 84, Казань, городь, 147. 85. Иргызъ, (съ прилагати. Казанка, ръка, 147. Юрюкъ), река, 68, Казацкая орда, 73, 164. Казачій городовъ, 69. 71, 152. Иржищево, городъ, 95. Казинка [Казнинка], рвчка, 32. Ирка, городъ 212. Ирпышъ, ръка, 213, Казыевъ улусъ, 52, 56. Казымъ, ръка и городъ, 216. Искарь годоръ 215. 212. Иста, ръчка, 113, 124. Кай городокъ, 145, 148. Ицъ, ръка, 172. [Кандакъ], Кайдакъ Ицка, ръчка, 108. протокъ Волжскій, Ишинъ, ръка 216. 162. Ишсурклы, река, 67.

Кайнаръ-Сакгызъ, рв-Каменный перевозъ, 30. Капрмыша, ръка. См. Каменный человъкъ, и дъвка, болваны, Кармыша. Калгуевъ островъ, 193, Камышенка Кармышенка, ръка, 50, Какуйгыръ колодезь, 51, 158. ручей, 53. Калаузъ [Кулаузъ] ръ- Камышь-Самаръ, ръка, 160, 161. ръчка. См. Калитва, бълая и чер- Канда, ная, ръчка, 39, 47. Кянда. Калитвенецъ, ръчка, Кандолакша, монастырь, 172. **3**9. Калміюсь, городокь, Каневка, рычка, 93. Каневъ, городъ, 93. 44. Калміюская дорога, 4, Канкоръ, городокъ, 19-23, 31, 36, 43, 46. 148. Кара, ръка, 195. Калмыки, 217. Калуга, городъ. См. Карабасъ, гора, 74. Караголь, озеро, бо. Колуга. Калы, двъ ръчки, 22. Карадуванъ. См. Бере-Калымъ, городъ, 213. кениъ. Калязинъ монастырь, Каракумъ [Паракумъ], пески, 68, 72, 75. 138. Кама, ръка, 148, 153. Караманъ, ръка, 157. Камень большой имень- Каранцы, 171. шой, гора, 192, 193. Карашушъ. См. Коро-Каменка, ръчка, 37, 91, ташъ. Карачатова гора, 72. 110, 188. Каменная ръчка, 37. Карачевъ, городъ, 83. Каменный бродъ, 20, 46. Каргаполь, городъ, 139, 175. Каменный затонъ, 101. колодезь, Кармыша [Каирмыша], Каменный ръка, 49. ручей, 50.

Кармышенка. См. Ка-Кизыль [Кизилъ] ръка, мышенка. 61. Кизыльбашская земля, Кариова, ръчка, 51. Кариово сторожевье, 71, 164. Персидская. Кинешма, городъ, 155, 8. 205. Карымканъ, городъ, Кинъ, река и озеро, 212. Касимовъ, городъ, 48, 176. Киняръ-Сакгызъ, 70. 129 Каспенъ, городъ, 75. Киргизъ-Кайсацкая ор-Капына, ръчка, 78. да. См. Козацкая. Кафа, городъ, 17, 55. Киржачь монастырь, Каша [Кашина], ръка, 155. Кирпичный бродъ, 45. 157. Киртасъ ръка, 214. Кашинъ, городъ, 157. Кашира. См. Кошира Кичменской, городокъ Устыжскій, 209. городъ. Кенсголмъ городъ. См. Кіевъ, городъ, 6, 92. Кій, острова, 140, 175. Корела. Келчикаръ [Кенчикаръ] Кія, рачка, 191. Клевень, ръка, 92. городъ 212. Кемеликъ, ръка, 157. Климецкій монасшырь, Кемь, рѣка, 173. 187. Кендерликъ, три ръки, Клинъ, городъ, 137-Клязьма рѣка, 132, 134. 72, 73, 217. Кереть, ръка, 173. Княгинина вода, ръчка, 54. Кещеня, 99. Слово Турецкое, значишь над- Княгининъ, порогъ гробный памятникъ, Днъпровскій, 100. строенія, Князькова, річка, 195. каменнаго или дере- Кобожа, ръка, 158. вяннаго, почти то-Кобылей городъ, 179. же, что Русскій го- Кобылей колодезь, ручей, 5. лубецъ. Кобыльникъ, ръчка, 97. Кешеня, ръчка, 50.

Ковда, ръка и погостъ, Кологривъ, городъ, 142, 173. 205, 206. Ковдо, озеро, 177. Колодежь, Колодезь, Кодакъ [Кадакъ], по- ръчка, 91. рогь Дивировскій, Колодезь. Слово ето имъетъ не то зна-100. ченіе, какое обык-Кодище, сторожа, 10. Козацкая Киргизъ -MPI даемъ новенно оному, а подъ нимъ Кайсацкая орда, 217. разумъется ручеекъ. Козелескъ [Козельскъ] Въ другихъ мъстахъ городъ, 83, 117. Россіи, однако же не Козинка, ръчка, 18. въ среднихъ губер-Козлевъ, городъ, 16, ніяхъ, такіе ручейки 76, 100. Нынь Евпаназываются Криниmopia. Козсла, рвчка, 189. цами. Койса, ръка, во. Пра-Колодези копаные, 15. Въ отличие оппъ ппевильные Койсу. кущихъ ручей ковъ. Кокшага, ръка: большая и малая, и го-Колоконкова [Колоколкова ръка, 194. родъ, 146. Кола, озеро, ръка и Коломна, городъ, 125, городъ, 167, 168, 172. 127. Коломокъ, ръка, 11. Колва, ръка, 150. Колижма [Колежма], Колпна, ръчка, 115. Колпь, ръка, 159. ръка, 174. Колитва, ръка. См. Колуга, городъ, 83, Калитва. Колитвенецъ ръка. См. Комолша, ръчка, 12, 54; городище, 34. Калишвенецъ. Колковское городище. Кондручья, ръчка. См. Кундручья. См. Котпковское. Колмогоры, городъ, 200, Конскія - воды, рівка, 14, 99. 204. Коло, ръчка, 185.

Констанцинополь, го- Котельва [Котейва] родъ, 76. рвчка, 11. Конь, колодезь, ручей, Кошельничь, городъ, 145, 154. 44, 45. Копорье, городъ, 179. Котковское ГКолков-Копысъ, городъ, 179. ское городище, 28. Корабельное станови-Котлино, озеро [Финскій заливъ], и Котще, 169. Корела [Кекстолмъ] линъ островъ [Кронштатъ], 177, 178, городъ, 177, 185. Корельское озеро, 177. 185. Коренка, городъ, 96. Котлубаны, 20. Корень, ръчка, 7, 18, Котлубаны - Семскіе, 26. или Семецкіе, 7, 17. Корнилій, Митропо-Которосль, ръка, 140, лить Новгородскій, Кочка, ръка, 145. 125. Короташъ [Каратушъ] Кочуръ, ръчка, 41. Кошира [Кашира], горъчка, 22. Корошаева, рачка, 195. родъ, 1, 122. Коротоякъ, ръчка, 46. Кошъ-бояракъ, лъсъ, Короча, ръчка, 7, 18, 12, 98. Кошъ-Яикъ, островъ, 26. Корсунь, городъ, 16, 69. Кова, ръчка, 11. 75. Красная ръчка, 21, 38, Коса, городъ, 145. r 56. Космачья, рачка, 99. Костомаровъ бродъ, Красная - слобода, городъ, 150. 2, 40, 114. Кострома, ръка и го- Красный, городъ, 181. родъ, 141, 142, 204, Красный лъсъ, 5, 45. 205. Красный-холмъ, городъ, Костылиха, ръчка, 192. 156. Котель рычка, 20, 51. Кременескъ, городъ, 119.

Кривая ръчка, 165. Криветской - Куркеской, 149. Криловъ, городъ, 94. Кричевъ, городъ, 80, Кулуя, ръка, 190. Кромы, рвка и городъ, 83, 107, 108. Кропивна, ръка и говый), 2, 79, 112, ръка, 51. 116. Кронштатъ. См. Кот. Кунгуръ, городъ, 151. линъ островъ. Крутой врагъ, 25. Крымка, ръчка, 21. Крымская Орда, 75, Кура [Куръ], ръка, 57. 76. Ксель, ръка, 130. Куба, ръка, 53, 55, 56, 164, 207. Кубенское озеро, 207. Куба, ръка, 174. Кугальникъ ГКагальникъ?] ръка, 54. Кугени, народъ, 56. Кудма, ръчка, 189. Кузъ, ръчка, 171. Кузмодемьянскій родъ, 146. Куклюки, ръчка, 23. Куколовъ льсъ, 20. Кукуевъ, монасшырь, 171.

Куликово поле, 2, 111, 114, 115. Кулома ръка. См. Тулома. Кума, ръка, 56, 57, 64, 164. Кумана [Кумака] ръчка, 55. родъ, (старый и но-Кумшаикъ [Кумшакъ] Кумыль, рычка, 49. Кундрючья[Кондручья] рвчка, 24, 37. Купчаклы, ръка, 53. Курганы. Слово Персидское Кур-хане: надгробный памяіпникъ. Думчей. Елкуватскій. Змфевъ. Изюмскій. Розрытой, 10. Курескъ [Курскъ], городъ, 4, 6, 83, 183. го- Курица, ръчка, 89. Курмытъ-Юрганъ, 2 12. Курпа, рѣка, 55, 62. Курскія Пречистыя Богородицы пусты-

ня, 88.

Левма [Лемва], рвка, Курь, ръчка, 89. Кууей [Куей], ръка, 197. Легинь, ръчка, 93. 70. Кушумъ, двъ ръки, Леднина [Левкина] рос-161. сошь, 13. **Куя**, ръчка, 189. Лемша, ръка, 198. Кштерма, ръка, 144. Ленва, ръка, 149. Кщенева, ръка, 4, 5, Лехчимъ, ръка, 149. Лещинъ, ръчка, 87. 20, 43. Кызъ, река, 61. Ливны, речки, Лесная Кызла, протокъ, 63. и Полевая, 5, 45; го-Канда [Канда], ръчка, родъ, 3, 4, 43. Лиманъ [Ильмень], про-.88 ι Лаба, ръка, 56. ливъ морской; что Лавскіе ліса. См. Илав- собсіпвенно значить, 76, 77, 99, 103. скіе. Ладога, городъ, 186. Липовый городокъ, 95. Ладожское озеро. См. Лирикъ, городъ, 219. Лиска [Лиски], ръка, Нево. Лажа, ръка. 190. Лаишевъ, городъ, 153, Лисшвенница, дерево, **755.** 204. Лала, ръчка, 210. Лихачевъ, Оедоръ, Дум-Лальской городокъ, ный Дьякъ, ххти. Лихвинъ, городъ, 2, 210. 85. Лама, ръка, 156. Ланкодода, ръка, 48, Лихвинская засъка, 144. 114. Лариша, ръна, 57. Лихой-еренъ, колодезь, Ласлыпей, городъ, 215. 24. Лаче [Паче] озеро, 159, Лихой-колодезь, ручей, 57. 175. Лебедянь, ръка и го. Лице, ръчка, 169. Ловопь [Ловать], ръка, родъ, 3, 42. 134, 182.

Лозва, ръка, 218. Лукомля городъ, 95. Лозвинскій городъ, 218. Лунба, ръчка, 170. Локшага [Мокшага], Лунгугей, городъ, 219. ръка, 145. Лунпукъ [Луптукъ] Локшега. См. Лоншега. вышней, городъ, 213. Ломовая, ръка, 48, 131. Лупоголова, ръчка, 79. Лонга, ръка, 196. Лушня, ръка, 80. Лоншега [Локшега], Лухъ, ръка и городъ, 135, 205. ръка, 188. Луховскій монасшырь, Лопари, народъ, 169. Лопина, ръчка, 29. Лысая горка, 101. Лопинъ, ръчка, 9. Лычной, порогъ Днъ-Лосма, 212. провскій, 100. Лосменная, ръчка, 79. Лосменной, городокъ Любимъ, городъ, 141, Устюжскій, 210. 204. Лоханной, порогъ Днъ-Любовша, ръка, 5, 43. Люшиковъ монасшырь, провскій, 100. Лохеица, ръка и городъ, 117. Лялица, ръчка, 188. Ляпинъ, городъ, 215. Лубна, ръчка, 78. Ляпушкина протока, Лубны, городъ, 95. Луга, ръка, 184. 63. Ляховъ перелазъ, 35. Лугань, ръка, 36. малый, Мажаровъ юртъ, 64. Луганьчикъ Мажделейка, городъ, 97. ръчка, 36. Луда, ръчка, 188. Мазымъ, городъ, 219. Лужа, озеро, ръка и Малиновыя вороша въ заськь, 115. городъ, 119, 181. Малмышъ, городъ, 154. Луза, ръка. См. Юза. Малой-Ярославецъ, го-Луза [Юза] ръка, 209. Лука Кривая, 159. родъ, 119. Луковецъ, колодезь, Малома, ръка, 145. Мамаевъ сарай, гороручей, 42. докъ, 99. Луковскій бродъ, 110. 16

Мамонець, рвчка, 47, Микиппинь рогь, 101. Миръ-городокъ 96. Манача, ръка, 52, 53. Мишякинъ колодезь, ручей, 58. Мангазея, городъ, 193; Михайловъ, городъ, 128. 2 II. Манкоръ, городокъ и Михайловская дорога, городище, 149. 41. Марева, ръчка, 11, 53. Мичкизы, порогъ, 56. Міюсъ, рѣчка, 21. Марчикъ рвчка, 53. Млодоть Молодость Масленой долъ, 7. ръчка, 88. Махшынъ Хахшынъ Многоя, городъ, 96. тородъ 215. Могъ, ръчка, 113. Мгла, ръчка, 190. Мегра, ръка, 187, 190. Могилевъ, городъ, Медвъдица, ръка и го-81. родъ, 49, 50, 94, 137. Можъ, рѣчка, 11, 12, Медвъжій городокъ, 95. 29, 55, 34. Можаескъ Можайскъ Медынь, рвка, 119. городъ, 77, 125. Медынскъ, городъ, 119. Медынское городище, Мокша ръка, 46, тад, 131. 120. Мокшага, ръка. Межа, ръка, 136. Мезень, ръка, 190, 191. Локшага. Молога, ръка, 138. Мезинъ, ръчка, 109. Мерея, ръчка, 79, 118. Молодость ръчка. См. Мерло [Мерль], ръчка, Млодость. Моложекъ, ръчка, 150. 10, 97. Молочныя-воды, ръка, Мерчикъ, рачка, 10. 14, 15, 22, 25, 99. Мецна, ръчка, 111. Меча, рака, 2. 3. Бы- Моромескъ, городъ, 86. страя или Красивая, Мосальскъ, городъ, 118, 42. 119. Мечети Турецкія, 14. Мосей, ръчка, 32, 33. Мещовскъ, городъ, 118. Москва, ръка и городъ, 1, 77, 123. Мидія, страна, 60.

Московка, речка, 14, Медянскій заворошь, ръка, 194. 99. Мьловый бродь, 106. Мошка, волокъ, 167. Навля, ръка, 85. Мотокская губа, 167. Мотокскій наволокъ, Наволокъ, OINP значишъ, 166. 167. городище, Нагаи, 15, 156; малые, Мохначево **56**, 6**5**. 29. Наденное усолье, 157. Мочакъ, озеро, 64. Надолобы, 89. Мошковичи, 116. Мошна, ръчка и городъ, Нара, ръка, 1, 121, 122. Нарва городъ. См. Ру-94-Мошница, ръчка, 165. годивъ. Мста, ръка, 183. Наровчатое городище, Мстиславль городъ, 80, 130. Нарока, городъ, 103. 86. Нарымъ, ръка, 213. Мудьюга ръка, 189. Нарымъ, или Пъсая Мункусъ, городъ, 215. Орда, 195, 213. Муравская дорога, или шляхъ, 2-14, 17, 19, Нарымъ, вышній и нижній, 213. 87, 115. Нарымскіе пески, 159, Муравское озеро, 139. Мурдъ, озеро, 167. Нарымскій берегь, 195. Муромъ, городъ, 131. Нарядъ, что значить, 15. Муромская ръка, 187. Муромскій монастырь, Начинь. См. Нячись. Нева ръка, 178, 185. 186, 187. Невль, городъ, 181. Муромское озеро, 187. Мценскъ городъ, 4, 112. Нево[Ладожское] озеро, 177, 178, 184-186. Мшика, река, 217. Мыло-большое, рвка, Негей, городъ, 211. Неглинна рвчка, 127. 198. Негра [Нъгра], ръка, Мытна, рѣка, 191. Мышьи-черевы, рычка, 141, 204. Недна, ръчка, 107. 176.

Нежеголь, ръчка, 18, 25, Нива, ръка, 171. Нижма, озеро, 188. Нежегольскій колодезь, Никольскій монастырь, ручей, 26. 189. Нежегольское городи- Николая Чудотворца погость, 149. ще, 26. Нейда, рвка, 205. Никонъ Патріархъ, Немда [Нъмда] ръка, 120, 125, 140. 143, 206. Нимильское озеро, 176. Ница ръка, 190, 218. Неменга, 174. Ненасытець [Неясы- Новгородъ Великій, mець], порогь Днь- 183. провскій, 100. Новгородъ Нижній, Ненокса [Неноска] ръч- 132, 134. ка и погость, 188. Новгородовъ – Север-Неполодь, река, 109. скій, 85. Непрядва [Неправда] Новое городище, 97. Новосиль, городь, 4, рвчка, 40. Нерова, ръка, 179, 184. 112. Неруса ръчка, 85. Новый-Герусалимъ, 120, Неручьи, ръка, 105, 124-126. Нокимевъ, островъ, 112. Несы [Неса] ръка, 190. 169. Нетригузъ [Нетриз- Носовой, городъ, 211. гузъ]. См. Святой Нотъ [Номъ], озеро, 167. колодевь. Недгаркоръ, городъ, Нодкой [Ночной]. См. Войкаръ. 212. Нещорда, городъ, 182. Нугрь [Нухрь], ръка, Нея [Нья] рька, 142, 112, 113. 143, 206. Нюхча, рѣка, 174. Нендена [Нендена] ръч- Нъгра, ръка. См. Неma, 165. rpa. Неясытець, порогъ. Нъмь, ръка, 148, 200. Си. Ненасыпецъ. Нъл, ръба. См. Нел.

Няедема ръка. См. Нея- Олово, 216. Олонець, рвка, 185, дема. Нячись [Начинь], го-187. Олымъ [Алымъ], ръка, родъ, 215. Обдора, 21:2: 20, 43, 44. Обдорскіе города, 211. Ольховый колодезь, ручей, 38. Обметь, ръчка, 89. Омельникъ, Псельской Оболь ръка, 183. Оболенскъ, городъ, гол. и другой, ръчка, 102. Обской большой городь, Омоня, рычка, 91. Онега, ръка, 139, 140, Обь ръка, 195, 211, 216. 175, 187, 188. Объячей городовъ Ус- Онежское озеро, 177, 186, 187. тюжской, 210 Овечьи-воды, ръка, 199. Опочка, ръчка, 20, 31. Огилы - колода. См. Опта [Опша], ръка, 136. Агилы-колода. Оптука. См. Аптука. Одоевъ, городъ, 2. Одолагъ, ръчка. См. Ординка. См. Одринка. Орелъ, ръка и городъ, Адалагъ. 83, 106, 109, 150. Озерище, городъ, 181. Одринка [Ординка], Орель [Орьль, Арьль] ръка, 11, 12, 13, 19, ръчка, 53, 34. . 98. Озерки, мъсто, 115. Орель - гнилая, ръка, Оиль, ръка, 69. Ока, ръка, 2, 4, 45, 82, 13. Орень. См. Арень. 104, 106, 132, 143. Орлея, рачка, 17, 18, Окохи, народъ, 56. Окчюкъ, ръка, 161. 3i. Олексинъ [Алексинъ], Орловъ, городъ, 145, 154, 209. городъ, т, 2, 121. Оленница, ръчка, 168. Орловка, ръчка, 170. Олешенка, ръчка, 10, Орчинъ ръчка, 11. Правильные Орчикъ. Орыга, городъ, 103. Олешна, ръка, 110.

Оръховый зашонъ, 101. Паракумъ. См. Кара-Оръшекъ [Шлюсселькумъ. Парамзино, городище, бургъ], 178. 144. Осетръ, ръка, 122. Осиповець, городокъ Пароеньевъ, городъ, Устыжской, 209. 143, 205. Осколь, ръка и городъ, Пасва, ръка. См. Посва. 4, 6, 7, 17, 18, 20, Пафнутьевь монастырь, . 30, 31, 35, 45, 86. 120. Осколець, ръка, 6, 31, Пахнупіцова дорога, 4, 86. Осови [Сови], народъ, Пахра, ръка, 127. Паче озеро. См. Лаче, 55... Острея, ръка, 186. 139. Островъ, городъ, 180. Паша, ръка, 186. Острь ръка и городъ, Пелема, ръка, 144. Пелеть, ръка, 177. 80, 86. Оцонъ, ръка, 108, 109. Пелынь, ръка и два города, 218. Оять, рька, 186. Павловъ, городъ, 132, Пенза, ръка, 131, 144. Пеншима, ръчка, 208. 154. Павловское село, 127. Перевишескъ, городъ, 127, .128. Падъ, ръка, 213. Пала, ръка. См. Пола. Переводъ, ръчка, 96. Палатова, рвчка, 21, Перевозы Татарскіе. См. Броды. 33. Палатовка, ръчка, 21, Перекопь, городъ, 4, 14, 15, 19, 22, 23, 33. Паленой ерекъ, ръдка, 54, 76. Перелазы Таппарскіе. 27. : См. Броды. Палкъ, ръка, 61. Перемышль, городъ, Паншина, ръка, 50. Пара [Пора] ръка, 45, 83, 117. Перепускъ [Пере-.: 127. спускъ] рѣчка, 192.

Переславль - Зальсскій, Плава [Плова] рычка, 3, 115, 116. городъ, 207. Переславль-Рязанскій, Плоской колодезь, ругородъ, 128. чей, 5. Переславское озеро, Плюса, ръка, 184: Повинецъ, ръка, 186, 207. Перехваль, ръчка, 42. 187. Переяславль, городь, Погорьлый льсь, 20. Подстепная протока, Пермь великая, 150. 64. Пермь спіарая, 199, Подка, наволокъ, 166. Подпузацкой льсъ. См. 201. Песковатая ръчка, 47. Пузацкой льсъ. Песья-деньга, ръчка, Пожа, ръка, 202. Полъ, озеро, 167. Пехорка ръчка, 127. Пола Пала ръка, 183. Печень, ръка, 166, 167. Полисть, ръка, 182. Печеньскіе монастыри, Полная, річка, 88. Полотва Полота ръ-166. Печера, ръка, 194, 196, ка, 182. Полошскъ, городъ, 182. Печеры, городъ, 180. Поморскіе города, 165-Пеша [Теша] ръка, 192. 181. Пеша-малая, река, 192. Поники, речка, 4т. Пещаная, городъ, 94. Поной, ръчка, 170. Пещаная-Бурлова, ръ- Попова-гора, городъ, 81, 84. ка, 194. Пещаница ръка, 194. Пора, ръка. См. Пара. городецкая, Пороги Днапровскіе, 100. ръчка, 170. Пещанка Качкова, ръч- Порошва, ръка, 120, 121, 123. Ka, 170. Порусье, ръка, 182, Пижма, ръка, 196. 183. Пинега, ръка, 204. Пирятинъ, городъ, 96. Порховъ, городъ, 180.

Порья-губа, река, 171. Пулонга, река, 170. Посва [Пасва], ръка, Пуръ, ръчка, 195, 211. Пурнема, ръчка, 188. 190, 197. Посивъ [Посикъ], 198. Пусто-озеро, городъ, Потудонь, ръчка, 20, 194, 196. Пушивль, городь, 6, 31, 46. 85, 86. Потундръ, 169: мѣста, поростшіе тундрою. Пушенга, Двинская и Почепъ, городъ, 84, 85. Пинежская, ръки, дорога. 203, 204. Похнупцова См. Пахнупцова до- Пушма, ръка, 209. Пыжнюцъ Выженецъ pora. Поцъ, озеро и ръка, ръка, 198. 176. Пыка, ръка, 190. Пояса, ръка, 192. Пыскорскій монастырь, 148. Праворотье, 10. Пышъ, рѣка, 218. Прилуки, городъ, 96. Промой, ръка, 191. Пьскорь, городъ, Пронескъ, городъ, 128. Хоппя въ обоихъ спи-Проня, ръка, 198. скахъ такъ; но нътъ Пропасть, ръчка, 81. сомнънія, что ето Пыскорь. Пропойскъ, городъ, 81. Пряма, озеро и ръка, Пьяна, ръка, 132, 144. Пъгая орда. См. На-130. Пселъ, ръка, 7, 96, 97. рымъ. Пъшекъ, ръка, 133. Пселецъ, ръчка, 97. Пяки Самоедь, 211. Пскова, ръка, 180. Пялица. См. Талица. Псково, озеро, 179. Пятигорскіе Черкасы. Псковъ, городъ, 179. См. Черкасы. Птица ръка, большая Пять-колодезей, 64. и малая, 201, 202. Пуга, ръка, 135. Рабынь, ръчка, 10, 97. Пузацкой [Пудсатской] Радогощь, городище, 85. льсь, 6, 17, 31, 86. Радоль ГРодоль река, Пузга, ръка, 197, 212. 139.

Радомль, городь, 81. Рожны [Рожна] рычка, Радушинъ, ръчка, 110. 41. Разгромный колодезь. Розгона, ръчка, 89. См. Розгромный. Розгромный колодезь, Раздоры. См. Роздоры. 18, 26, 32. Разуменскій лісь, 24, Роздоры Донецкія, 39, Разумница, ръчка, 25. Романовъ, городъ, 140. Ракиппна [Ракиппка], Роменъ, ръка и городъ, сухая и мокрая, ръч- 95. ка, 33, 107. Росана, ръчка, 79. Раковые - колки, 90, Рославль, городъ, 80, . 8 r. 104. Россошь, что значить, Ранова, ръка, 128. 25. Рашморовъ, городокъ Роспиславль, городъ, Устюжскій, 210. Рать, ръка, 88. 122. Ростна, ръчка, Рвенка, ръчка, 79. III, - II2. Ребонь, озеро, 177. Ростовъ, городъ, 207. Реса, ръка, 119. Ростовское озеро, 140, Реупъ, ръка, 88, 90. Ржевъ, городъ, 134, 207. Росходецкая дуброва, 135. 5, 6. Ровъ, 11. Рогачевъ монастырь, Рубиха, ръчка, 196. Ругодивъ [Нарва] го-135. Роговой. См. Сускарь. родъ, 178, 179. Рогозенець, рычка, 9, Руда, рычка, 9, 91, 107. Рудна, ръка, 145. IO. Руза, ръчка и городъ, Рогъ, ръчка, 113. Родникъ колодезь, ру- . 124, 136. Рука, ръчка, 114. чей, 85. Руса, ръчка, 91. Родоль. См. Радоль. Рожна, ръчка. См. Руса - старая, городъ, 185. Жорна.

Ручьи, ръчка, 190. Рыбная, ръчка, 191. Рыбница, ръчка, 109. Рыдань Рында ръчка, 168. Рыла, ръчка, 91. Рылескъ [Рыльскъ], Сакмарървка, съприлагородъ, 6, 85, 86, Рында, ръка. См. Ры- Саланра, городъ. См. дань. Рыхошь, ръчка, 45. Рвпецъ ГРвпенецъ , ръчка, 44. Ръчица, ръчка и городъ, 80, 107. Рвшешильница, рвчка, 193. Рязань старая, городь, 128. Рямзанъ, городъ, 219. Ряской, городъ, 128. Сабдинъ, городъ, 213, Салынра [Саланра], го-214. Саванлы, протокъ, 70. Сальница ръчка, 50, Саввы сторожевскаго монастырь, 124. Савинъ колодезь, ручей, 36. Савинскій [Савницкій] колодезь, ручей, 5; 6. Савинскій перевозъ, 30, 35. Сайрямъ [Саирянмъ], городъ, 73.

Сакма, 7. Слово Туpenkoe, значипъ: слѣдъ конскій служащій cmenu, кочующимъ народамъ вмъсто дороги. тательными, Юрюкъ, 151, и Трюгунъ 6₇. Салынра. Салтаново городище, Салтановской колодезь, 27. ръка. Сасыкъ-Салъ Салъ, т. е. гнилой, 52, 53; Черный Салъ, 52; Юрюкъ - Салъ (п. е. ръзвой) 66. Салымъ [Салынь], городъ, 219. родъ, 219. 191. Салянъ [Сальянъ], городъ, 57. Самара ръка, и городъ 15, 14, 155, 156. Самаръ, съ прилагательнымъ Юрюкъ, т. е. Ръзвой, 98.

Самарская россошь, 98.

Самоедь, народъ, 197, Свящый носъ, 169. Святыйнось, островъ, 211. Санарлы, озеро, 159. 193. Сангарисъ, ръка, 75. Святыя горы, 13, 36. Санное праворотье, Себа, ръка, 180. Себежъ, городъ, 180, Санчюрское озеро, 182. Себъ озеро, 182. Саратовъ, городъ, 157. Селижаровка, ръчка, Сарена. См. Серена. 135. Сарсу, ръка, 72, 73, Селижарово озеро, 134, Саршаба, ръка, 48, 49. Семга, ръка, 190. Сасыкъ, 53. Слово Ту- Семица, ръка: Донецкая, 23. Кошлубанрецкое: гнилой. ская, 87. Сасыкъ - Салъ, ръка. Семицкія Копплубаных. См. Салъ. Саписъ, ръчка, 130. См. Копплубаны. Саукъ [Сукъ], ръка, Семь, ръка, 6, 7, 84, 86, 87, 92, 105. 68, 73. Семь - Пузацкая, ръка, Сая, ръка, 196. Свапа [Свопа] ръка, 31. Семь мечетей, 64. 90, 105. Свидъ, ръка. См. Свиръ. Серебреная ръчка, 151. Свиная дорога, 83, 84, Середняя ръчка, 168. 107, 108, 113. Серена [Сарена], ръка, Свира ръка, 186, 187. 118. Свирь [Свидъ] ръка, Сереша, ръчка, 47. Серпуховъ, городъ, г, 139, 175. Свіяга, ръка, 147. 121. Свіяжскій городъ, 147. Серпьйскъ, городъ, 81, Свопа ръка. См. Свапа. 118. Свящый кододезь, Не- Серпья, ръка, 118. тригузъ тожь, ру- Сестрь, ръка, 137, 185. чей, 37.

Сибирь, дорога туда, Слободской городъ, 145. 210. Сибирскіе города, 211, Смоленскъ, городъ, 78. Снапницы, двъ ръчки, Сибирскій — камень: 192. Уральской хребешь Снова, ръка, 44, 88, горный, 148. 104, 105. Сидоровъ ручей, рвч-Снежеть, рвка, 85, Сизыя горы, 36, 38. Снятинъ, городъ, 95. Силенга, ръчка, 165. Соба [Собъ] ръка, 197. Митропо-Собачья, ръчка, 192. Симеонъ, лишь: Смоленскій, Сожа, ръка, 80, 81, 82. 125. Сожа, рвчка. См. Усо-Синее море [Аральское], Созоны. См. Сосны. 71, 72, 156. Синее [Синяй] озеро, Сокъ, ръка, 155. Corn, народъ. 181. Синзирескъ, городъ, Осоки. Сокольи горы, 39, 42. 155. Соленые озера, 36, 158; Синичым горы, 180. 165. Синча, городъ, 95. Синяя вода, ръчка и Солова, ръка, 2, 5, 115. Соловецкій монастырь, городъ, 103. Синяя [Синяй] ръка, 139, 174. 181. Соль, ближняя и даль-Ситовка | Скитовка | няя, 65. ръчка, 167. Соль-Вычегодская, го-Сквернай, ръчка, 41. родъ, 199. Скнига, ръчка, 121. Соль - Галицкая, ro-Скороносная, ръчка, родъ, 141, 205. Славенскіе ключи, 180. Соль-Камская, 145, 148. Слобода, городъ, 155, Сольза, [Сольса], ръчка, 188. 210.

Сольница. См. Саль-Старицкій ерекь, 26, ница. Соляная гора. См. Тус- Стародубъ; городъ, 81, 85, 133. теба. Соляныя варницы, 149. Старое городище, 97. Сорила, ръка: верхняя, Стольная поляна, 45. средняя и нижняя, Спречь, ръка, 186. Сприжень, рыка, 86. 216. Строгоновы, 149, 150. Сорока, ръчка, 174. Соропіь, ръчка, 180. Стръльная [Стрълка] рвчка, 170. Сорочикъ, островъ, Стръльной городъ, 70. 208. Сосва, ръка, 215, 218. Сосна, ръка, 3, 4, 5, Стръльныя горы, 158. 20, 44. Быстрая 42, Стрыльчій порогь Днь. провскій, 100. 43, 105, 106. Тихая, Студенскъ колодезь, 20, 46, 47. Сосновецъ, городокъ ручей, 28, 44. Суклемъ ръка, 219. Устюжской, 209. Сосновка, ръчка, 170. Сунгулукъ ръка, 69. Сувола, ръка, 48. Сосны, ръчки, 32. городовъ, Судай, городъ, 142, 205. Спасской Судость, ръка, 85. 203, 210. манастырь Сукъ ръка. См. Саукъ. Спасской Сула ръка, 8, 94, 95, на Угръ, 117. Споръ, ръка. См. Торъ, Ставровъ [Ставросъ] Сума, рѣка, 174. монастырь, 140, 175. Сумскій острогь, 174. Сунакъ, городъ, 72. Стайки, городъ, 92. Сундышь, ръка, 216. Станичники, 39. Сунща, Сунща, ръка, Становая, ръчка, 191. Становые льски, 6. 62. Старица, ръчка и го- Супой ръка, 93, 94. родъ, 26, 27, 135. Супулакъ, река, 152.

Сура, ръка, 48, 102, Тагинъ колодезь, ру-131, 143, 144, 145. Сургупъ, ръка и го- Тагинъ, село, 106. родъ, 213, 216. Сурской порогъ Днь Тазъ, ръка, 166, 195, провскій, 100. Сускарь или Роговой, Тайблыкъ, ръка, 157. 214. Суховровъ, ръчка, 119. Талинка, ръчка. См. Сухона, ръка, 142, 199, 200, 206, 207. Суша. См. Зуша. Сыза, ръка, 145, 145. Сызань [Сызрань] рька, 157. Сыкырья [Сыкарья] рь-Ka, 214. Сылва, ръка, 151. Сыръ, ръка, 71-74-Сысва, ръка, 214. Сысола, ръка, 199, 201. Тангина, ръчка, 171. Съра горючая, 155. Сюза, ръчка, 175, 188. Тапсы, городъ, 215. Сясь, ръка, 186. Табала, ръка. См. Тоболъ. Табалы, ръчка: верхняя Тарки [Торки] горои нижняя, 41. Табалыкъ, ръка, 49. Таборы, ръка и городъ, 218. Тавда, ръка, 218. Таволжанскій Товалжанскій], порогъ Дивпровскій, 101. лазы.

чей, 106. Тажала, ръчка, 185. 211. Такшуръ. См. Ташкуръ. Тальникъ. Талица Пялица], ръчка, 170. Талучьева, рвка. См. Толучеева. Тальга Танга, ръка, 151, 217. Тальникъ [Талинка], рвчка, 51, 52. Танбица, ръка, 188. Танга. См. Тальга. Таплина, ръчка, 25. Тарасьева [Тараева] ropa, 41. Тарка, рѣка, 152. дище, бо. Таруса, река и городъ, Татары, 2, 110; Бълогородскіе, 84; Крым-15, 17. Cm. ckie, Броды ихъ и переТашлега. См. Тешлега. Терновка, речка, 13, Таудакъ, озеро, 162. Таузлова, ръчка, 53, Тесмень, ръка, 94, 102. Тесто, озеро, 182. Ташмуранъ [Ташмуръ], Тетлъга [Татлъга], ropa, 52. ръчка, 20. Ташкуръ [Такшуръ], Тетеря, ръка, 201. Тепноши, городъ, 154. городъ, 73. Теща, ръка. См. Пеща. Тверь, городъ, 135. 135, Теша, ръка, 131, 132. Тверца, ръка, Тештиш - кень, гора, 156. 162. Тегинка, ръчка, 103. Тегиньня, городъ, 103. Тимъ, река, 4, 5, 6, Теза, рѣка, 133. Тирибирь, ръчка, 168. Темиръ, ръка, 69. Темирсу [Темерису], Тифина[Тихфина], ръчка, 186. ръка, 68. Темниковъ, городъ, Тифинскій монасшырь, 186. 129, 130. Тихона Луковскаго, Тенуй, ръка, 165. чудотворца, MOHa-Теплый колодезь, рустырь, 153. чей, 89, 90. Терекъ, рѣка, 56, 60-63, Тоболъ [Табала], рѣка, 66, 216, 217. 70, 161. Терецкій острогь, 62. Тобольскъ, городъ, 219. Тереузякъ [Тереузень], Товалжанскій порогъ. См. Таволжанскій. проливъ Каспійскаго Товарково, село, 82, моря, 64, 163. Тереховъ монастырь, 119. Тойма, ръка, верхняя 45, 128. и нижняя, 202. Терехтемиревъ, городъ, Тойса, ръка, 203. 93. См.: Толстой наволовъ, 167. Терковая поляна. Толучеева [Талучьева] Торковая. ръка, 47, 48.

Томаковка, ръчка и Тулупьевъ, островъ, островъ, 14, 99, 101, 199. Тундрена, ръчка, 192. Торъ, ръка, 13, 14, 22, Тура, ръка, 151, 217, 36, 57, 98. Въ Идро- 218. графіи описка два Турей, городъ, 201. раза: Горъ 22, и Турки, народъ, 15. Турниковъ Гурыш-Споръ 98. Торецъ, ръчка, 13, 36, ковъ колодезь, ру-Торжокъ, городъ, 136. чей, 11. Торки, городище. См. Турская земля, 75. Турчениновъ, Тарки. коло-Торковая [Терковая] кольный мастеръ, поляна, 46. 126. Торна, ръка, 191. Турчесовъ, городъ, 139, Торопъ, озеро, 154. 175, 187. Торопецъ, городъ, 134. Турышковъ колодезь. Тошьма, ръка и городъ, См. Турниковъ. Турьи-Луки, 10. 206, 208. Триполь, городъ, 92. Тускорь [Туснуръ] ръ-Троица, погость, 203. ка, 88, 89, 104, 105. Троицы Сергіевъ мо-Тустеби [т. е. Солинастырь, 137, 207. ная гора, 69. Тросна, ръка, 107. Тюва, ръчка, 168. Трубежъ, ръка, 93, Тюмень великая, 66, 217. 128, 207. Трубческъ, городъ, 84. Тюменька, ръка, 65. Трубы, река, 5, 45. Тюменьскій, городъ, Трюгунъ-Сакмаръ, рѣ- 60, 63, 164. ка. См. Сакмаръ. Тюркустанъ, городъ, Тубарча, городъ, 103. Тула, городъ, 1, 2, 40, Тюрчь - Аганъ, ръка, 161. 115. Тулома [Кулома] река, Убль, речка, 20, 51, 45. 167.

Увъша, ръчка, 49, 158. Упта, ръка, 128. Увъшинское городище, Ура, ръчка, 167. Ураева, ръчка, 21, 33. 49, 158. Угра, ръка, 82, 117, Уразова, ръчка, 21, 33. Уракъ, гора, 68. 118. Угримъ [Угринъ], ръч- Уралъ, ръка. См. Ямкъ. Уралтовая [Аральтока, 9. Угреша, речка и мо- вая гора, 151, 152. Уредежъ, ръчка, 184. насшырь, 127. Угусь [по Русски Быкъ] Урія, рычка, 130. Уркарь, или Былый phra, 74. Уда [Удай], ръчка, 95, городъ, 212. Уролка, 145. 96. Уды, рачка, 8, 9, 10, Урукъ, гора, 71. Урусланъ, ръка, 158. 28, 29. Удыль [Уды], река, Урухь. См. Юрюкъ. Урюкъ, гора. 218. Узень, ръка, 158; Де- Юрюкъ. ревянная, 159, 161; Уса, ръка, 157, 197. Ускунчакъ [Утончакъ] Малая, 161. Узерво, озеро и ръка, озеро соленое, 161. Усламовы городки, 99. 177, 185. Усмань, ръчка, 45. Уки, городъ, 219. Уланы, при ръки, 156. Усожа [Сожа], ръчка, Улка, гора, 52, 65. 90, 91. Улутова гора, 72, 216. Усолка, ръчка, 148. Усолье новое, 149. Ульсуй, ръка, 150. Уста, ръка, 145. Уна, рвчка, 188. Унба [Умба], ръка и Устье, городъ, 103. Усшюгь - великій, гопогость, 171. Унжа, ръка и городъ, родъ, 199, 208. 151, 142, 143, 145, Устюжскіе города, 209, 210. 205, 206. Устюжна жельзополь-Унижма, ръка, 174. ская, городъ, 138. Упа, ръка, 2, 40, 114. 17

Устюха. См. Ухтюга. Хлыновъ, городъ, 145, Утонга, ръчка, 165. 154. Утончакъ. См. Ускун- Хмелевой колодезь, ручей, 45. чакъ. Уфа, ръка и городъ, Ходоровъ, городъ, 93. Ходынка, рѣчка, 127. 151, 152. Ухиня, ръчка, 78, 80. Холань, ръчка, 18, 32. Ухна, ръка, 202. Холка, ръчка, 18. Ухтюга [Устюха], рв. Холмъ, городъ, 154, 183. ка, 202. Упъ, ръчка, 165. Холокъ, ръчка, 31, 32. Филапьевы, гости, Холопей [Аванасьевъ] монастырь, 158. Финскій заливъ. См. Холохонка, рачка, 116. Котлино озеро. Хомушецъ, городокъ, Форосань, ръчка, 46. 97. Халкидонъ, городъ, 75. Хонъ, ръчка, 87. Хана Крымскаго дво-Хоперъ, ръка, 49, 118. Хорозинъ [Харазинъ], рецъ, 15, 16. Ханбара, ръка, 194. Устюжскій ropo-**Х**аразинъ. См. Хоро- докъ, 209. Хорошее, городище, 28, Харкова, ръчка, 9, 29. Хармава [Хармова], ръ- Хорошія горы, 59. чка, 144, 168, 169. Хотмыжское городи-Хахтынъ, городъ. См. me, o. Хотомль, ръчка, 19, 27. Махшынъ. Хороль, ръчка и городъ, Хюликаръ, городъ, 215. Царево-Займище, село, Хвалимское, Хвалин- 77, 125. ское [Каспійское] Царевъ-городъ, 19, 50; море, 54, 66, 159. Новый 7, 27, 29, 50, 52, 55, 56. Царевъ-Хвошна [Хвощна], реч-Санчюрскъ, 141, 145. ка, 42, 43.

Парица, ръка, 50, 51, Чавунга, ръчка, 171. Чагода, ръка, 139. Царицынъ городъ, 50, Чамашъ. См. Чомашъ. Упоминаемый Чапома, ръчка, 170. на стр. 158 городъ, Чаронда, волость, 139, не есть ныньшній, 175. а древній Татарскій; Чебоксарь, городь, 146. ибо на стр. 50 ска-Чекра, ръка, 99. зано: "Река Царица Чепель, речка, 12, 13, пала въ Волгу противъ Царицына ост-Червонныя горы, тот. рова, а на острову Червыкъ [Черпыкъ], столя Царицынь го- рвка, 153. родъ. О ныньшнемъ Чердынь, городъ, 148. Царицынъ упоми-Черемъ, ръка, бъ въ Розряд. Черепешь, ръка, 116. внигахъ съ Черкасы, городъ, 94. 1600 года: онъ по-Черкасы Пяшигорскіе, строенъ, въроятно, 52, 56, 62, 64, 164. Годуновымъ вместь Чернава, ръчка и гоеъ Борисовымъ, око- родокъ, 4, 43, 44. времяни. Черная, ръка, 156, 193, cero 194. (Карамз. Х, прим. Черниговъ, городъ, 86. 439). Царицынъ, островъ, Черное море, 55, 75. Черной-жеребець, рвч-50, 158. ma, 57, 38. Цветынь, речка, 109. Черной-саль, рѣка. См. **Ц**на, ръка, 48, 129. Цывила Пивила, двв Салъ. Чернь, ръчка и городъ, ръки, 146, 147. 111, 112. Цывильскій городь, Чершомлыкъ, ръка, 147. Цылма ръка. См. Чилма. 101, 102. Цымля [Цылма], ръчка, Чигиринъ, городъ, 94-

Чилка [Чирка], ръчка, Шамогодскій камень, 196. ropa, 191. Чилма [Цылма] ръка, Шамохша, ръчка, 190. Шать, ръка, 2, 40, 196, 197. Чиръ, ръка, 51. 115. Чичерской городъ, 81. Шацкъ, городъ, 129. Шача, ръчка, 129. Чогашь, бугры, 161. Чомашь [Чамашь], го- Шейна, рвчка, 191. Шексна, ръка, 139, родъ, 212. Чортово городище, 205. Шелдай Шалдай, рвч-152. ка, 130. Чоша, ръчка, 192. Чугуево городище, 28. Шелонь, ръка, 180. Чудскіе городища, 149. Шенева, ръка, 144. Шенкурской, Чудское озеро, 179. городъ, Чусовая [Чюсовая] ръ-205. Шестаковъ, городъ, ma, 151. Чусовскій городь, 151. ı 53. Шиворовь Шиворань Чухлома, городъ, 142. **Чюгурь** [Чугорь] рька, рька, 2, 40, 115. Ширвань, земли, 56. 198. Чюзма, рѣка, 175. Шкловъ, городъ, 79, 81. Чюна [Чуна] ръка, 173. Шлюссельбургъ. См. Чюха [Чуха] ръка, 188. Орвшекъ. Шабалинскій перевозъ, Шляхъ: дорога. Шоркарь, городъ, 212. 34, 35. Шалдай, ръчка. См. Шоша, ръка, 156. Шошма, ръка, 154. Шелдай. Шалимъ, островъ. См. Шуйка [Шука, Щурка] ръка, 174, 187. Шамли. Шамаха, городъ, 56, Шуйскій, городъ, 208. Шустовы, гости, 149. 57. Шамли [Шалимъ] ост- Шуя, рѣка и городъ; 153, 186. ровъ, 166.

Щегловы вороны въ Юрьевъ городъ засъкъ, 2, 40. [Aepumu], 182. Щижа, колодезь, ручей, Юрьевецъ Волжскій, городъ, 133, 142, 206. 110. Щурка, рѣка. См. Шуй- Юшковы бояраки, льсь, 7, 17, 31. Югорскіе города, 211- Яга, ръка, 150. Явонь, рѣка, 185. 142, 199, Явсюга ръчка, 58. Югъ, ръка, Яжма-Пинежская, ръч-200, 209. Юза [Луза], ръка, 142, ка, 190. Яикъ, ръка [Уралъ], 206. 66, 155. Юиль Пюль, городъ, Яма, городъ, 179. 215. Ямца, ръка, 203. Юксевь, городь, 145. Янгурганъ[Янкурганъ] Юнга, село, 145. городъ, 73. Юргенчь, городъ, 74. Янда, ръка, 203. земля, Юргенчьская Ярдымъ, городъ, 219. 70. Яренга, ръчка, 188. Юруганъ [Юрганъ], рѣ- Яржули, рѣва, 146. ка, 146. Ярославль, городъ, 140, Юрюхъ, Юрюкъ 207. Урюхъ], гора, 68,69. Ясенокъ, рвчка. Юрюкъ, ръка, бл. Ту-Есенокъ. рецкое ето слово по Ясыбашъ, озеро, 52, Русски значить: Рьз-64, 163. прилагает- Ясырванъ, городъ, 73. сльдующимъ Яшмисъ Emmuch, Иргызъ, ръка, 131. ръкамь: Салъ, Самаръ, Сак-Яуза, ръка, 127. Яхрома, ръка, 137. маръ.